

NYTT OM NAMN

Meldingsblad for
Norsk namnelag

Redaksjon:

Botolv Helleland (ansv.) (botolv.helleland@iln.uio.no)

Gudmund Harildstad (gudmund.harildstad@iln.uio.no)

Vidar Haslum (vidar.haslum@uis.no)

Redaksjonssekretær:

Klaus Johan Myrvoll (k.j.myrvoll@iln.uio.no)

Utgjevar:

Institutt for lingvistiske og nordiske studium / Namnegransking
Universitetet i Oslo

Nr. 49 – 2009

Redaksjonen vart slutført 1. september 2009

Adresser m.m.

Nettstaden til Norsk namnelag er www.norsknannelag.no.

Norsk namnelag, Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studium, Universitetet i Bergen, Postboks 7805, 5020 Bergen. Bankgiro: 6501.41.08704. Kontingenten er 150 kroner for året og inkluderer *Namn og Nemne* og *Nytt om namn*.

Tidsskriftet *Namn og Nemne*, Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studium, Universitetet i Bergen, Postboks 7805, 5020 Bergen.
Tlf. 55 58 24 06.

Meldingsbladet *Nytt om namn*, Institutt for lingvistiske og nordiske studium, Universitetet i Oslo, Postboks 1102 Blindern, 0315 Oslo.
Tlf. 22 85 43 78.

INNHALD

LEIAR	
Olav Veka: Kva er eit kulturminne?	5
Botolv Helleland: Nytt om namn snart 50	6
NORSK NAMNELAG	
Innkalling til landsmøte i Norsk namnelag	7
MØTE OG KONFERANSAR	
Botolv Helleland: Den 12. nasjonale konferansen i namnegransking	7
Samrådsmøte om stadnamnsamlingar	9
Skandinavisk personnamnseminar	10
STADNAMNTENESTA	
Terje Larsen: Klagenemnda for stadnamnsaker	11
NORMERING OG BRUK AV NAMN	
Botolv Helleland: Stadnamn i Kulturminneåret 2009. Stadnamna – dei eldste levande kulturminna våre	14
Frode Myrheim: Lite gjennomtenkt framlegg til endring av stadnamnlova.....	19
Ola Stemshaug: Å starte ein diskusjon om namn er eit sikkert stikk i vårt land.....	21
Ingrid Eide: «Gamle stedsnavn» – et multimedieprosjekt i skolen	23
Lars Alldén: Når navn skal settes	26
NORNA-NYTT	
NORNA-symposium om etymologiens plass i navneforskningen. Fredriksten festning i Halden 11.–13. mai 2010.....	31
ICOS-NYTT	
Heimesida til ICOS	32
FN-NYTT	
Botolv Helleland: Den 25. sesjonen i UNGEGN, Nairobi 5.–12. mai 2009 (FNs ekspertgruppe for stadnamn)	32
ANNA MELDINGSSTOFF	
Botolv Helleland: Kulturdepartementet vil styrkja registrering av stadnamn	33
Terhi Ainiala: Konferens om urbana namn i Helsingfors, augusti 2009	34
ARTIKLAR OG INNLEGG OM NAMN	
Gudlaug Nedrelid: Lite grann om <i>Jeppe</i>	36
Magne Myhren: Ivar Aasen i arbeid med stadnamn. Opplysningar om stadnamn i <i>Norsk Ordbog</i> (1873)	41
Johan Anton Schulze: Eit kjeldeskrift frå 1624	54
BOKOMTALAR	
Tom Schmidt: Rapport fra NORNA-symposiet på Bornholm i 2006	59

Olav Veka: Namn og minoritetsspråk.....	62
Vidar Haslum: Tradisjon og fornyelse i nordiske navn	64
Botolv Helleland: Stadnamna i Kalmar län	66
Lars S. Vikør: Fjerde bandet frå ICOS-konferansen i Uppsala 2002	68
Vidar Haslum: Hedersskrift til Oddvar Nes.....	69
Kongens fortjenestemedalje til Oddvar Nes	72

LEIAR

KVA ER EIT KULTURMINNE?

På nettstaden til Kulturminneåret 2009 (www.kulturminneaaret2009.no) blir dette spørsmålet stilt og svart på slik: «Et kulturminne er et spor etter menneskelig aktivitet», og ein annan stad blir kulturminne nærare presisert på denne måten: «Eit kulturminne er både eit fysisk objekt, som til dømes ei gamal kyrkje, men også noko immaterielt. Det kan vera ei segn, ein handverkstradisjon eller eit stadnamn, ...». I søkjefunksjonen på nettstaden gjev både *stedsnavn* og *stadnamn* fleire treff.

Botolv Helleland har i dette nummeret av *Nytt om namn* skrive ein artikkel om «Stadnamn i Kulturminneåret 2009» der også han strekar under at stadnamn er kulturminne som høyrer til dei eldste levande kulturminna våre og slik sett absolutt høyrer heime i dette minneåret.

Dessverre må me også i dette kulturminneåret minna om at på langt nær alle stadnamn er samla inn. Det er rimeleg grunn til å tru at det finst, eller har funnest i alle fall så seint som på 1900-talet, 5–6 millionar stadnamn i Noreg. Kor mange av dei som er samla inn, veit me faktisk ikkje for visst, og det finst heller ikkje noko samla oversyn over dei namna som hittil er registrerte, og kvar dei finst, i skriftleg eller digital form.

Det største språkprosjektet i 2009, Norsk Ordbok, er midt i prosessen med å leggja fram i trykt form det som finst av ord frå nynorsk skriftmål og norsk folkemål, men sjølv grunnlaget for arbeidet, setelarkivet, finst alt tilgjengeleg på nettet. Med Norsk Ordbok skulle ein tru at det meste av eit nynorsk språkkorpus ligg føre til allmenn opplysning, men det finst framleis i 2009 ein viktig del av norsk språktilfang som manglar i eit fullstendig korpus, rett og slett fordi det ikkje er samla inn. I dei tusenvis av stadnamn som alt har forsvunne or manns minne, og i dei tusenvis av stadnamn som enno lever på folkemunne, men som ikkje har vorte samla inn på ein fagleg skikkeleg måte, finst det eit ordtilfang som for lengst skulle ha vore registrert. Den einaste større attståande delen av norsk ordrikdom som framleis ikkje er registrert, er tilfanget i desse stadnamna. Rett nok møter me ei mengd stadnamn i ei enkel og gjennomsiiktig form av typen *Haugen* og *Storåkeren*, men innimellom vil det alltid finnast namn med interessant språkleg informasjon.

Eit språkleg og kulturelt norsk kjeldemateriale vil ikkje vera fullstendig før alle dei norske stadnamna er samla inn og registrerte. Med dei hjelpemidla som finst i dag, som digitale kamera og videooptakarar med mikrofon, avanserte prosjektorar til visuell framvising av landskap og naturformer, GPS-ar for nøyaktig geografisk posisjonsbestemming, nettstader med landskapsbilete i fugleperspektiv med zoom-funksjon og detaljerte kartgrunnlag, har det aldri vore enklare praktisk og teknisk å driva djupinnsam-

ling av stadnamn. Den tilårskomne heimelsmannen som før måtte kava seg fram i ulendt terreng i lag med nedskrivaren, kan no studera terrenget på ein skjerm i ro og mak heime i stova og forklara og fortelja til opptak eller nedskriving.

Lokalt driv mange sogelag med både innsamling og systematisering av stadnamn, mellom anna kan me lesa i årsmøterefateret frå Rogaland historie- og ættesogelag i *Sydvesten* nr. 2/2009 at nokre sogelag har teke på seg arbeidet med å fotografera digitalt alle karta og namnelistene som finst i Særheims stadnamnsamling ved Universitetet i Stavanger. All ros til dei for det initiativet, men det burde vore eit ledd i eit sentralt styrt innsamlings- og publiseringsprosjekt av nasjonalt omfang.

Det kunne trengast eit prosjekt Norske stadnamn i Kulturminneåret 2009.

Olav Veka
olav.veka@gmail.com

NYTT OM NAMN SNART 50

Lesarane av *Nytt om namn* har nok merkt seg at bladet står framfor eit aldri så lite jubileum, ettersom dette er nr. 49, og det neste nummeret får det runde talet 50. Det er kanskje ikkje grunn til å slå på stortromma av den grunn, men no er det faktisk meir enn *Nytt om namn* som kan feirast i år – og eg tenkjer ikkje då berre på at det meir ærverdige tidsskriftet *Maal og Minne* rundar hundre år i 2009.

Den 18. november 1983 vart Norsk namnelag skipa i Oslo, men kom ikkje retteleg i gang før i 1984. Då kom òg fyrste nummeret av *Namn og Nemne* ut, som dermed rundar 25 år i år. No fekk me rett nok nr. 25 av tidsskriftet i fjor, men som me veit, ligg slik nummerering alltid eit år føre. Og *Nytt om namn* har kome regelfast to gonger i året sidan 1984. Ein kan vel då med rimeleg grunn nytta 2009 for å markera både Norsk namnelag og dei to skriftseriane laget gjev ut. Dessutan fell ei slik markering saman med landsmøtet i Namnelaget som vert halde tredje kvart år.

Nytt om namn nr. 50 vil naturlegvis feira seg sjølv litt i neste nummer, mellom anna ved å invitera nokre av dei trufaste lesarane sine til å skriva i bladet. Redaksjonen tek òg med takk imot mindre innlegg som har med namn og namnegransking å gjera.

Botolv Helleland
botolv.helleland@iln.uio.no

NORSK NAMNELAG

INNKALLING TIL LANDSMØTE I NORSK NAMNELAG

Det blir med dette kalla inn til landsmøte i Norsk namnelag fredag 20. november 2009 kl. 16.30, etter at Den 12. nasjonale konferansen i namnegransking er halden. Stad: **Møterom 70 i Språkrådet, Observatoriegata 1 B, Oslo** (på baksida av Nasjonalbiblioteket på Solli plass), altså ikkje på Blindern som tidlegare nemnt.

Sakliste:

1. Verksemda i Norsk namnelag 2006–2009
2. Tidsskriftet *Namn og Nemne*
3. Meldingsbladet *Nytt om namn*
4. Heimesida
5. Rekneskap
6. Framlegg om auke i årsabonnement (lagspengar) frå 150 til 200 kr, jf. §5: «Landsmøtet avgjer kor mykje lagspengane skal vere, ...»
7. Lovendring
8. Arbeidet framover
9. Val i samsvar med lovene
10. Ymist

Lovendring: Styret føreslår å endra § 3: «Landsmøtet vel òg to ettersynsmenn.» Ny ordlyd: «Landsmøtet vel òg éin ettersynsmann.»

Innkalling og sakliste er òg lagde ut på heimesida www.norsknamelag.no.

MØTE OG KONFERANSAR

DEN 12. NASJONALE KONFERANSEN I NAMNEGRANSKING
Observatoriegata 1 B (Språkrådet), Oslo
Fredag 20. november 2009

Som det vart kunngjort i nr. 48 av *Nytt om namn*, vert Den 12. nasjonale konferansen i namnegransking halden fredag 20. november 2009. Denne gongen skal konferansen haldast i det store møterommet (M70) i Språkrådet (og altså ikkje på Blindern), adresse Observatoriegata 1B like ved Nasjonalbiblioteket.

Hovudemnet for konferansen er *Magnus Olsen som namnegranskar*. Det er valt med bakgrunn i at tidsskriftet *Maal og Minne* rundar hundre år, og at grunnleggjaren og den fyrste redaktøren var Magnus Olsen (1878–1963).

Han styrde tidsskriftet i førti år, heilt fram til 1950. *Maal og Minne* hadde alt frå byrjinga namnevitskaplege artiklar og elles mykje anna språkleg og folkloristisk stoff med interesse for namnegranskarar. Sjølv skreiv Olsen mange artiklar om namn i dette tidsskriftet, særleg stadnamn. Men han publiserte namnevitskap andre stader òg, både i nordiske tidsskrift, festskrift, bygdebøker og ikkje minst større verk som *Hedenske kultminder i norske stedsnavne* (1915) og *Ættegård og helligdom* (1926).

Magnus Olsen tok òg initiativet til Norsk stadnamnarkiv, som vart skipa i 1921. I ein søknad til Det videnskabelige Forskningsfond av 1919 om pengar til eit norsk stadnamnarkiv skreiv han at arkivet skulle gå til «planmessig historisk-sproglig optegnelse og bearbeidelse av norske stedsnavn og til studium av vor historiske topografi».

Etter Oluf Rygh er det Magnus Olsen som ruvar mest i norsk namnegransking, i lag med Gustav Indrebø. Oluf Rygh var emne for eit nordisk symposium (NORNA-symposium) på Stiklestad i 1999, medan Indrebø var emne på Den 10. nasjonale konferansen på Blindern i 2003. Med bakgrunn i hundreårsfeiringa av *Maal og Minne* høver det såleis å ha Magnus Olsen som emne for konferansen i 2009.

Eit lite jubileum er det i år òg ved at Norsk namnelag og dei to tidsskrifta til laget, *Nytt om namn* og *Namn og Nemne*, rundar 25 år. Det må sjølv sagt nemnast både på konferansen og landsmøtet i Namnelaget.

På slutten av konferansen er det sett av halvannan time til kortare innlegg/presentasjonar om namneaktivitetar i Kulturminneåret 2009, mellom anna med rapport frå eit prosjekt om stadnamnregistrering i Hedmark som Kulturdepartementet har gjeve støtte til. Presentasjonane kan gå på registrering av namn, databaseoppbygging, bruk av namnemateriale i fagleg, pedagogisk og populærvitskapleg samanheng.

PROGRAM

- Kl. 09.00 Opning ved instituttstyrar Bente Christensen
- Kl. 09.10 Jon Gunnar Jørgensen: Presentasjon av filologen Magnus Olsen
- Kl. 09.30 Tom Schmidt: Magnus Olsens bidrag til stedsnavnforskningen
- Kl. 10.00 Ole-Jørgen Johannessen: Magnus Olsen som personnavnforsker
- Kl. 10.30 Kaffipause
- Kl. 11.00 Per Vikstrand: Magnus Olsen och dagsläget inom sakralforskningen
- Kl. 11.45 Inge Særheim: Magnus Olsen og dei norske *staðir-* og *landnamna*
- Kl. 12.15 Lunsj
- Kl. 13.15 Botolv Helleland: Magnus Olsens sakrale profil i *Norske Gaardnavne* band 11: *Søndre Bergenhus Amt*
- Kl. 13.45 Olav Veka: Norsk namnelag i 25 år – kva rolle spelar laget i Kulturminneåret 2009?

- Kl. 14.15 Torodd Kinn: Ny forskingsgruppe i namnegransking i Bergen
Kl. 14.30 Botolv Helleland, Beate Kraggerud, Jorunn Aarsby: Rapport frå Hedmarks-prosjektet
Kl. 15.00 Andre innspel/rapportar/presentasjonar med bakgrunn i samrådsmøtet 19. november
Kl. 16.00 Slutt

Kl. 16.30 Landsmøte i Norsk namnelag

Påmelding til Botolv Helleland (botolv.helleland@iln.uio.no). Konferansen er gratis. Deltakarane betaler sjølve for mat og drykk i kantina.

Botolv Helleland
botolv.helleland@iln.uio.no

SAMRÅDINGSMØTE OM STADNAMNSAMLINGAR
Observatoriegata 1B (Språkrådet), Oslo
Torsdag 19. november 2009 klokka 9–16

Kultur- og kyrkjedepartementet har løyvd midlar til eit samrådsmøte der representantar for dei vitenskaplege institusjonane som driv innsamling og gransking av stadnamn, skal koma saman for å drøfta innsamlings- og arkivsituasjonen for stadnamn. Møtet skal haldast i regi av Samarbeidsnemnda for namnegransking med Namnegransking, Institutt for lingvistiske og nordiske studium, som lokal arrangør. Føremålet med møtet er å kartleggja samlings-situasjonen for heile landet og å drøfta vidare innsamling. Det er ynskjeleg å få eit oversyn over stoda når det gjeld eksisterande arkiv og stadnamninnsamling i dei ulike landsdelane, kva former for arkiv som finst, kor fullstendige (eller ufullstendige) samlingane er, kva kvalitet dei har, og ikkje minst kva som trengst for å fullføra innsamlinga i område som er dårleg dekte eller blanke. Tiltaket gjeld både norske, samiske og kvenske stadnamn. Målet er å byggja ut Norsk stadnamnbase til ein landsdekkjande, nettilgjengeleg base over norske stadnamn.

Språkrådet, Statens kartverk og Norsk lokalhistorisk institutt er òg inviterte til å delta. Vidare vil Kulturdepartementet vera til stades på møtet.

Møtet skal haldast torsdag 19. november i møterom M70 i Språkrådet, Observatoriegata 1 B, Oslo, like ved Nasjonalbiblioteket.

BH

SKANDINAVISK PERSONNAMNSEMINAR
Bergen 12.–13. oktober 2009

Som markering av at vi nyleg har skipa Forskingsgruppe i namnegransking, inviterer vi til skandinavisk personnamnseminar ved Universitetet i Bergen, Det humanistiske fakultetet, 12.–13. oktober 2009. Seminaret vert halde i Dragefjellet (Jussbygget), seminarrom A.

PROGRAM

Måndag 12. oktober

- Kl. 14.30 Lunsj
- Kl. 15.30 Opning
- Kl. 15.40 Eva Brylla (Uppsala Universitet): Svensk personnamnforskning: förr, nu – och sedan?
- Kl. 16.40 Pause
- Kl. 16.50 Birgit Eggert (Københavns Universitet): Dansk personnavneforskning: fortid, nutid – og fremtid?
- Kl. 17.50 Pause
- Kl. 18.00 Gulbrand Alhaug (Universitetet i Tromsø): Norsk personnamnforskning: i går, i dag – og i morgon?
- Kl. 19.00 Pause
- Kl. 20.00 Middag

Tysdag 13. oktober

- Kl. 09.00 Torodd Kinn (Universitetet i Bergen): Vestlandske namneregionar i 1801. Klyngjedanning som metode i førenamnsforskninga
- Kl. 09.50 Pause
- Kl. 10.00 Ole-Jørgen Johannessen (Universitetet i Bergen): 1714-mannetallet fra Bergen i synkron og diakron belysning
- Kl. 10.50 Pause
- Kl. 11.00 Ivar Utne (Universitetet i Bergen): Kan vi forklare hvorfor noen fornavn ble svært populære i Norge i nyere tid? Eksempler: *Olga, Jan, Marius, Linn* og *Silje*
- Kl. 11.50 Pause
- Kl. 12.00 Diskusjon: Skandinavisk personnamnforskning på 2010-talet
- Kl. 12.50 Avslutning
- Kl. 13.00 Lunsj

Førelesingane og diskusjonane er opne for alle interesserte. For lunsj (kr 140,- per dag) og middag, påmelding til torodd.kinn@lle.uib.no innan 1.

oktober. Du betaler på restauranten. Meir informasjon på www.uib.no/fg/namnegransking.

STADNAMNTENESTA

KLAGENEMNDA FOR STADNAMNSAKER

Sidan 1993 har sekretæren for klagenemnda for stadnamnsaker publisert vedtaka i *Nytt om namn*, fyrste gongen i nr. 19 (1994) og seinare i anna-kvart nummer (nummer med oddetal). Sidan det siste oversynet i nr. 47 (2008) er desse vedtaka gjorde:

	Påklaga namneform, kommune, fylke	Namnetype	Ønsket åt klagaren	Vedtak i klagenemnda
1	Jevika, Smøla, MØRo.	bruksnamn	Gjevik	Gjevik
2	Gamle Leiraveg, Trondheim, STr.	vegnamn	Gamle Leirvegen	Gamle Leirvegen
3	Skolavegen, Trondheim, STr.	vegnamn	Skolvegen	Skolvegen
4	Sellibekken og Sellisjøen, Tydal, STr.	naturnamn	Sølibekken og Sølisjø	Sølibekken og Sølisjøen
5	Sellivollen, Tydal, STr.	bruksnamn	Sølivold	Sølivoll
6	Selliåsen, Tydal, STr.	bruksnamn	Søliås	Søliås
7	Sellivollråa, Tydal, STr.	bruksnamn	Sølivoldråa	Sølivollråa
8	Slettavegen, Radøy, Hl.	vegnamn	Slettevegen	Slettevegen
9	Hellaneset, Radøy, Hl.	vegnamn	Hellaneset	Hellaneset
10	Håvastein, Rennesøy, Rog.	gards- og bruksnamn	Håvarstein	Håvastein
11	Pilegrimsleia og Pilegrimsleden	namn på vegstrekning	Pilegrimsleia	Pilegrimsleia og Pilegrimsleden
12	Gravura, Gravurvollen, Gravurfjellet, Gravurtjønna og Langura, Meldal, STr.	naturnamn og seternamn	Gravora, Gravurvollen, Gravorfjellet, Gravortjønna og Langora	Gravura, Gravurvollen, Gravurfjellet, Gravurtjønna og Langura
13	Aunslættet, Meldal, STr.	naturnamn	Aunslættet	Aunslættet

Nokre opplysningar til oversynet:

Klagar

Det er eigarar som står som klagar i alle sakene som gjeld gards- og bruksnamn. I sakene som gjeld naturnamn og seternamn, er det vedkommende kommune som har klaga. I sakene 2 og 3 har Nidaros Mållag klaga, i sakene 8 og 9 står Statens kartverk som klagar, medan Rennebu Mållag er klagar i sak 11.

Vedtaksorgan

Trondheim kommune var vedtaksorgan i sakene 2 og 3, medan Radøy kommune var vedtaksorgan i sakene 8 og 9. I dei andre sakene var Statens kartverk vedtaksorgan.

Medhald/ikkje medhald

Som det går fram av oversynet, fekk klagar medhald i sakene 1, 2, 3, 6, 8 og 9. I sakene 4, 5 og 7 fekk klagar delvis medhald. I dei andre sakene vart det opphavlege vedtaket stadfest.

Dissensar i nemnda

I sakene 4, 5, 6 og 7 var røystetalet to mot to når det galdt skrivemåten av fyrstelekken, og dobbeltrøysta til leiaren avgjorde sakene.

Nokre av grunngjevingane åt nemnda

I sak 10 hadde Statens kartverk vedteke skrivemåten *Håvastein* for namnet på gnr. 17 i Rennesøy. Vedtaket galdt også dei 23 enkeltbruka under gnr. 17 som har dette namnet. Eigargar av ni av eigedommane klaga og ønskte skrivemåten *Håvarstein* i staden, og dei grunngav dette med å vise til skrifttradisjonen. Nemnda kom i denne saka til at ein her bør skilja mellom gardsnamn og bruksnamn, og vedtaket som nemnda gjorde, gjeld berre gardsnamnet. I vurderingane sine seier nemnda:

Namnet som denne saka gjeld, er primært eit gardsnamn, men er også nytta som namn på 23 av bruka som er skilde ut frå opphavsgarden. Vedtaket som Kartverket har gjort, gjeld både gardsnamnet og bruksnamna og såleis mange eigedommar. Eigargar av ni av eigedommane har klaga, medan eigarane av dei resterande 14 eigedommane ikkje har klaga. Av desse eig kommunen sju. Vedtak om skrivemåten av gardsnamn skal som hovudregel vere retningsgivande for skrivemåten av bruksnamn som er identisk med gardsnamnet, eller der gardsnamnet går inn som del av bruksnamnet, jf. § 8 tredje ledd i lova. I dette tilfellet har nemnda kome til at ein bør fråvike denne hovudregelen, og vedtaket som nemnda har gjort, gjeld difor gardsnamnet og ikkje dei einskilde bruksnamna, jf. definisjonen av gardsnamn og bruksnamn i § 2 bokstavane b og c i lova. Nemnda vil i denne samanheng vise til at saka gjeld mange eigedommar, og at det ikkje er eintydig lokal oppslutnad om klagen.

Nemnda finn det dokumentert at den nedervde lokale uttalen av dette namnet er */håvastein/*. Dersom ein legg hovudvekta på denne uttalen, vil skrivemåten måtte bli *Håvastein*, slik Statens kartverk har

fastsett. Nemnda har vurdert om det er sterke nok grunnar til å fråvike hovudregelen i dette tilfellet, men har ikkje funne slike. Nemnda har i vurderinga også lagt vekt på den sterke skrifttradisjonen i offentleg samanheng og at denne skrivemåten er i samsvar med ønsket til kommunen. Skrivemåten *Håvastein* peiker òg til den opphavlege tydinga av namnet. Nemnda fastset skrivemåten til *Håvastein*.

Sak 11 galdt skrivemåten av namnet på pilegrimsvegen frå Oslo til Trondheim og frå svenskegrensa over Stiklestad til Trondheim. Rennebu Mållag hadde klaga på vedtaket som Statens kartverk hadde gjort om å sidestilla skrivemåtane *Pilegrimsleia* og *Pilegrimsleden* og ønskte i staden *Pilegrimsleia* som eineform. Nemnda stadfeste vedtaket om to skrivemåtar for dette namnet og seier i vurderingane sine:

Denne saka gjeld skrivemåten av eit nylaga namn utan tradisjonell uttale, men namneleddet usemja dreiar seg om, finst i tradisjonelt talemål og er normert i rettskrivinga. Saka dreiar seg vidare om namnet på pilegrimsvegane til Trondheim, som går gjennom store område, og ho involverer mange instansar, og høyringsfråsegnene er ikkje eintydige.

Eit fleirtal av høyringsinstansane gjekk under førstegongsbehandlinga inn for *Pilegrimsleia*, og den bestemte hokjønnsforma *leia* er på det næraste einerådande i norsk talemål. Det er ei rettskrivingsform som er tillaten både i nynorsk og bokmål. Namneforma *Pilegrimsleden*, som også har vore mykje brukt og er vel innarbeidd, ligg også innanfor gjeldande rettskriving da hankjønnsforma *led* er tillaten i bokmål, men ho finst ikkje i tradisjonelt talemål.

Det er såleis argument både for *Pilegrimsleia* og *Pilegrimsleden* som skriftform. Hovudregelen etter § 4 andre ledd, første punktum er at eitt og same namnet på same staden skal ha ei berre éi skriftform, også når namnet er brukt om ulike namneobjekt. Det blir likevel opna for at det kan fastsetjast to eller fleire skriftformer av same namn på same namneobjekt når visse vilkår er oppfylte, jf. andre punktum bokstav b. Eitt vilkår er at to eller fleire skriftformer er vel innarbeidde. Nemnda har kome til at dette vilkåret er oppfylt i denne saka. Nemnda fastset *Pilegrimsleia* og *Pilegrimsleden* som sidestilte former på namnet på pilegrimsvegane til Trondheim.

Terje Larsen
terje.larsen@iln.uio.no

NORMERING OG BRUK AV NAMN

STADNAMN I KULTURMINNEÅRET 2009 **Stadnamna – dei eldste levande kulturminna våre**

Stadnamn i Kulturminneåret

Kulturminneåret 2009 har til føremål å setja fokus på kulturminne generelt og såleis gjera folk flest meir merksame på mangfaldet i kulturminna våre og dei verdiane dei ulike yrtingsformene representerer. Slik vil ein òg styrkja ansvaret av kulturminna og vedlikehaldet av dei både i offentleg og privat samanheng. Kulturminna omfattar ikkje berre faste gjenstandar som bygningar og historiske anlegg, men òg immaterielle uttrykk som folke-minne, språk og stadnamn. Medan dei faste kulturminna er verna ved lov, er ikkje det same rettsvernet gjort gjeldande for dei immaterielle kulturminna. Og lov om stadnamn gjev berre eit avgrensa vern for stadnamna. Noreg har saman med ei rekkje andre land signert UNESCO-konvensjonen om vern av immaterielle kulturminne og har såleis forplikta seg til å fylgja opp dette arbeidet.

Føremålet med denne artikkelen er å stimulera til auka aktivitet innanfor stadnamn, både når det gjeld namneinnsamling og bruk av materialet. Oppmodinga går til kulturarbeidarar og kulturinteresserte i kommunar og fylke, skular, historielag, mållag, bondekvinnelag og andre. Det må vera ei utfordring for alle språk- og kulturinteresserte å gje stadnamna ein meir framskoten plass i kulturarbeidet i 2009 – og vidare framover. I dette arbeidet vil personar med namnefagleg bakgrunn ved dei vitenskaplege institusjonane spela ei viktig rolle. Oppmodinga går òg til styre og medlemer i Norsk namnelag. Dessutan finst det mange lærarar og kulturarbeidarar rundt om i landet som har studert namnelære ved universiteta.

Stadnamna er ein viktig del av språket med fleire ibuande eigenskapar. For det fyrste er dei uunnverlege haldepunkt når det gjeld å orientera seg i omgjevnaden. Like viktig er det at dei gjev verdifulle og spennande opplysningar om korleis forfedrane våre oppfatta og brukte naturen. Og ikkje minst er dei identitetsberarar for dei som brukar og kjenner namna.

Lov om stadnamn

Lov om stadnamn av 1990 med endringar av 2005 gjev eit generelt vern av stadnamn som del av den immaterielle kulturarven. Paragraf 1 i lova seier at «denne lova har som føremål å taka vare på stadnamn som kulturminne». Dette er ei viktig formulering, sjølv om stadnamna ofte har eit veikt vern når det kjem til stykket.

Kulturminneaspektet i lova kan samlast i to punkt. Det eine gjeld kravet om at stadnamn skal brukast i samsvar med tradisjonen på staden, og at dei til dømes ikkje skal «flyttast». Oftast vert dette fylgt opp, men det finst mange døme på at utbyggjarar, gjerne av forretningsmessige omsyn, nyttar stadnamn ut over det området dei høyrer heime. Her bør plan- og bygnings-etaten i kommunane vera på vakt.

Det andre punktet gjeld kravet om at skrivemåten skal ta utgangspunkt i den nedervde lokale uttalen samtidig som ein normerer etter vanlege rettskrivingsprinsipp. Dette er i tråd med at den munnleg overleverte uttalen representerer det primære kulturminnet.

Grunngjevinga for å basera skrivemåten på den nedervde lokale uttalen slik den noverande lova krev, er at ein då vidarefører ein munnleg tradisjon med opphav i den tida namnet vart til, i motsetning til etternamn som ofte er henta frå ei uttalefjern dansk skriftform frå 17–1800-talet. Ein kan seia at ein skrivemåte som er 2–300 år gammal, òg er verneverdig og historisk interessant, men han representerer ikkje dei lange linene i namnetradisjonen som den overleverte munnlege uttalen.

I ein del tilfelle har det vore reagert på skrivemåtar som Kartverket har fastsett. Det gjeld særleg når dei som bur på garden, har ei anna form av gardsnamnet som etternamn, t.d. *Schee* for *Skeie*, *Wiig* for *Vik*. Stortinget har høyrte på desse protestane og gjorde i januar i år eit prinsippvedtak om at gards- og bruksnamn må skrivast slik grunneigaren ynskjer. Dersom dette vedtaket vert fylgt opp med ei lovendring, vil det svekkja vernet av dei nedervde namneformene. Her innfører ein då ein annan praksis enn den som gjeld for faste kulturminne som gravhaugar eller bygningar. Når det gjeld slike kulturminne, har ikkje ein grunneigar høve til å gjera inngrep etter eige skjøn. Eit tilsvarande vern burde gjelda for nedervde stadnamn. Den positive føremålsparagrafen i stadnamnlova risikerer dermed å verta svekt av Stortinget sjølv. Eit formildande omstende får vera at dei fleste gards- og bruksnamna vert nytta i ein skrivemåte i samsvar med tradisjonsprinsippet. Det gjeld òg dei mange «smånamna» frå fjell til fjøre.

Kvart lokalmiljø har sine stadnamn

I kvardagen vert ikkje stadnamna opplevde som noko spesielt – dei er jo der når ein treng dei. Men dersom ein spør seg korleis dei vart til og kvifor, vil mange måtta tenkja seg om. Kan ein førestella seg eit landskap utan namn? Eller eit vegkart utan namn? Ein vil fort innsjå at noko vesentleg manglar.

Stadnamna hjelper oss til å ta oss fram til folk, til stader, til institusjonar. Dei er språklege merkelappar som gjev kvar stad si forankring i omgjevnaden. Namna er samstundes ein viktig del av identiteten til einskindmennesket og til den sosiale gruppa det tilhøyrer. Kvart miljø, stort eller lite, har ei mengd stadnamn som set omgjevnaden inn i eit forståeleg system og

som samstundes representerer band til fortida. For oss som er opptekne av å fremja kunnskapen om stadnamn, er Kulturminneåret 2009 eit godt høve til å gjera einskildmenneska og lokalsamfunna meir merksame på den mange-sidige rolla til stadnamna. Det er enno langt fram til at stadnamna er fullt utnytta som språkleg, historisk og identitetsberande ressurs.

Stadnamn er lokalhistorie

Stadnamna er altså ikkje berre adresser og identitet, dei er levande historiske forteljingar som har oppstått til ulike tider. Eller ein kan seia at dei er komprimerte tekstar som kan fortelja noko om stadene slik namngjevarane opplevde dei, og om namngjevarane sjølve. Stadnamna er ein tekst som viser korleis folk har utnytta ressursane i forståing og balanse med naturen. Eigenleg er kvart stadnamn ei kortfatta historisk forteljing og såleis brikker i historia vår. Og det er mange av dei, fleire millionar faktisk, anten det er gjennomsynlege namn som *Kvalvika*, *Lindås* og *Trædet* eller meir «mystiske» namn som *Bømlo*, *Lofoten* og *Skutul*. Om dei 50 000 gamle gardsnamna har det vore sagt at dei er å rekna som ei norsk landnåmabok som ein kan lesa ut av korleis nordmennene har busett seg og teke naturen i bruk i ulike tidsavsnitt.

Alder og typologi

Det nøyaktige tidspunktet for når dei einskilde stadnamna vart til, er det likevel oftast uråd å avgjera. Det ein veit, og som namna dokumenterer, er at det har vore nokon kort eller lang tid før oss som har opplevd ein situasjon der det var aktuelt å fanga inn ein eller annan eigenskap ved ein stad og omtala han med eit språkleg omgrep som etter kvart vart innarbeidd som namn.

Ut frå visse språklege kjennemerke og ut frå busetnadshistoriske tilhøve kan ein seia litt om den relative alderen til stadnamn. Gjennomsynlege namn i bunden form som *Kvalvika* og *Trædet* er gjerne frå seinare hundreår, medan namn i ubunden form som *Lindås* oftast er eldre. Ein god del gamle naturnamn som dei ovannemnde *Bømlo* og *Lofoten* har fått artikkelen tillagd i seinare tid. Gards- og bygdenamn som *Lindås* og *Vik* er ofte dokumenterte i mellomalderkjelder, og då veit ein sikkert at dei må vera minst så gamle.

Mellom dei 50 000 gardsnamna er det mange som høyrer til dei store gardsnamnklassane som *Sende*, *Skøyen*, der sisteleddet går attende på *vin* 'engslette', og *Søreim*, *Sem*, der sisteleddet er (*h*)*eim* 'bustad'. Desse skriv seg helst frå ei tid før vikingtida, medan namn på *-stad*, *-bø/-by*, *-set* og *-tveit*, er meir typiske for sjølve vikingtida. Namn på *-rud*, *-rød* skriv seg helst frå mellomalderen eller seinare. Storparten av dei stadnamna som finst i omgjevnaden vår i dag, er likevel frå tida etter reformasjonen.

Finn favorittnamnet ditt!

Den som vil gå inn i den spennande verda som stadnamna representerer, kan til dømes byrja med å spørja seg kva namn ein likar best. Dei fleste har ein eller fleire stader ein kjenner seg særleg knytt til, og då får ein òg eit spesielt tilhøve til namnet på staden. Namnet og staden vert eitt. Når ein møter eit namn ein er kjend med, stig staden straks fram i tanken. Og når ein ser ein stad som ein er kjend med, kjem namnet straks fram i hugen. Finn ut kva namn som har mest å seia for deg, kva det er brukt om, og kvifor du er glad i det – eller kanskje mislikar det. Kanskje det er eit namn som gjev deg både gode og vemodige kjensler. Stadnamna er ein slags knaggar som samlar på hendingar og historier.

Reisa på kartet

Alle har eit større eller mindre tal stadnamn som ein nyttar når ein har bruk for det. Dei ligg liksom klare i bakhovudet. Men dersom ein vil få tilgang til ei større mengd stadnamn på éin gong, kan ein ta for seg eit kart. Ved å studera stadnamna saman med dei grafiske detaljane på kartet vil ein ofte sjå at namnet passar med lendet, anten det er vik eller dal eller fjell. Å reisa på kartet er ein underhaldande sport, og stadnamna er med på å gjera ei slik tenkt reis meir innhaldsrik enn om ein ikkje har namn å orientera seg etter. Ved å skriva opp ulike namnetypar frå eit kart og gruppera dei etter kva dei er namn på, kan ein gjera spanande funn utan å vera spesielt fagleg skolert. Er ein kjend med målføret i området, kan ein òg samanlikna skriftformene av namna med uttalen.

Kva tyder stadnamna?

I dagleg bruk «tyder» eit stadnamn nærast det som det er brukt om. *Bergen* tyder til dømes ‘den største byen på Vestlandet’ pluss at det løyser ut mange andre assosiasjonar hjå den som nyttar namnet. Når ein spør om kva eit stadnamn tyder, er det likevel det historiske innhaldet ein helst tenkjer på. Frå denne synsvinkelen tyder *Bergen* ‘engslette ved berg’. Den eldre forma er *Bjørgvin*, samansett av *bjørg* ‘berg’ og *vin* ‘engslette’. For å finna fram til den historiske tydinga må ein ofte gå til oppslagsverk.

Mange stadnamn er lette å forstå av di dei er laga av ord som er skjønlige for folk i dag. Andre inneheld uvanlege ord og namneledd som ikkje lèt seg forklara utan vidare. Her må ein hugsa på at dei som laga namna for hundrevis av år sidan, hadde eit langt større ordtilfang med bakgrunn i natur- og arbeidsliv enn folk i dag har. Ein kan då leita i *Bokmålsordboka* eller *Nynorskordboka*, eller helst i den store *Norsk Ordbok* (ferdig i 2014). Ivar Aasens *Norsk Ordbog* (i nyutgåve) er òg ei god hjelp. Eit anna verktøy er *Nynorsk etymologisk ordbok* av Alf Torp som forklarar opphavet til dei einskilde orda. Elles er *Norsk stadnamnleksikon* ei god hjelperåd for å få forklart dei meir kjende stadnamna. Den enklaste måten å finna fram til

namneforklaringar på, er likevel å ta for seg Oluf Ryghs *Norske Gaardnavne* (utgj. 1897–1924). Dette verket er òg tilgjengeleg på internett: www.dokpro.uio.no/rygh_ng/rygh_felt.html. Ved å skriva inn eit namn i søkjefeltet vil ein få forklaringa fram på skjermen. *Norske Gaardnavne* har opplysningar om alle gamle gardsnamn i landet jamvel om ikkje alle er fullt ut tolka. Verket er òg til stor hjelp i studiet av andre namnegrupper som naturnamn og teignamn.

Innsamling av stadnamn

Kulturminneåret 2009 kan òg vera eit godt høve til å gjera ei systematisk innsamling av stadnamn i området der ein bur, anten det er innanfor eit gardsbruk eller eit nærliggjande fritidsområde. Det kan vera lurt å forhøyra seg for om det er utført slik stadnamninnsamling før. Stadnamninnsamling er eit slags detektivarbeid, der kvart namn utgjer ein tråd for å nysta opp det store spelet som ligg bak stadnamna i eit område. Ved å intervjuja eldre personar som har budd i området mestedelen av livet, kan ein byggja opp ei lokal stadnamnsamling. Dei einskilde namna noterer ein i dialektform og fører dei på ei liste der ein òg nemner kva slags lokalitet namnet gjeld, eventuelt litt om bakgrunnen for namnet. Samstundes merkjer ein av staden på eit kart, helst på Økonomisk kartverk i målestokk 1:5000 (spør teknisk etat i kommunen). Teknisk ligg det òg til rette for registrering direkte inn i elektroniske kart. Dersom fleire samarbeider om eit slikt prosjekt, kan eit større område dekkjast. Dette er ein spennande og meningsfylt aktivitet, samstundes som det er ein innsats for å ta vare på kulturminne som er i ferd med å gå tapt. Dei kommunane som enno ikkje har samla inn stadnamn i større grad, bør nytta Kulturminneåret 2009 til å setja i gang innsamlingsprosjekt.

Undervisning i skuleklassar

Stadnamn er eit spennande undervisningsemne på ulike klassesteg og i ulike fag. Som tema for særsemne og oppgåveskriving generelt passar stadnamn ypparleg, både i ungdomsskulen og på vidaregåande. Ein kan ta for seg dei namna ein kjenner i nærmiljøet og gruppera dei etter språkform (usamansett/samansett, ubunden/bunden form, eintal/fleirtal) og tyding (naturtilhøve, busetnad, arbeidsliv osv.). Gjennom intervju med lokalkjende, særleg eldre, kan ein få eit meir fullstendig namnemateriale å arbeida med. Ved å plassera namna på kart lærer ein korleis namnelandskapet er bygd opp. Stadnamna gjer landskapet levande.

Oppretting av kulturstigiar

Mange kommunar har i seinare tid vore flinke til å leggja kulturminna til rette som opplevingstema. Her representerer stadnamna eit stort potensial. Somme kommunar har sett opp utstillingar m.a. med namneforklaring på

plakatar, gjerne kombinert med foto og kart. Mange stader er det lagt til rette kulturstigar med skilting av lokale namn i området. Ved å gje ei kort forklaring av namna kan den kulturhistoriske bakgrunnen gjerast meir tilgjengeleg og levande, og ein kjem nærare inn på dei som heldt til og streva for levemåten før, t.d. *Linlykkja* (innhegning for lindyking), *Lislåtta* (utslåtte i skogen), *Rosshagen* (stad der hestane beitte), *Kvannbekken* (bekkefar der det veks kvann).

Føredrag og kurs

Ein kan som nemnt få mykje ut av stadnamna ved å bruka ordbøker og andre oppslagsverk og ikkje minst internett. Men dersom ein vil å gå nærare inn på namnegransking, treng ein ei fagleg innføring. Fleire av universiteta gjev undervisning i namnegransking. Tilsette ved universiteta held òg kurs rundt om i landet, særleg med tanke på innsamling av stadnamn. Kursverksemda vil verta opptrappa i Kulturminneåret 2009. Dersom det er ynske om slike kurs, kan ein ta kontakt med underskrivne.

Botolv Helleland
botolv.helleland@iln.uio.no

LITE GJENNOMTENKT FRAMLEGG TIL ENDRING AV STADNAMNLOVA

Ei endring av stadnamnlova er etter artikkelforfatterens mening lite gjennomtenkt. Åssen offisielle stedsnavn bør skrives, er ikke et spørsmål som grunneierne bør bestemme. Dette bør være en sak for dem som best kan forvalte den nasjonale kulturarven stedsnavna er, nemlig Statens kartverk og deres navnekonsulenter.

Bakgrunnen for framlegget

Det er med undring en nå kan konstatere at bl.a. opplandspolitiker Olemic Thommesen fra Høyre har fått med seg et samla storting om endring av stadnamnlova. For å si det enkelt og greit går framlegget ut på at grunneierne heretter skal bestemme åssen gardsnavnet skal skrives og ikke – som tidligere – Statens kartverk. Striden mellom enkelte grunneiere og Statens kartverk har pågått i årevis, men det var bl.a. striden om skriftforma av gardsnavnet *Kvem* på Toten, der grunneierne ville ha *Hveem*, mens Kartverket vil ha *Kvem*, som bl.a. fikk Thommesen til å komme med et framlegg om endring av stadnamnlova framfor Stortinget i fjor. I Oppland Arbeiderblad (19. desember 2008) argumenterer Thommesen og grunneierne med at de på denne måten vil verne om eldre skriftformer.

Uante konsekvenser!

Vern er jo i utgangspunktet en fin tanke, men problemet er at det grunneierne svært ofte vil verne, er forelda og ofte misforståtte skriftformer fra dansketida. Fra 1500-talet fantes det ikke noen rettskriving, og navn kunne skrives på svært ulike måter. Ortografien framover på 1600- og 1700-talet var fortsatt svært ustø, og navna blei skrevet nærmest etter den enkelte skrivers eget forgodtbefinnende. Ett og samme navn kunne – ja, til og med i samme dokument – skrives på en rekke ulike måter som f.eks. *Vik*, *Wiig*, *Vigh* eller *Wik*. Det Thommesen og politikerne tydeligvis ikke har tenkt over, er alle de gardene som er delt i flere gardsbruk, og der det er svært sannsynlig at enkelte av grunneierne har ulikt syn på åssen navnet skal skrives. I mitt arbeid med *Norske Gardsbruk* for Stange (upublisert) viste det seg at bøndene på de to Gjermstad-gardene ville ha navnet skrevet som henholdsvis *Gjermstad* og *Hjermstad*, der den første er ei form som er identisk med den offisielle forma (og dermed også i tråd med opphavet), mens den andre er tufta på slektsnavnet til grunneieren. Rett nok har det ikke blitt noe navnesak, men poenget viser jo at alle grunneiere ikke er enige i åssen en skal skrive et gardsnavn, i motsetning til Kvems-bøndene på Toten, som tilsynelatende ser ut til å være det. Det ser ikke ut til at politikerne skjønner – eller snarere vil skjønne – dette problemet. Den ene forma kan jo ikke brukes framfor den andre, begge må jo brukes. Skal en kanskje skrive «Gjermstad/Hjermstad» eller «Hjermstad/Gjermstad» på stedsnavnskilt og på de offisielle karta? Hva for språklig uorden og kaos vil ikke dette føre til?

Kunnskapen og respekten for nedarva uttaleformer har vært uendra de siste hundre år

Det er nå over hundre år sia Oluf Rygh gjorde sine innsamlinger for det som skulle danne grunnlaget for det store bokverket *Norske Gaardnavne*. Også den gang i 1890-åra var det en vanlig oppfatning blant bøndene at den nedarva og tradisjonelle uttalen av navna nærmest var å betrakte som simple og mindreverdige klengenavn, i motsetning til de danske skriftformene. Det påfallende er at denne holdninga møter man like levende i Bygde-Norge i dag. Slik jeg ser det, må skoleverket påta seg mye av ansvaret for at denne kunnskapen aldri har nådd ut til folket. Til tross for tapet av et norsk skriftspråk i mellomalderen og en sterk dansk skriftpåvirkning har mange av de tradisjonelle uttaleformene vist seg svært seigiliva – heldigvis. Det er inga tilfeldighet at uttalen er vektlagt i stadnamnlova. Det er nettopp uttalen som svært ofte viser tilbake til opphavet til navnet, i motsetning til mange skriftformer fra dansketida. Eksempler på dette er – foruten *Hveem*

– *Møllerhagen* og *Sullestad*, som heller burde skrives *Mjølnhågan* og *Sulustad* i tråd med opphav og tradisjonell uttale.

Sammenblanding av offisielle gardsnavn og slektsnavn

I mange tilfeller der det oppstår strid mellom grunneier og Kartverket, er det fordi grunneier ikke skiller mellom eget slektsnavn og gardsnavn. I et historisk perspektiv er det viktig å være klar over at svært mange av gardsnavna er godt over tusen år gamle, og at bruken av dem som slektsnavn er av helt ny dato. Med andre ord er det helt grunnleggende å skille mellom gardsnavn og slektsnavn. Åssen man skriver slektsnavnet, er en privat sak, som Kartverket sjølsagt ikke blander seg bort i, men åssen en skriver offisielle gardsnavn, er og blir en sak som Kartverket bør bestemme. Det er all grunn til å tru at det nettopp er ei sammenblanding av stedsnavn og slektsnavn som ligger bak noe av striden om *Kvem*-navnet. Nå må også politikerne og mange av bøndene begynne å respektere de gamle nedarva uttaleformene og ikke minst begynne å skille mellom slektsnavn og stedsnavn.

Frode Myrheim,
historiker og bygdebokforfatter,
Høland i Akershus

Å STARTE EIN DISKUSJON OM NAMN ER EIT SIKKERT STIKK I VÅRT LAND

Ein liten *s* eller *e* kan skape utruleg mykje brudulje og feie bomringar og eldreomsorg ut av all offentleg diskusjon. Det skal vi kanskje ikkje forundre oss så mykje over. Namn er nemleg svært ofte eit spørsmål om identitet, det er ein del av oss sjølve.

Vi har i hovudsak to store grupper av namn, stadnamn og personnamn. Begge blir regulerte ved eigne lover. Den første lova om personnamn fekk vi i 1923, og der kom det m.a. for første gong påbod om at folk skulle ha eit slektsnamn. Denne lova vart avløyst av ei ny lov i 1964, med Per Borten som saksordførar og pådrivar i Stortinget. I dag er det ei ny lov frå 2003 som gjeld.

Som dei fleste kjenner til, er den siste lova ekstremt liberal. Det ligg den kjærlege tanken bak at våre nye landsmenn skal kunne få ha sine eigne namnetradisjonar også i vårt land, altså kunne bruke oppkallingstradisjonane frå dei heimlege kulturane sine, som t.d. det arabiske mannsnamnet *Musa* (dvs. profeten Moses).

Men så har det heile fullstendig utarta, og vi har fått merkverdigheter som fornamna *Vørsågod* (Oslo), *Hallejuja* (Hordaland) og *Selveste* (Nord-

Noreg), som er eit av dei siste påfunna. Her i Trøndelag har vi i friskt minne historia om nokre kreative gutar som fann på å sende namneendring til Folkeregisteret om nytt namn *Peirik Pling* for kameraten sin – det gjekk greitt! Samarbeidsnemnda for namnegransking ved dei norske universiteta sende for eit par år sia brev til Justisdepartementet der ein påtala dette uheldige forholdet og bad om endring enten i lov eller forskrifter. Ingen ting har skjedd, så vi får tru departementet er opptatt av viktigare saker.

Den reviderte stadnamnlova frå 2005 gjev òg høve til større innverknad frå privatpersonar enn den eldre lova (frå 1990). Men framleis står det fast at ein skal ta utgangspunkt i den nedarva uttalen for namnet. Det er med andre ord kulturvernssynspunktet og fellesskapstanken som er nedfelt i denne lova – som gjeld i offentleg bruk.

Ikkje alle synest dette er til å leve med. Og det er to hovudårsaker til misnøya. Den eine er bustadbygging i tettstadsområde, der både private utbyggarar og kommunalplanlegginga på ein måte har komme på etterskott. Ein har ikkje undersøkt kva som er den lokale, ekte namnebruken i området, og slik kan ein hamne opp med feilkonstruksjonar som naturleg over tid vil feste seg og fortone seg som tradisjonelle for dei som kan ha budd på staden ei stund. Eller som da ein på Vinstra skulle bygge ut området Sorperoa – namnet tyder «Sjøppelkråa». Da vedtok kommunestyret at bustadområdet skulle heite *Vinstra Vest!* Etter den nye, reviderte stadnamnlova kan ein ikkje skifte ut namn slik, til sorg for mange, sjølv sagt.

Den andre årsaka har vi sett på Toten, der nokre bønder for ei tid sia sette i gang ein aksjon der dei, som dei seier, ikkje vil ha namnet endra mot grunneigars vilje. I praksis viser det seg at dei vil ha slektsnamna sine innførte som gardsnamn, altså slike som *Hoel*, *Mohn* og *Viig* (for dei gjeldande matrikkelformene *Hol*, *Moen* og *Vik*). Dette er skrivemåtar som gjekk ut av rettskrivinga i 1862, og der danskane seinare har følgd etter oss. Så her kan ein verkeleg spekulere på om det kan vere noko rett i dei bjørnsonske orda om at «naar Bonden vaagner, saa vaagner han til Reaktion».

Det er naturleg for mange i slike samanhengar å meine og tru at det er slektsnamnformene som er dei «opphavlege» og gamle gardsnamnformene. Slike namneformer har ikkje sjeldan bokstavar frå barokkens krimskrams og får alderens patina over seg, på same måten som krusedullane på dei rosemåla kistene på loftet i ei trønderlån. Men ofte er det her snakk om mangarta skriftformer frå meir private gardspapir. Dei offisielle gardsnamna frå matrikkelen av 1886 har ikkje alltid hatt noko godt voksterliv innafor skigardane.

Slik har totningane fått med seg Stortinget i sitt syn, og i eit vedtak 13. januar i år bad det Kulturdepartementet komme med forslag til lovendring slik at grunneigarane i praksis skulle kunne få vetorett ved skrivemåten av gardsnamn, eller «endring» som ein uttrykte det. Nokså kuriøst var det forresten at Stortinget samstundes bad om at det skulle takast omsyn til lek-

mannsrepresentasjonen i klagenemnda for namnesaker. Ein slik representasjon har ein alt i dag.

Ser ein dette i eit større perspektiv, så er det her snakk om at det privatrettslege synet vinn fram på bekostning av rettane til fellesskapet – det er da heile lokalsamfunnet som brukar og har bruka gardsnamn og andre stadnamn. Men det er òg ei svekking av det verdikonservative synet som tradisjonelt har stått sterkt i Høgre og mellompartia. Normalt har jo desse partia på dette området hatt sams interesser med fellesskapssynet noko lenger til venstre i politikken. Men norsk politikk er kanskje ikkje så normal lenger, etter at populistiske parti har entra arenaen.

I eit noko vidare perspektiv kjem den nye norske normeringspolitikken til å bli lagt merke til. I vår kulturkrets, og det betyr først og fremst Vest-Europa – Amerika er i denne samanhengen eit land det ikkje er heilt naturleg å samanlikne seg med –, så har det i lange tider vore ei nasjonal styring med språknormeringa. Den kan rett nok ha vore ulikt administrativt utøvd, og vi synest vel ikkje alltid at resultatet har vore så framifrå, tenk berre på engelsk rettskriving, men Per og Pål har i alle fall ikkje vorte tilkjent vetorett i normeringsspørsmål. Dette skjer samstundes med at norske språkvitskapsmenn har vorte kalla til nye statar t.d. i Afrika for å hjelpe til med språkrøkt i vid forstand. Hos oss skal vi derimot pusse støv av gammal *laissez-faire*-politikk. Ein kan forundre seg over mindre.

Ola Stemshaug
ostemsh@online.no
Statens namnekonsulent for Midt-Noreg

*Artikkelen har tidlegare stått på prent som kronikk
i Adresseavisen 14. april 2009.*

«GAMLE STEDSNAVN» – ET MULTIMEDIEPROSJEKT I SKOLEN

I flere år har vår mediebedrift, Eireway Ltd. på Tolga, levert tjenester til skoler i Nord-Østerdalen finansiert av Den kulturelle skolesekken (DKS) i Hedmark fylke. Vi representerer et fagområde skoler selv generelt har lite ressurser innenfor, og derfor er tilbudet DKS åpner for, både kjærkomment og populært.

I Kulturminneåret 2009 har vi valgt å gi ungdomstrinn ved skoler i Hedmark tilbud om prosjekt tilknyttet «gamle stedsnavn».

Målsettingen med prosjektet er å

- gjøre elevene kjent i eget nærmiljø/egen kommune,

- bevisstgjøre elevene verdien av å ta vare på våre kulturminner i eget nærmiljø,
- gi kunnskap om hvilke metoder som kan benyttes til innsamling og dokumentasjon,
- gi kunnskap om presentasjon og formidling av disse kulturminnene ved hjelp av digitale verktøy,
- gi elevene kunnskap om kildebruk og kildekritikk,
- gi praktisk kunnskap om og øvelse i bruk av digitalt verktøy.

For to år siden samarbeidet vi med Røros videregående skole om en tredagers workshop i grunnleggende animasjonsteknikker. Til sammen 270 elever deltok i prosjektet. I forbindelse med mangfoldåret i 2008 gjennomførte vi en todagers workshop i foto. Elevene ble først gjort kjent med teknikker i digital foto og bildebehandling, for så å gå ut i eget lokalmiljø og skildre mangfoldet både i næringsliv, kultur, alder osv. i egen kommune. Dette resulterte i mange lokale fotoutstillinger rundt om på samfunnshus og bibliotek!

Hvem er vi?

- Fotograf og journalist Ingrid Eide, prosjektleder. Fagutdannet fotograf og journalist. Arbeider som frilansjournalist for både dagspresse, fagtidsskrifter og organisasjoner.
- IT-konsulent og designer Thorbjørn Liell. Har 25 års erfaring fra IT-bransjen og designer bøker, websider og trykksaker for både privat og offentlig næringsliv, lag, organisasjoner og kommuner.

I år har vi valgt å kjøre to ulike pedagogiske opplegg:

- Etter bestilling fra en skole i Stange kommune kobler vi deler av forrige års prosjekter innen animasjon og foto sammen med årets «gamle stedsnavn»-prosjekt for en gruppe med sytti tiendeklassinger. Her får elevene velge hvilken metode de vil bruke for å presentere sitt innsamlede materiale på: animasjon, bok/hefte eller Powerpoint-presentasjon. Lokalavisa er interessert i å bistå i prosjektet ved å trykke innsamlet materiale!
- På de andre skolene jobber vi også med litt yngre aldersgrupper (ungdomstrinnet, 8.–10. trinn). Her skal det ferdige produktet være enten bok/hefte eller Powerpoint-presentasjon.

Gamle stedsnavn er immaterielle kulturminner som står i fare for å gå tapt dersom de ikke overføres til neste generasjon. Prosjektet vil gi elevene en unik mulighet til å bli bedre kjent med sitt nærmiljø og nærmiljøets historie gjennom arbeidet med innsamlingen av stedsnavnene. Det er i stor grad den

eldre generasjon som har kjennskap til disse navnene i tillegg til lokale museer og historielag. Elevene skal gjennom foto, tekst og grafisk form-giving legge grunnlaget for en presentasjon av det materialet som samles inn. Gjennom dette arbeidet får de kunnskap om hvordan foto, tekst og form som kraftige redskaper formidler et budskap.

Innsamlingen skjer ved besøk fra eldre personer i lokalmiljøet skolen selv velger å invitere. Dette gir også en unik mulighet til å koble generasjoner i skolesammenheng. Der hvor det er praktisk og geografisk mulig, vil elevene legge inn museumsbesøk for å fremskaffe både tekst og foto fra arkiver. Elevene skal foreta ekskursionsjoner til stedene de selv velger å dokumentere, hvor det fotograferes og/eller tegnes skisser. Skriftlige kilder som bygdebøker, historiebøker og søk via internett vil bli benyttet.

I presentasjonen skal tre spørsmål klart fremkomme:

- Hva er opprinnelsen til navnet?
- Er navnet tilknyttet en hendelse, person, ...?
- Hvorfor er det viktig å få navnet «fram i lyset»?

På bakgrunn av denne informasjonen velger elevene hver sitt stedsnavn som de ønsker å fordype seg i, dokumentere og illustrere (tegning/foto). Prosjektarbeidet kan inngå som del i andre fag som norsk, samfunnsfag og historie. Skolen jobber med dette i en uke før vi kommer tilbake og gjennomgår sammen med elevene det materialet som er samlet inn: fotografier, illustrasjoner, tekst. Elevene veiledes i hvordan materialet kan settes sammen for å få størst mulig formidlingsverdi, og i hvilke ulike former dette kan presenteres: bok, hefte, brosjyre eller Powerpoint-presentasjon.

I denne gjennomgangen legges også vekt på å vise elevene forskjell på hvordan man jobber med tekst og illustrasjon i henhold til det mediet man velger. Skal man velge flere fotos/illustrasjoner, skal man eksempelvis ha bildetekst, hva skal stå i en bildetekst? Hva skal man vektlegge om man skal skrive for en avis kontra en brosjyre, eller et informasjonshefte kontra en Powerpoint-presentasjon?

Hver eneste dag må vi ta stilling til den informasjonsstrømmen vi omgir oss med. Vi ønsker gjennom dette prosjektet å bevisstgjøre elevene til å ta stilling og sortere noe av denne informasjonen.

Elevene avgjør i fellesskap hvilken formidlingsform de ønsker: trykk eller Powerpoint. Siste prosjektdag får elevene innføring i bruk av digitale verktøy for selv å kunne utforme sin presentasjon: bildebearbeidelse, skanning, tekstbearbeidelse, publisering.

Tilsvarende prosjekt er gjennomført ved Fåset skole og barnehage (våren 2008) og i 4. trinn ved Tolga skole (høst 2008) med stor suksess. Fåset skole trykket en bok i 200 eksemplarer som ble revet bort. På Tolga jobbet vi med prosjektet over tre uker i kombinasjon med andre fag. Her ble sluttresultatet et hefte. Det vi med glede også kunne konstatere, var at dette var et meget godt integreringsprosjekt for de fremmedspråklige elevene i klas-

sen. Det skapte en større nysgjerrighet og engasjement for å bli bedre kjent med bygda, og ikke minst med den eldre generasjon innbyggere både gjennom besøk på skolen og besøk hjemme hos kildene. De fikk en fellesskapsfølelse med andre tolginger som de ellers aldri ville fått!

Ingrid Eide, Tolga
ingrid@eide.no

NÅR NAVN SKAL SETTES

I jordbrukslandskapet, utmark, skog og fjell, vassdrag og fjorder, har vi en navneskatt som i mange tilfeller fører oss tilbake til forhistorisk tid og tidlig middelalder. I tettbygde strøk, men også i jordbruket, finner vi yngre navn som er «vedtatt», satt av offentlig myndighet eller grunneier. Det er stundom strid om skrivemåten for de hevdvunne navnene, enda de har hatt vern som kulturminner også før lov om stedsnavn av 1990. Noen grunneiere og lokalpolitikere kan mene at dette er en språknormering som innskrenker den private råderett og pådytter sosialt fremmelige strøk en eim av fjøs og samnorsk. Det hender jeg tenker at de skulle vite hvor detaljregulert dette er i våre naboland, ikke bare for hevdvunne navn men også for nylagde eller nysatte navn. Navn på gårder og gater, plasser og streder, er ikke privateiendom, det er offentlige anliggender utover den enkelte lokalpolitikers og grunneiers levetid. Har eiendomsgrenser og arealbruk rettsvern, har også stedsnavnene rettsvern.

Bygge- og anleggsvirksomhet forandrer nødvendigvis terreng og veiløp, alle slags far og plasser, og her bør det skapes og vedtas navn som forholder seg til form og skrivemåte på hevdvunne navn. I seinere år er det tatt mange navneinitiativ som ikke forholder seg til grunnreglene i loven og dens forskrifter, eller til det som måtte finnes av kommunale regler for navnsetting. Flere kommuner er nå temmelig slepphendte i slike spørsmål, og det oppstår navneformer som ikke harmonerer med etablerte konvensjoner.

Denne artikkelen bygger på eksempler og praksis i landets hovedstad, men man skal ikke ha lest mange lokalaviser for å se at utglidningene sannelig også fins på annet hold.

Det er tre hovedhensyn som må veie tungt når navn skal settes:

1. Å ta vare på det som skal være kommunens eller stedets hukommelse. Også de vedtatte navnene er kulturminner som bare bør byttes ut når særlige grunner sterkt taler for det.

2. Å skape navn som fornyer by og grend på en slik måte at også de nye navnene kan vare i årtier. Det er viktig å forholde seg til navnearven på

stedet, både navn nedfelt i dokumenter og dem som bare lever muntlig. Navn i den siste kategorien kan til og med ha vært i bruk helt fra middelalderen.

3. Å etterleve klare regler for form og språk, slik disse er uttrykt i arbeidene til stedsnavnloven, stedegne regler og tidligere praksis hos navnsetteren. Når kommunale navnsettere er i tvil, bør de i høyere grad innhente råd fra de statlige navnekonsulentene og i mindre grad lytte til reklamefolk og tekniske funksjonærer.

Da bystyret i Oslo desentraliserte navnsettingen til bydelene, ble det 30. august 2000 gitt en instruks for bydelene der det bl.a. heter:

«Ved navnsetting av gater, veier, plasser m.v. i Oslo bør det i størst mulig grad tas hensyn til eksisterende navn i det aktuelle området. For øvrig kan man ved navnsetting benytte navn knyttet til:

- a) stedegne eller hevdvunne navn,
- b) gårdsnavn, husmannsplasser og lignende,
- c) kjente/stedstilknyttede betydningsfulle avdøde personer eller
- d) kjente steder i den enkelte bydel.»

Med et tilbakeblikk på navnetradisjonene i Oslo forstår vi bedre hvorfor reglene er blitt slik. De ca. 3000 gate- og veinavnene forteller byens og Norges historie. Her er minner om den lille handels-, industri- og administrasjonsbyen innerst i fjorden i annen halvdel av 1800-tallet. Et kart viser også at byen har tatt vare på lokalhistorie og minnene om gårdsdrift i den rike bondebygda rundt byen, områder som i dag er bebygd med boliger, kjøpesentre, industri- og transportvirksomheter. Et tredje iøynefallende trekk er hva navnene forteller om landets hovedstad, dets konger og dronninger, dets politikere og åndshøvdinger, om kvinner og menn av nasjonal betydning.

Ut av byen førte landeveier, og fremdeles heter de *veier*, ikke *gater*. Noen peker langt av sted: Drammensveien, Trondheimsveien, Mosseveien, Bergensveien. Andre går til nærmere omland: Enebakkveien, Strømsveien. Og noen fører oss ut til bygder rundt byen: Maridalsveien, Bogstadveien, Sørkedalsveien, Markveien. Flere av dem begynner midt inne i dagens store by; nettopp dette gjør dem til verdifulle kulturminner om den lille 1800-tallsbyen. Bondehandel i Brugata og Storgata er borte, ingen kommer lenger til Ankertorget med høy og poteter, ingen tømmerlass kommer ned Groruddalen til bordtomtene ved Akerselva, så innfartsveienes navn er det vi har igjen av denne historien.

Dette er mønsteret i mange byer på kontinentet, men ingen bankdirektør i Frankfurt ville våge å foreslå at Mainzer Landstrasse utenfor bankpalasset skulle omdøpes. I Oslo derimot vedtok bystyret – på tross av velbegrunnede protester fra historielag, bymuseet og navnekonsulentene – å la Drammensveien på strekningen fra Abelhaugen til Solli plass bytte navn til *Henrik Ibsens gate*. Dermed fjernet man et kulturminne som var det

fremste tegnet på at Karl Johans kongelige slott ble bygd ved landeveien til Christianias konkurrent Drammen. Slottet lå utenfor byen, på landet og derfor omgitt av veier, ikke av gater. Kommunepolitikere hadde dårlig samvittighet fordi de hadde latt et parkeringshus bære dikterens navn, og turistnæringen ville gi merkevaren Ibsen en prominent plassering i byen. Derfor ignorerte man landeveienes byhistoriske betydning.

Dette kan godt skje i andre norske byer. De fleste tettsteder er temmelig unge, og de gamle landeveiene er her og der blitt stedets viktigste gater. Da kan det være fristende å få navnsatt kommunale tillitspersoner, stedets eidsvollsmann eller berømte utvandrede kulturpersonligheter, men da blir kulturminner borte. Og det fins alltså en plass for gammelordføreren og distriktets første jordmor også.

Mange tettsteder vokste raskt, fremfor alt på 1900-tallet, og ofte skjedde dette på gammel jordbruksmark. Fra 1948 ble Aker og Oslo slått sammen. Seinere er kommuner rundt Bergen, Trondheim, Bodø, Tromsø, Sarpsborg, Halden, Fredrikstad, Tønsberg, Sandefjord, Arendal, Kristiansand og andre byer blitt deler av kommuner med byens navn. Både før og etter disse sammenslåingene er gamle gårdsbruk blitt bebygget med blokker, rekkehus og eneboliger, veier, jernbaner, industri og handelsanlegg. Derfor bør vi verne jordbrukshistoriens navnearv i de nye boligområdene.

Trass i litt massemedialt skråll fra tid til annen er hovedmønsteret likevel at norske gatenavn er blitt stående til denne dag. Satt navn sitter. Her i Norge trenger vi ikke døpe om gater og veier etter blodige opprør og fremmed okkupasjon. Nettopp dette er et særkjenne ved norsk navnetradisjon. Vi kan beholde navn på til dels ubetydelige legatstiftere og litt smårassistiske eidsvollsmenn, fordi den trauste kontinuiteten er *vår* historiske arv. Vi trenger ikke plukke ned eller henge opp nye gateskilt, vi kan alle ha et reflektert forhold til landets sammensatte historie og kjenne at her hører vi hjemme, enda vi verken hyller helgener eller kongelig enevoldsmakt. Historiens drivkrefter har fart varlig med Norge – gatenavnene vitner om det.

Muligens hjelper det med en kontrast? I Litauens hovedstad Vilnius heter i dag hovedgata *Gedimino Prospektas* etter en middelalderfyrste, i sovjettiden først *Josef Stalins allé*, så *Leninalleen*. Under den tyske okkupasjonen het den *Adolf Hitler Strasse*, under den polske okkupasjon fram til 1939 het den *Josef Pilsudskis allé*. Okkupasjon og tvang skaltet og valtet med fortid og hverdag.

Ikke slik hos oss. Vi holder oss til avdøde nordmenn eller til personer med en særlig tilknytning til norsk kultur og historie når gater og veier skal få navn. Personene har bare unntaksvis hevdet seg på verdens store arenaer og slagfelt, men de er eksempler på de mange som har bygd dette landet. Nå må vi se til at det tjuende århundres store personligheter også får plass i dette lappeteppet av fjern og nær fortid.

Legg merke til skråstreken i punkt c ovenfor. Mange har lest dette tve-tydige tegnet som et «og»: kjente *og* stedstilknyttede personer. Retningslinjene er avskrift av eldre forelegg fra den tid da de store drabantbyene skulle bygges på jordbruksmark, men reglene har stundom ført til at lokale trivialiteter, på kanten til det paradiske, er blitt navnfestet. Av norske nobelprisvinnere er det ikke bare Hamsun som forblir uoppkalt i Oslo. Hedret blir derimot lokale størrelser av typen Ole Persen, mangeårig formann i Ruskerud Vel, og Marthe Monsen, utrettelig leder av Bortgjemtbråten skolekorps. Hva måtte arkitektene Grosch, Sverre Fehn og Arne Korsmo gjort, hva skulle Cora Sandel, Tarjei Vesaas, Amalie Skram, Trygve Bratteli, Torborg Nedreaas og Johan Borgen utført av storverk, for å måle seg med den sagnomspunne Mina Beiteplukk eller den snille hesten Bruna? (Mina og Bruna *har* fått navn i Oslo!)

I mange av Norges ekspanderende kommuner er de store utbyggingene forbi, og dermed får man ikke gruppert likeartede navn på sammenhengende felter slik man en gang kunne. Nå må landskjente navn bli innplassert i etablerte strøk, så sant kommunale myndigheter finner ut at de vil hedre betydningsfulle kvinner og menn på bekostning av bygdeoriginaler, veibelysningstalsmenn, eventyrfigurer og koselige husdyr.

I seinere år har private navnsettere begynt å sette sitt preg på gatenavnene. Reklameavdelinger hos private utbyggere har funnet på salgsnavn og stilt myndighetene overfor et *fait accompli*, mens andre tullenavn har dødd på tegnebrettet («B. Spears' vei» på Tjuvholmen er et eksempel). Det er ikke private utbyggere som skal la markedsførere eller arkitekter få finne på navn. Det er lite man kan gjøre med sånt som kalles «Christiania Barnehave Nordstrand BA», men utbyggere må slutte å tro at de kan pynte gater med lånte fjær fra en forgangen tid eller følge amerikansk navneskikk. Det er akkurat det som skjer med navn som *Øvre Steensgaarden borettslag* (OBOS-hus i Stensgata, antakelig nå endret), *Waldemars Hage*, *Pilestredet Park*, *Ringnes Park* og *Kværnerbyen*, alle feilskrevet. Det er nesten sånn at dersom park er skrevet med stor P, vet man at det *er* ingen park med trær og plener, bare et overeksploatert område med mye glass og betong.

Og med dette har vi kommet inn på det tredje hovedaspektet ved navnetting: språklig konsekvens og formlogikk. I de gamle retningslinjene som ble fulgt da Oslo bystyre fastsatte gatenavn, var det presisert at språkformene skulle følge bymålet i Oslo. Nå er denne regelen tatt ut av den kommunale instruksen. Inkonsekvente og antikverte former er blitt tatt i bruk fordi det mangler klare regler og fordi dette er blitt desentralisert til organer uten overblikk og etablert praksis. Skiltmakerne og de som bruker adressene, har også bidratt til et forvirrende mangfold av skriveformer, slumsete genitiver og ordfuger.

Derfor har byrådet satt i gang et oppryddingsarbeid i gate- og veinavnene. Det er utarbeidet forslag til detaljerte retningslinjer og skriveregler

for navnsetting. Når navneregister og skilt blir korrigert, vil ventelig hovedmønsteret for navnsetting være mer gjennomtenkt og lettere å etterleve.

Ved *gate* og *vei* har Oslo hatt to måter å lage navn på:

1. Ved stedsnavn og andre fellesnavn skal stedsnavnet sammenskrives med *gate* eller *vei* i bestemt form, om nødvendig med *s-* eller *e-fuge*. Med få unntak heter det *-gata* og *-veien* i Oslo.

2. Ved egennavn skal det særskrives og benyttes genitiv på personnavnet. I nyere tid vil man gjerne ha med fornavn ved personoppkalling, mens eldre navn bare har etternavn, enkelte ganger også tittel. Altså *Munchs gate* (etter P. A. Munch) og *Munkegata*. Fram til det siste tiåret på 1800-tallet hendte det at personnavn ble sammenskrevet med *vei* eller *gate* og stedsnavn særskrevet. De er ikke særlig mange, og de kan lett rettes opp i den forestående runden.

Ved andre betegnelser på ferdselsårer og -områder er det ikke entydige formregler. De vanligste betegnelsene er *torg*, *park*, *allé*, *plass* og *terrasse*.

I Oslo heter det *-torget* også ved personnavn (*Youngstorget*, *Egertorget*, *Ankertorget*), men ikke alltid ved stedsnavn (*Grønlands torg*, *Gullhaug torg*). Det ville bli ryddigere dersom alle navn med *torg* hadde bestemt form. Da kan man også henge nye ord på, f.eks. *Youngstorgets basar*.

Vigelandsparken og *Frognerparken* er innarbeidet, men offisielt heter det f.eks. *Kampen park*. Også her bør vi ha bestemt form som hovedform, og få parkert de nye *Park*-navnene.

Refstad allé og *Harbitzalleen* er begge avvik fra etablert navneskikk i Oslo. Her bør hovedregelen følges, altså *Harbitz' allé* og *Refstadalleen*.

Terrasse forekommer sammenskrevet og særskrevet både ved personnavn og stedsnavn. I dag heter det *Sinsenterrassen* og *Schouterrassen*, men *Ljan terrasse* og *Østerli terrasse*. Etter hovedmønsteret bør *Schous terrasse* særskrives (og ha genitivs-*s*), og terrasser med stedsnavn sammenskrives, eventuelt med *s-* eller *e-fuge*.

Retter vi opp *gate*, *vei*, *torg*, *plass*, *park*, *allé* og *terrasse*, vil de hundretusener som bruker disse mest vanlige navnene, lettere se mønsteret og kunne skrive dem korrekt.

Formene *-gata*, *-veien*, *-brua* og *-torget* gjøres til eneformer. Man skal ikke la seg dupere av ord som valgfrihet. Det må stå én form på skiltet, og det vil føre til at noen navn blir endret. *Tor Jonsons veg*, *Morgedalsvegen* og *Sveavegen* bør derfor skrives med *-i-*, ikke med *-g-*, akkurat slik vi skriver *Ivar Aasens vei* og *Aasmund Vinjes vei*. *Nydalsbroen* bør skrives *Nydalsbrua*, *Stortorvet* bør kalles *Stortorget* også av de kommunale transport-selskapene.

I noen unntakstilfeller vil det være dustete å insistere på et navn skal følge gjeldende rettskrivning eller vedtatte eneformer. *Skovveien* og *Birkelunden* må få hete dette, der de ligger midt i byen langt unna skog og bjørkelunder. Behold også *Christiania torv* og *Majorstuen*, men skriv alltid

Haugenstua. Derimot bør kongenavnene *Karl Johan* og *Kristian* skrives med *K* og *Håkon* med *å* når det ikke er snakk om Haakon VII.

For å få til disse eneformene må Oslo få forsikringer om at kommunen ikke vil bli pådyttet former som *Sognsvassbanen* eller *Blankvassbråtan* og at bokmål er den rette målformen på kommunale skilt.

I mange land har brå endringer ofte medført navnebytter. I Norge er det gehør for å beholde hevdvunne og satte navn, men en del misnøye med skrivemåten på fellesordene. Blir navneverket i kommunene gjennomgått med tanke på språklig konsekvens og enhetlig form, vil vi lettere få akseptert eneformer og riktige skrivemåter både for gater og veier, terrasser og alleer. Og da ser vi klarere at navneskatten i våre kommuner er kulturminner vi bruker daglig i form av adresser.

Lars Alldén, Oslo
larsall@online.no

NORNA-NYTT

**NORNA-SYMPIOSIUM OM ETYMOLOGIENS Plass
I NAVNEFORSKNINGEN
Fredriksten festning i Halden 11. – 13. mai 2010**

NORNAs 39. symposium med tittelen *Etymologiens plass i navneforskningen* arrangeres på Fredriksten festning i Halden 11. – 13. mai 2010. Eldre språk, språkhistorie og – ikke minst – etymologisk metode har gjennom flere tiår fått en stadig mindre plass i nordiskfaget, og studentene mangler ofte de språklige forutsetningene som er nødvendige for å kunne studere og tolke eldre navn. Flere forskere har etterlyst en fornyet satsing på den historisk-etymologiske tilnærmingen til navneforskningen, og med symposiet *Etymologiens plass i navneforskningen* håper arrangørene, Ole-Jørgen Johannessen og Tom Schmidt, å bidra til en slik satsing.

Noen av Nordens fremste etymologer har sagt seg villige til å innlede. Fra Sverige kommer Thorsten Andersson, Lennart Elmevik og Svante Strandberg, fra Danmark Bent Jørgensen og fra Norge Harald Bjorvand og Oddvar Nes. Men det er plass til mange flere, og selv om hovedtemaet er eldre steds- og personnavn, vil det også bli holdt en «åpen sesjon», der andre forskere og viderekomne studenter kan presentere sine prosjekter.

Symposiet holdes i Kaserna (www.kaserna.no) på Fredriksten festning fra tirsdag lunsj 11. mai til torsdag lunsj 13. mai. Oppholdet – med alle måltider og overnatting i enkeltrom – vil koste ca. NOK 3000,- pr. person.

Foreløpig påmelding – med tittel på evt. foredrag – sendes til tom.schmidt@iln.uio.no. Se ellers NORNA's hjemmeside, www2.sofi.se/NORNA/NORNAnews.html. Frist for endelig påmelding – med sammen- drag av evt. foredrag – settes til 15. januar.

ICOS-NYTT

HEIMESIDA TIL ICOS

Redaksjonen av *Nytt om namn* minner om heimesida til den internasjonale namnegranskarorganisasjonen ICOS (International Council of Onomastic Sciences): www.icosweb.net. Her kan ein klikka seg fram til medlemsvil- kår, arrangement, nyhendebrev og meir.

BH

FN-NYTT

DEN 25. SESJONEN I UNGEGN, NAIROBI 5.–12. MAI 2009 (FNs ekspertgruppe for stadnamn)

Den 25. sesjonen i FNs ekspertgruppe for stadnamn (United Nations Group of Experts on Geographical Names – UNGEGN) vart halden ved FN-kvar- teret i Nairobi i Kenya 5.–12. mai 2009. Johnny Andersen frå Statens kart- verk og Botolv Helleland frå Universitetet i Oslo deltok frå Noreg saman med rundt 150 deltakarar frå 50 land. Helleland deltok òg som referent for Working Group on Evaluation and Implementation (Arbeidsgruppa for evaluering og gjennomføring).

Stadnamnarbeidet i FN er lagt opp slik at det kvart femte år vert halde konferansar som drøfter måla for arbeidet og vedtek resolusjonar. Den fyr- ste konferansen vart halden Genève i 1967, og den siste til no i New York i 2005. Den neste skal haldast i 2012. Mellom konferansane, vanlegvis anna- kvart år, vert det halde sesjonar i regi av UNGEGN. Her vert det meir prak- tiske arbeidet fylgt opp. Drøftingane går føre seg til dels i plenum, til dels i arbeidsgrupper som det no er ti av. Stort sett er alle deltakarane òg med på diskusjonane i arbeidsgruppene.

UNGEGN er delt i 23 divisjonar på geografisk og språkleg grunnlag, og Noreg høyrer til den nordiske divisjonen (Norden Division) saman med dei andre nordiske landa. Det grunnleggjande målet for stadnamnarbeidet i FN er å fremja internasjonal normering (standardisering) på grunnlag av nasjo- nal normering og å arbeida for at dei einskilde landa har apparat som gjer at dette arbeidet kan fungera så godt som råd. Ulike delmål er nedfelte gjen-

nom eit stort tal resolusjonar frå dei til saman ni konferansane som har vore haldne sidan 1967.

For fyrste gong vart ein sesjon av UNGEGN lagd til eit afrikansk land. Det var likevel ikkje så mange deltakarland frå Afrika som ynskjeleg. Statens kartverk hadde gjennom Miljøverndepartementet stilt 5000 dollar til disposisjon for to til tre deltakarar frå utviklingsland som Noreg samarbeider med. På grunn av kort frist var det berre ein deltakar som kunne nytta godt av reisestipendet, Eman Orieby frå Egypt. Ho var svært takksam for denne hjelpa. Den norske ambassaden i Nairobi arbeidde hardt for å få med ein deltakar frå Uganda, men ein viss tregleik på ugandisk side gjorde at det ikkje kom i orden tidnok.

Frå norsk hald vart det lagt fram tre «Working papers»: 1) WP 37. Place-names activities in 2009 – The Year of Cultural Inheritance in Norway (skrive av Helleland), <http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/25th-GEGN-Docs/WP%20papers/WP37-PlaceNames-Norway.pdf>; 2) WP 38. The Norwegian Place-Name Act – changes in process (skrive av Terje Larsen) <http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/25th-GEGN-Docs/WP%20papers/WP38-PlaceNameAct-Norway.pdf>; 3) WP 80. Report of the Liaison Officers, International Council of Onomastic Sciences (ICOS) (skrive av Helleland) <http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/25th-GEGN-Docs/WP%20papers/WP80-Report%20Liaison%20officer%20ICOS.pdf>

Under sesjonen vart det halde eit møte i Den nordiske divisjonen der dei norske deltakarane var med. I inneverande periode har Danmark leiarskapen, med Peder Gammeltoft som formann. Det kan elles nemnast at Danmark og Finland hadde to representantar som Noreg, medan Sverige møtte med tre.

Sekretariatet for UNGEGN har nettopp sendt ut Bulletin 37, som kan lesast på http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/ungegn_info_bulletins.htm.

Botolv Helleland
botolv.helleland@iln.uio.no

ANNA MELDINGSSTOFF

KULTURDEPARTEMENTET VIL STYRKJA REGISTRERING AV STADNAMN

I ei pressemelding seier Kultur- og kyrkjedepartementet at det som ledd i oppfølginga av språkmeldinga har løyvd kr 570 000 til eit prosjekt som skal leggja grunnlaget for å sikra og dokumentera gamle norske stadnamn som ein del av dei immaterielle kulturminna. Dette vil vera eitt av dei mange offentlege tiltaka i Kulturminneåret 2009.

Dette materialet har ein heilt spesiell språkvitskapleg og kulturhistorisk dokumentasjonsverdi og er overlevert frå den eine generasjonen til den andre som munnleg tradisjon. Omfemnande samfunnsendingar har gjort at denne munnlege tradisjonsoverleveringa har stansa opp dei to–tre siste generasjonane. Mange stadnamn går no i gløymeboka etter kvart som dei siste tradisjonsberarane fell ifrå. Utan den nye given som regjeringa no har teke initiativet til, ville vi risikert eit uerstatteleg kulturtap.

Frå 1920-åra kom det i gang mykje innsamlings- og registreringsarbeid. Men dei mange stadnamnsamlingane som har vakse fram rundt omkring, er ikkje like godt tekne vare på og er elles av varierende kvalitet. I delar av landet er lite samla inn, og etter 1990 har det vore vanskeleg å finansiera nemnande innsamlingsarbeid. Mykje av innsamlingsarbeidet har vore gjort ved friviljug innsats, og slik må det verta i framtida òg, men staten vil no gå meir aktivt inn i dette arbeidet.

Det skal i første omgang gjennomførast eit tredelt prosjekt i regi av Institutt for lingvistiske og nordiske studium ved Universitetet i Oslo i samråd med den tverrinstitusjonelle Samarbeidsnemnda for namnegrasking.

Det eine delprosjektet skal kartleggja samlingssituasjonen over heile landet og vurdera trongen for vidare innsamling. I delar av Hedmark fylke skal det gjennomførast eit pilotprosjekt for utprøving av ein ny metode i innsamlingsarbeidet. Det tredje delprosjektet gjeld eit prøveprosjekt for å måla ressursbehovet for å skriva inn, konvertera og samordna norske stadnamn i ein felles, landsfemnande base, kalla Norsk stadnamnbase. Dette føreset eit samarbeid mellom dei ulike institusjonane som forvaltar stadnamnmateriale. Kostnadene ved dette arbeidet vil måtta fordelast mellom statlege, fylkeskommunale og kommunale instansar.

Botolv Helleland
botolv.helleland@iln.uio.no

KONFERENS OM URBANA NAMN I HELSINGFORS, AUGUSTI 2009

I mitten av augusti 2009 (13.–16.8.) organiserades en internationell konferens om urbana ortnamn i Helsingfors i Finland. Symposiet hade rubriken *Urban place names* och organiserades av Forskningscentralen för de inhemska språken. Huvudorganisatörer var Terhi Ainiala och Jani Vuolteenaho, som tillsammans har koordinerat projektet *Förändringar i namnlandskapet i stadsdelar i Helsingfors med allt större sociolingvistisk variation*. (Det engelska namnet på projektet är *Transformation of onomastic landscape in the sociolinguistically diversifying neighbourhoods of Helsinki*.)

Omkring 60 forskare från Europa, Nordamerika och Mellanösten deltog i symposiet. Den tvärvetenskapliga konferensen inspirerade till mångsidiga föredrag och intressanta diskussioner mellan namn- och språkforskare, geografer, historiker, antropologer och stadsplanerare.

På konferensen diskuterades namn på städer, stadsdelar, gator, parker, torg och andra urbana platser ur olika synvinklar. Planeringen av det officiella namnskicket och principerna för planeringen kom upp i många av föredragen. I olika stadsmiljöer behövs det olika slags namn. Kristin Magnussen berättade i sitt föredrag att det först år 2003 blev obligatoriskt att ge officiella namn åt landets gator och vägar på Färöarna. Tidigare hade färingarna klarat sig med hjälp av spontana och traditionella namn. I Finland är Esbo ett typexempel på hur man skapar ett fungerande gatunamnskick på ett tvåspråkigt område. Kaija Mallat och Sami Suviranta presenterade den nuvarande rekommendationen: Enligt den bör artificiella översättningar från ett språk till ett annat undvikas och t.ex. det ursprungliga *Bodom* ska inte bli *Puotinen* på finska.

Gatunamnen avspeglar alltid tidens ideal och maktstrukturer. Det här kan bl.a. noteras i de tidigare socialistländernas gatunamn. Till exempel i Riga, Prag, Budapest och Bukarest byttes namnen ut väldigt snabbt i maktskiftet. Milan Harvalík nämnde i sitt föredrag att medelåldern för ett gatunamn bara var 20 år i Prag. Numera har de namn som syftar på socialismen rensats ut ur stadsbilden. Ibland har man inte behövt byta ut namnet utan bara förklaringen till det. Till exempel har en gata som fått sitt namn efter en socialistisk politiker fått behålla sitt namn efter 1989 eftersom en känd poet haft samma efternamn.

Memorialnamnen granskades i plenumföredragen av professorerna Staffan Nyström (Uppsala universitet) och Maoz Azaryahu (universitet i Tel Aviv). Namnforskaren Nyström och geografen Azaryahu har studerat memorialnamnen ur olika synvinklar. Tillsammans gav de en mångsidig bild av memorialnamnen som helhet. Nyström har även gjort iakttagelser av hur folk förhåller sig till memorialnamn och andra gatunamn. Det blev tydligt att sådan forskning borde göras genom samarbete mellan namnforskare och geografer.

Det urbana namnskicket består inte bara av officiella namn utan också av de spontana och inofficiella namn som stadsborna använder. Mellan olika stadsbor kan det vara stora skillnader i namnskicket. Noora Rinkinen nämnde i sitt föredrag att personer som flyttat till Helsingfors från andra delar av Finland inte nödvändigtvis accepterar de gamla och vedertagna slangnamnen som de ursprungliga helsingforsarna använder dagligen. Även immigranterna kan ha sina egna namn på sitt eget språk. I Helsingfors har till exempel *Mogadishu* blivit en del av de somaliska immigranternas eget namnskick fast namnet till en början användes av den finska majoriteten, till och med som ett rasistiskt namn. Detta togs upp i ett föredrag av Terhi Aini-

ala och Mia Halonen. Sammanfattningsvis kan man konstatera att urbana namn kan vara ett sätt att bygga upp och förstärka sin egen urbana identitet.

Ytterligare information av symposiet: www.kotus.fi/urbannames2009.

Terhi Ainiala
Forskningscentralen för de inhemska språken,
Helsingfors
terhi.ainiala@kotus.fi

ARTIKLAR OG INNLEGG OM NAMN

LITE GRANN OM JEPPE

Både i Gunnes 1983 og i Dybdahl 2008 er *Jeppe* oppført som ein variant av *Jacob*, «Jacob/Jeppe» (Gunnes 1983, s. 160, og Dybdahl 2008, s. 128). Dette er ogso einaste opphavet for *Jeppe* som er nemnt i *Norsk personnamnleksikon*, «dansk kjæleform av *Jakob*» med tilvising til Hald (NPL s. 149). Der står fylgjande:

Navnet deltager i den almindelige danske overgang fra ia til iæ og i svækkelsen af k til g (og senere til den tilsvarende spirant), hvorved vi får former som Iæg(h)op o.lgn., der er almindelige omkring år 1400. Af disse opstår atter formen Iæp eller Iæppe; den sidste må betragtes som en hypokoristisk omdannelse af den første ligesom f.eks. Nisse af Nis. (Hald 1974, s. 56)

Forklaringi at *Jeppe* er kjæleform av *Jacob*, er tvillaust rett for det danske og sikkert ogso for størstedelen av det norske området. Men i Sogn har *Jeppe* vore brukt som kjæleform/folkeleg kallenamn for *Jetmund*. Dette er ikkje nemnt i NPL og heller ikkje Tom Schmidts store artikkel om *Jetmund* (Schmidt 1992). I Jostedalen sa dei *Jeppe* og skreiv seg for (jf. Nedrelid 1998) *Jetmund*, på same måten som dei sa *Melker* og skreiv *Melchior*, sa *Klabus* og skreiv *Claus*. I folketeljingi i 1801 var det fire Jetmund-ar (alle skrivne *Getmund*) i Jostedal sokn ([Nedrelid] 1985: 73).

Dei fire var, i alfabetisk og geografisk rekkjefylgje:

1. Getmund Guttormsen Ormberg, 49 år, gift, «Husmand m Jord» (Ormbergstølen)
2. Getmund Knudsen Yttrie, 29 år, gift, «Jordløs Husmand og national Soldat»
3. Getmund Larsen Espe, 26 år, ugift, «Husbondens Søn»
4. Getmund Olsen Bierchehaugen 15 år, ugift, «Husbondens Søn»

I Øyane (1994, s. 101) får me vita at den fyrste av dei, Jetmund Guttormson Ormbergstølen, var frå Bruheim (f. ca. 1752, d. 1833). Faren, Guttorm

Jetmundsson (f. ca. 1724, d. 1809), var or Fåberg (Øyane 1994, s. 280). Den andre, Jetmund Knutsson Yttri, var son åt bonden på Yttri, Knut Jetmundsson. Han var bror til Guttorm Jetmundsson på Bruheim. Far deira kom or Fåberg (Øyane 1994, s. 474 f.). Den tredje, Jetmund Larsson Espe, var son åt bonden på Espe, Lars Jetmundsson. Han var bror til Guttorm Bruheim og Knut Yttri (Øyane 1994, s. 474, 545). Den fjerde og yngste i lista, Jetmund Olsson Bjørkehaug, er son åt Ola Engebretsson og Siri Olsdotter. Morfar hans (77 år i 1801), er Ola Jetmundsson. Han var opphavleg frå Yttri og var ogso son åt Jetmund Guttormsson (Øyane 1994, s. 632). Jetmund Olsson (15 år i 1801) blir seinare husmannen i Svori (1786–1867, Øyane 1994, s. 633). Dermed er alle dei fire berarane i 1801 nærslekta. Jetmund nr. 1, 2 og 3 er syskenborn, medan Jetmund nr. 4 er ein generasjon lenger ute, mor hans er syskenbarn til dei tre karane. Alle fire er oppkalla etter Jetmund Guttormsson Fåberg, seinare Yttri (1702–1786), som var fødd på Bergset, der far hans kom frå (Øyane 1994, s. 474, 698). Denne fyrste Jetmund Guttormsson var soneson av Jetmund Larsson, som Øyane trur kom frå Nordfjord,¹ og som visst nok døydde i Luster. Han kom på Bergset i 1660 og gifte seg med ei krundøle (Marta Knutsdotter Snøtun) i 1663. Øyane skriv at «[s]å vidt me veit, er det frå Jetmund Larsson dei har namni sine alle dei som heiter Jetmund i Jostedalen og nabobygdene i Sogn sidan 1600-talet» (1994, s. 901). Men i skattematrikkelen av 1647 er det ein Jetmund i Marifjøra, ein i Solvorn og ein i Aurland (Schmidt 1992, s. 34). Namnet er altso belagt i Sogn før Jetmund Larsson kom på Bergset, og Marifjøra må i alle fall reknast som grannebygd. Men dei fire berarane i Jostedalen i 1801 er Jetmund Larssons etterkomarar i fjerde og femte ledd:

Jetmund Larsson Bergset, f. ca. 1632, d. ca. 1705, ni born (Øyane 1994, s. 901)				
Guttorm Jetmundsson Fåberg (1667–1731), frå Bergset, tre søner (Øyane 1994, s. 698, 901)				
Jetmund Guttormsson Yttri, frå Fåberg (1702–1786), seks søner (Øyane 1994, s. 474, 698)				
Guttorm Bruheim	Ola i Bjørkehaugen	Knut Yttri	Lars Espe	+ to søner til
Nr. 1 Jetmund Guttormsson Ormberg	Siri i Bjørkehaugen, gift med Ola Engebretsson	Nr. 2 Jetmund Knutsson Yttri	Nr. 3 Jetmund Larsson (Jeppe i Øyane)	
	Nr. 4 Jetmund Olsson			

I 1801 var det ingen som bar namnet i dei næraste grannebygdene ([Nedrelid] 1985, s. 73), dermed var namnet då og i det distriktet eit jostedalsnamn,

¹ Namnet var vanleg på Sunnmøre og i Nordfjord, sjå Johannessen 2002, s. 50, og tilvisingar der.

på same måten som *Augun* var eit hafslonamn ([Nedrelid] 1985, s. 64). Øyane skriv ingenting om dialektformi *Jeppe*, men han skriv heller ikkje om andre uttaleformer som *Melker* og *Klabus*.

Når det gjeld namnebruken i Gards- og Ættesoga for Luster, vert alle personnamn frå dette hundreåret og slutten av det førre stor [sic] sett skrive slik folk sjølve skriv (eller skreiv) dei. Når det gjeld eldre namneformer, har det vore naudsynt å standardisera desse, og eg har i samråd med bygdeboknemndene valt å halda meg til ein «sein» standard frå første delen av 1800-talet (Øyane 1994, s. X).

Øyane har gjort eit konsekvent og korrekt val, for desse karane skreiv seg, eller vart skrivne, for *Getmund* eller *Jetmund*, i kyrkjeboki, i folketeljingslista og på møblar og bruksgjenstandar som t.d. sengefjøljar (sjå under).

Dermed har eg ikkje noko skriftleg å visa til. Men eg veit at slik var det. Nummer 3 av berarane i 1801, Jetmund Larsson (1775–1855), var min tipp-tippoldefar, og i den munnlege tradisjonen er han kjend som *Jeppe i Øyane* (husmann i Sagarøyane, jf. Øyane 1994, s. 411). Son hans, Lars Jetmundsson (1819–1914), kjend som *Jeppe-Lars*,² var min tippoldefar. Han var gift med Anne Olsdotter og var bonde på Sperla (Øyane 1994, s. 177). Framfjøli på sengi til dette paret er bevart, ho heng no som hylle oppunder taket i eit kammers i min barndomsheim. Der står det «Lars Jetmundsen» (sjå bilete under). Son deira var Jetmund Larsson Sperle, i daglegtale *Jeppe Sperla* (1853–1936). I og etter hans tid har bruket (Sperle, bruksnr. 1) ofte vorte kalla *Jeppe-Sperla*.³

² Sjå Nedrelid 1998, s. 199, om patronymisk kjenneledd før førenamnet.

³ Bruksnr. 2, 3 og 4 vart kalla *Øvste Sperla*, *Sperløyane* og *Jo-Sperla*. I 1926 vart bruksnr. 1 delt mellom to av sønene hans Jeppe. Den utskilde delen (bruksnr. 5, i matrikkelen kalla «Sperle nordre») vart ofte kalla *Olaf-Sperla* etter fyrste eigaren, Olaf Jetmundsson Sperle.

Namnet var i bruk i bygdi i tre hundre år, den siste Jeppe-n i Jostedalen levde til 1969. Det var Jetmund Brun (1895–1969, Øyane 1994, s. 705). Den nest siste var Jetmund Olsson Ormberg (1875–1960).⁴ Den eine dotter hans som vart verande i bygdi, levde til i 1992 og vart til dagleg kalla *Jeppe-Lina*. Eg veit ikkje kor langt og vidt kjæleformi har gått/går(?), historisk og geografisk, om ho har vore med heile vegen frå Nordfjord, eller om det skulle kunna vera ei jostedalsk særutvikling. Korleis *Jetmund* har vorte til *Jeppe*, kan eg heller ikkje forklara. Men Schmidt refererer ei form *Jeptmundt* frå Gildeskål i 1647 (Schmidt 1992, s. 32). Ei slik form kunne godt vore ein overgang til og forklaring på kjæleformi, *Jeppe* av *Jeptmundt* eller *Jepmund, som *Tobbe* av *Torbjørn* og som *Tolle* av *Torleiv*.

Min tipp-tippoldefar (f. 1775) har i tradisjonen alltid konsekvent vorte omtalt som *Jeppe*. Det er formi *Jeppe* som går inn som patronymisk kjenneledd i personnamn og som føreledd i stadnamn. I Jostedalen er *Jeppe* den vanlege måten å seia *Jetmund* på, *Jetmund* har eg berre høyrte brukt i særleg offisielle og høgtidlege høve. So sjølvsgd og automatisk var koplingi *Jeppe–Jetmund* for meg, at eg vart heilt forbina då eg oppdaga standardforklaringi, *Jeppe* som kjæleform av *Jacob*. Det inneber at me bør sjå på dei Jepp-ane som måtte dukka opp i kjeldor frå denne landsdelen med mistenkjeleg blick, og ikkje straks plassera dei under *Jacob*. Me skal ikkje sjå bort frå at det eventuelt kan vera ein *Jetmund*.

Heilt til slutt kan ein fundera litt på kvifor dette særeigne namnet vart borte etter 1960. Mange av berarane hadde store barneflokkar, og ein skulle dermed ha venta at namnet vart vidareført. Det er to forklaringar på dette, nemleg utflytting (herunder ogso utvandring til Amerika) og førebokstavsoppkalling. Det skal eg visa med fire døme, dei fire Jeppane som levde i bygdi på 1900-talet:

Jeppe i Kleivi (Jetmund Asbjørnsson Kleiven, 1843–1913) var gift to gonger og fekk tolv born. Av dei var det tre som døydde i ung alder og seks som emigrerte til Amerika. To døtrer og ein son vart verande i bygdi (Øyane 1994, s. 641 f.). Den eldste dotteri var fyrst gift i grannesoknet og deretter i heimbygdi. Ho fekk ti born, to i fyrste og åtte i andre ekteskapet. I fyrste ekteskapet var det to søner, men den fyrste døydde som spedbarn, so begge vart fullnamnsoppkalla etter farfare. I andre ekteskap vart fyrste sonen fullnamnsoppkalla etter farfar sin, og andre sonen vart fullnamnsoppkalla etter den fyrste ektemannen åt mori. Men tredje sonen i den andre barneflokken vart døypt *Johannes* (Øyane 1992, s. 957; 1994, s. 641, 23). Den yngste dotteri fekk sju born, fyrst ei jente og ein gut som var oppkalla etter besteforeldri på farssida, deretter ei jente som vart oppkalla etter mor-

⁴ Øyane kallar plassen hans for *Jetmundsplassen*, men dette er ei nemning han og redaksjonsnemndi har teke i bruk («plassen som me har kalla opp etter han», Øyane 1994, s. 109). Stova der står enno, og det namnet eg har høyrte, var *Jeppe-Stova*.

mori med fullnamnsoppkalling. Det fjerde barnet var også ei jente, og ho vart kalla *Jenny*, tydeleg førebokstavoppkalling etter morfaren. Det kom ein gut til seinare i flokken, men då har dei vel meint at morfaren alt var oppkalla, og denne sonen fekk førebokstaven åt faren og oldefaren (Øyane 1994, s. 628). Den eine sonen som vart buande i bygdi, fekk tolv born. Sonen *Jørgen* heitte etter farfaren (Øyane 1994, s. 357).

Jeppesperla (Jetmund Larsson Sperle, 1853–1936), som var bror åt olde-
mor mi, var gift tre gonger og fekk tretten born. Av dei var det to som
døydde som spedborn. Av dei elleve som levde opp, emigrerte seks til Ame-
rika. To søner og ei dotter vart verande i bygdi, ei dotter vart gift i granne-
soknet Gaupne, og ein son flytte til grannebygdi Luster (Øyane 1994, s. 178
f.). Sonen i Luster fekk to søner, men han kalla *John* (Øyane 1986, s. 671),
ikkje *Jetmund*. Den eine sonen som vart verande på Sperla, var barnlaus, og
den andre fekk berre døtrer. Ho som er oppkalla etter farfaren (tredje
dotteri), heiter *Jenny* (Øyane 1994, s. 180). Den Jeppesdotteri som budde i
Jostedalen, fekk berre eitt barn, ein son som er oppkalla etter farfar sin (Øy-
ane 1994, s. 298). Den andre dotteri som var i distriktet, fekk fleire søner,
men ho kalla ikkje opp att far sin (Øyane 1992, s. 1048). Ein av sønene i
Amerika gav eldste son sin namnet *James* (Øyane 1994, s. 179).

Jeppesormberg (Jetmund Olsson Ormberg, 1875–1960) hadde seks born.
Berre den yngste dotter hans vart verande i bygdi, og ho var ugift og barn-
laus (Øyane 1994, s. 102, 109 f.). Den siste namneberaren i bygdi, Jeppes-
Brun (Jetmund Larsson Brun, 1895–1969), hadde seks born. Ingen av dei
vart verande i bygdi (Øyane 1994, s. 705 f.).

Dei fåe foreldrepari som vart verande i distriktet, fekk søner og kalla opp
ein *Jetmund*, kalla *John*, *Jørgen* og *Johannes*, men ikkje *Jetmund*. Kvifor
dei gjorde det slik, er uråd å vita no, so lenge etterpå. Men det har tvillaust
hatt med mote å gjera. Utover på 1900-talet vart det stendig meir akseptabelt
å endra på namnet, berre rette førebokstaven var på plass (jf. Nedrelid
2005 om oppkalling). Kanskje har dei tykt at namnet var gamaldags? Kan-
skje har dei mislikt uttaleformi? Fleire av namneberarane kom ut for sut og
motgang, so kanskje har det jamvel funnest ein tokke av at det ikkje fylgde
lukke med namnet? Det må ha vore fleire som har tenkt på same måten
som jostedølene, for i dag er det 44 menn i heile landet som har *Jetmund*
som fyrste førenamn og 30 som har det som einaste førenamn.⁵

Litteratur

Dybdahl, Audun. 2008. Navneskikken i Trøndelagsregionen i senmiddel-
alderen. Personnavnforrådet i lys av helgenkulturen. *Maal og Minne*, s.
111–142.

⁵ Oppslag i «Hvor mange heter» på www.ssb.no/navn, 14. april 2009.

- Gunnes, Erik. 1983. Utenlandsk navneskikk i norsk middelalder. *Maal og Minne*, s. 150–170.
- Hald, Kristian. 1974. *Personnavne i Danmark. II: Middelalderen*. København.
- Johannessen, Ole-Jørgen. 2002. Kristne personnamn i norsk middelalder. I: *Kristendommens indflydelse på norsk navngivning* (NORNA-rapporter 74), red. Svavar Sigmundsson, s. 29–59. Uppsala.
- NPL = Kristoffer Kruken og Ola Stemshaug. *Norsk personnamnleksikon*. 2. utgåva ved Kristoffer Kruken. Oslo 1995.
- [Nedrelid] Horgen, Gudlaug. 1985. *Ola på Ola og endå ein Ola. Personnamn i Indre Sogn i folketeljingi av 1801*. Utrykt hovudoppgåve, Universitetet i Bergen.
- Nedrelid, Gudlaug. 1998. Å «kallast» noko og «skriva seg for» eitkvart anna. Om uoffisiell namnebruk i Jostedal, indre Sogn. I: *Ord etter ord. Heidersskrift til Oddvar Nes 27. desember 1998*, red. Gunnstein Akselberg og Jarle Bondevik, s. 196–208. Bergen.
- . 2005. Endring i oppkallingsskikken i eit vestnorsk bygdesamfunn. I: *Namnens dynamik. Utvecklingstendenser och drivkrafter inom nordiskt namnskikk. Handlingar från den trettonde nordiska namnforskar-kongressen i Tällberg 15–18 augusti 2003* (NORNA-rapporter 80), red. Staffan Nyström, s. 217–245. Uppsala.
- Schmidt, Tom. 1992. Jetmund. *Studia anthroponymica Scandinavica* 10, s. 25–43.
- Øyane, Lars E. 1986. *Gards- og ættesoge for Luster kommune*. Bd. 2: *Dale sokn* 1. Utg. av Luster kommune.
- . 1992. *Gards- og ættesoge for Luster kommune*. Bd. 4: *Gaupne sokn*. Utg. av Luster kommune.
- . 1994. *Gards- og ættesoge for Luster kommune*. Bd. 5: *Jostedal sokn*. Utg. av Luster kommune.

Gudlaug Nedrelid
 gudlaug.nedrelid@uia.no

IVAR AASEN I ARBEID MED STADNAMN Opplysningar om stadnamn i *Norsk Ordbog* (1873)

Under ein del oppslagsord i Ivar Aasens *Norsk Ordbog* (1873, = NO) er det opplysningar om at ordet er nytta i stadnamn. Det gjeld t.d. *berg*, *dal*, *vatn* og fleire. Men Aasen må ha vore interessert i stadnamn i alt sitt granskarliv.

I dei fyrste målføreoppskriftene tok Aasen med mange opplysningar om stadnamn, naturnemne og annan folkeleg terminologi. I «Tillæg» til den

fyrste sunnmørsgrammatikken (1840) har han ein bolk «Nomina propria» (Aasen 1992, s. 37–40, register s. 173–175) som inneheld 168 stadnamn og namnelekkar, frå same tid ein bolk «Benævnelser paa Marker, Skove, Fjelde o.s.v.» (Aasen 1994, s. 67–69). Frå november 1840 har han eit stykke, «Søndmørske Stedsnavne», med tolking på kring kring 320 bustadnamn og 38 grunnord med tolkingar (Aasen 1987) og ei liste over «Søndmørske Gaardsnavne af uvis Betydning» (Aasen 1994, s. XXVIII).

I dei landsfemnande grammatikkane er ogso stadnamna eit emne. I *Det norske Folkesprogs Grammatik* (1848) drøfter han skrivemåtar, *heid* for *hei* o.fl. (§ 87 Anm). Han nemner ymse folkenemne, t.d. for kvende og ibuarar (§ 184). Genus ved stadnamn er nemnt (§ 208 Anm) og fleirtal i ibuar-nemne (§ 221 Anm) og vidare kasus (dativ og genitiv) i namn (§§ 308–310). *Norsk Grammatik* (1864) nemner genus i stadnamn (§ 155 Anm), avstytte uttaleformer i stadnamn (§ 178 Anm), dativformer (§ 179 Anm) og framande namn (§ 182 Anm). Han viser oss stadnamn med opphav i avleide substantiv – *Espe, Røyne, Eikesdal* o.fl. (§ 274 Anm) – og ubunden form i namn (§ 304) og personnamn ved bustadnamn i dativ, *P. Lykkjun* – og ved anna personnamn, *Nilsfolket, Nils-Olav* (§ 318 Anm).

Ei tule frå kring 1853, *Vidsidh*, ramsar opp ei rekkje med norske ibuar-nemne (Aasen 1911, s. 117); sume av dei vantar i NO. Frå 1860 om lag har han ei lita strofe bygd over «Navne paa Mund» (*op.cit.*, s. 160).

I «Fortale» til NO (Aasen 1873) opplyser han at «[jeg] har tilladt mig at anføre nogle [Ord], som kun høres i Stedsnavne og Personnavne, og hvis Betydning mange kunde ønske at vide». Ein fotnote nemner eit lite utval av dei: *Ang, Lo, Vin, Gunn, Leiv, Mund, Rid, Vald* (NO, s. 7).

Norsk Maalbund (Aasen 1925) set opp orda etter innhald, og der finn me mange nemne som gjeng att i stadnamn, soleis «A Frumverket»: *I land, landsbolk, grunn, leite, høgder, dypter, marker, landslag, II vatn, vatsmål, strøyning* o.fl. «XVII stad» har ogso mange nemne for bu- og tilhaldssteder. Hovudluten av desse orda finn me att i NO, utan at det i kvart tilfelle er nemnt at det einskilde ordet kan vera nytta i namn. Frå 1874–75 om lag har han nokre opprit om stadnamn og koss dei bør skrivast: «Skrivemaade for Stedsnavne», «Om Stedsnavne», og frå 1880–81 «Om Gaardsnavne» (BD III, s. 303–305 og 310 f.). Han freistar seg ogso på namnetolking, t.d. av *Leveld*, ei bygd i Ål (Hallingdal) kring 1880 (BD II, brev nr. 372).

Nedanfor skal me sjå på slike ord – slike som finst i stadnamn.

Ord i NO som er nytta i stadnamn

Orda er oppførde etter rettskrivinga i NO med undantak av at *aa* er utbytt med *å* og sett sist i bokstavrekkja, og at det er nytta liten førebokstav i oppslagsformene.

Dette tilfanget fann eg fram til på den måten at eg søkte i ein elektronisk versjon av NO på (-)navn, fyrst og fremst *Stedsnavn* og *Gaardsnavn*, og

merkte ut døme som var laglege for vidare arbeid. Eg søkte ogso i den fyrste ordboka til Aasen, *Ordbog over det norske Folkesprog* (1850, = OF), og eg fann opplysende tilføyingar derfrå. Ord som står i grunnordlista i Aasen 1987, s. 104–105, er merkte med «1840».

Aasen nemner at fylgjande adjektiv/adverb, som ordlegg lei eller retning, kan vera underlekk til stadnamnet: **fremre, heimre, høg/hå, nedre, nør-dre, sunn – syder** adj. og **sydre** adj. komp. Ein saknar namneopplysningar mellom anna ved **vestre, øystre** og **øvre – øvst**.

Merkeleg er det ogso at han ikkje har fenge med seg at appellativet **gard** er eit vanleg gardnemne i innlandet, kring tusen døme. Me kan minna om at Aasen var tri gonger i Hallingdal der namn på *-gard* er svært vanlege.

Alfabetisk liste over 150 ord der NO har opplysningar om stadnamn – ogso med tilvising til NGIndl

ambått f. (u. *ambætta* v.) «*Ambaatt'a* er Navn paa et Fjeld nærved 'Hestmannen' paa Helgeland, formodentlig grundet i et gammelt Sagn».

ang m. [OF] «en Mængde Stedsnavne slutte med *Anger*, som *Leikanger, Livanger, Hardanger, Eikanger, Stavanger*; i Dagligtalen tildeels med *Ang*, som: *Kaupang, Leikang, Brimang*, og paa nogle Steder *aang* eller *ung*, saaledes paa Sdm. *Leikung (Leikang), Gjøraangjen (Geiranger)*». NGIndl *angr*.

audn f. [OF *aun*] «*Aun* eller *Aune* findes ellers ofte i Trondh. Stift som Stedsnavn, i Matrikulen skrevet: *Aune, Ovne, Øvne* (for *Ødne*); men Betydningen er fordunklet, da det deels forklares ved en skovbevoxet Plan, deels ved en Forhøining, o. s. v. Formen *Aune* kunde være et Fleertal (*Audner*), men er vel hellere Dativ af Neutrum». NGIndl *audn*.

berg n. «1) Bjerg, Klippe, stor Forhøining paa Jorden. ... Hertil mangfoldige Stedsnavne, hvoraf nogle Gaardsnavne i Dativform: *Berge (Bergje)*». NGIndl *berg*.

berk (subst.) «i Stedsnavne som *Berkaaker, Berknes, Berkvik*, synes at være en Form af Bjørk; dog uvist». NGIndl u. *björk*

bjor m. «Adskillige Gaardsnavne, som *Bjordal, Bjørhovde, Bjørlo*, høre maaskee ogsaa hertil». NGIndl *bjórr*.

blåberg n. «Ogsaa som Stedsnavn om høie og steile Fjelde, som i Fra-stand see blaalige ud».

bolstad m. «I endeel sammensatte Stedsnavne er Ordet fordunklet ved en Forkortning til *Bost* (*o'*), som: *Myklebost, Øvrebost, Helgebost (Hellbost)*, og fl.». NGIndl *bólstaðr*.

brenna f. [OF] «1) et afbrændt Stykke Land (Skov, Krat). Sjelden og helst i Stedsnavne». NGIndl *brenna*.

bu n. «1) Bosted, Hjem. Kun i Navne paa Gaarde og Bygder, som *Sandbu, Volbu, Selbu, Sparbu, Rennebu*». NGIndl *bú*.

by m. «Egentlig en Gaard (ligesom *Bø*), og saaledes i mange Gaardsnavne, som: *Husby, Sundby, Utby, Nordby, Austby, Vestby*.»

byrke n. «Hertil nogle Stedsnavne, som *Byrkeland, Byrkestrand*. NGIndl u. *björk*.

bø m. [OF] «(1) Gaard ... Nu kun som Gaardsnavn. (Jf. *By*)» ... «Det gamle Genitiv *bæjar* (og *bjár*) har holdt sig i nogle Navne, som *Bøjarmoer* og *Bøjaraattungen* (paa Voss); vel ogsaa i *Bjaarvik, Bjaaland* og *Bjaanes*. 1840. NGIndl *bær*.

dal m. «Hertil mange Stedsnavne, tildeels med Formen *Dale* (Dativ)». NGIndl *dalr*.

[**døla** f. «(1) Kvinde fra Dalene. Oftest af Stedsnavne, som *Sogndøla, Hemsedøla, Gausdøla*.]

eid n. «Hertil mange Stedsnavne, tildeels i Formen *Eide* (Dativ)». NGIndl *eið*.

eige n. «(2) en beboet Plads, et lidet Underbrug ved en Gaard. ... Ofte sammensat med Gaardsnavne, som *Haug-Eigje* o. s. v.».

eike n. «Hertil nogle Stedsnavne, som *Eikesdal, Eikesfjord*. NGIndl *eik*.

eltr m. «i nogle Stedsnavne, som *Eltren, Eltervaag, Eltervatnet*, er vel G. N. *elfr* (*elptr*, f.), en Svane». NGIndl *elptr*.

elv f. «(G. N. *elfr*, f. som Stedsnavn)». NGIndl *elfr*.

enge n. «Hertil adskillige Stedsnavne». NGIndl u. *eng*.

eskje (n.) «i Stedsnavne, som *Eskjevik*, er formodentlig et gammelt *eski*,): Askeskov (af *Ask*)». NGIndl u. *askr*.

espe (n.) «i Stedsnavne, som *Espe, Espedal, Espevær*, er at ansee som Afledning af *Osp*, f. med Betydning: Aspeskov». NGIndl u. *ösp*.

far n. «(4) Løb, Bane eller Strøg at gaee i. ... I nogle Stedsnavne synes *Far* at betegne et Overfartssted».

fit f. [OF] «Som Gaardsnavn er Ordet mere almindeligt (ofte skrevet *Fet* og *Fedt*); saaledes paa Sdm. med Fleertal *Fitja* og i Sammensætning *Fitja*, f. Ex. *Fitjagaranne* (for *Fitjargardarne*)». NGIndl *fit*.

fjord m. [OF *fjor*] «En Dativform *Fyrde* (*Fyre, y'*) bruges som Gaardsnavn». NGIndl *fjörðr*.

[**fjording** m. «Ofte af et Stedsnavn, som: *Nordfjording, Sunnfjording, Dalsfjording*.]

fles f. «Ofte som Stedsnavn». NGIndl *fles*.

flöt f. «Hertil adskillige Stedsnavne». NGIndl *flöt*.

fly n. [OF] «I Gbr. og Valdars om flade Fjeldmarker, dog mest som Stedsnavn».

flø (subst.) «Her mærkes ogsaa et Gaardsnavn *Flø* (Sdm. *Stjord*), som er G. N. *Fljóð*, men med uvis Betydning».

fold f. «I nogle Stedsnavne». NGIndl *fold*.

[**folk** n. «Ofte med et Stedsnavn, som: *Nesfolket, Vika(r)folket, Dalsfolket* etc.»]

ford m. «Vei over en Sump, eller igjennem Bække og Vandpytter. Jæd. (Hæskestad), mest som Stedsnavn».

Frøy «i Stedsnavne som *Frøyberg, Frøyhov, Frøyland*, maa vel henføres til Navnet *Frøya* (en Gudinde i Hedenskabets Tid, G. N. *Freyja*) eller ogsaa til *Frøy* (en af Guderne, G. N. *Freyr*). Til det sidste høre dog nærmest de Navne, som have Formen *Frøys*, som *Frøysaaker, Frøyshov, Frøysland, Frøysnes, Frøysvik*. Imidlertid kunne de tildeels være tvivlsomme paa Grund af feilagtig Skrivemaade eller utydelig Udtale».

fylke n. «Hertil Navnet *Ryfylke* (for *Rygjafylke*)».

fyre n. «Af *Fura*. Forudsættes i adskillige Stedsnavne som: *Fyresdal, Fyrestrod (Førestraa), Fyreland*». NGIndl u. *fura*.

gald m. «2) Klippevei, steil Vei i en Klippe eller Bakke (omtr. som *Kleiv*). Hall. Vald. Jf. Navnet *Galdarne* i Lærdal».

gaut subst. «Mere utydeligt er Subst. **Gaut** i Mandsnavnene *Gaut (Asgaut, Torgaut)* og *Gaute*, hvortil ogsaa høre nogle Stedsnavne, som *Gautstad (Gausstad)*».

[**gjelding** m. «Et andet *Gjelding* bruges kun i Forbind. med Stedsnavne (som *Nes-gjelding, Vangs-gjelding* etc.) og betegner Indbygger af Gjeldet».]

gjerde n. «3) den indhegnede Jord omkring en Gaard (= *Bø*). ... Ligesaa i Stedsnavne, som *Sillejord* (fordum *Seljugerde*), *Haajord (Haugagerde)*, *Fossejorde (Forsagerde)*». NGIndl *gerði*.

hald n. «9) en Fiskegrund i Havet. Sdm. Nordl. Ofte som Stedsnavn og i Fleertal, med Dativ: *Holdom*. 'Ut i Holdaa', Sdm.».

hals m. «I nogle Stedsnavne synes *Hals* at betegne en Munding eller Dale-Aabning». NGIndl *hals*.

hamar m. «3) en steil Klippe, Bjergvæg, Præcipice. ... Hertil mange Stedsnavne: *Hamar, Hamre, Hamrarne*, hvori Ordet tildeels kun synes at betyde en stenig Bakke, ligesom i Sverige». NGIndl *hamarr*.

[**Hardanger** (u. *hardeng* m.) «Stedsnavnet lyder sædvanlig: *Haranger* og *Harang*; nogle St. *Haraang*».]

haug m. [OF] «Hertil mange Stedsnavne: *Haug, Haugen, Hauge* (Dativ, udtalt *Haugje*); *Haugarne* (forkortet *Haugann, Hauan*)». NGIndl *haugr*.

hav (m.) «i nogle Stedsnavne med Formen *Havs (Hafs fjord, Hafslund, Havslund, Havsaas, Havsstad)*, er maaskee en Forkortning af *Haver (Havr)*, G. N. *hafr*, som egentlig betyder Buk (caper), men ellers ogsaa har været et Mandsnavn».

[**Heddal** (u. *heddøl* m.) «'Heddal' (i Tel.), nu skrevet *Hitterdal*, fordum *Heitradalr*. Et Par andre Dalstrøg (et i Vald. og et i Gbr.) nævnes ogsaa 'Heddal', men deres gamle Navn skal være *Hedalr*». Jf. BD III, s. 116.]

heim m. [OF] «I Sammensætning forefindes *Heim* i en Mængde af Stedsnavne, sædvanlig uden Bøining, og for det meste fordunklet som *eim* eller *em*, for Ex. *Staveim, Ringem, Solem, Vestrem, Nedrem (Nereim)*.

Bestyrket ved en feilagtig Skrivemaade lyder det ogsaa ofte (især paa Østl.) som *om* el. *um*, for Ex. *Fiskum, Snarum, Modum, Berrum* (for *Bergheim*), *Sørum* (for *Suderheim*)». NGIndl *heimr*.

hella f. «1) en flad Steen (...); en Steenskive, Flise. ... I Stedsnavne synes *Hella* ogsaa at betyde en flad Klippe. Jf. *Hall*, m.»». NGIndl *hella*.

herad n. «lidet brugl. undtagen i Distriktsnavne, som *Kvinnherad, Bøherad, Lundeherad*».

hesle [n.] «i Navne som *Hesleberg* og *Heslevik*, er vel et gammelt *Hesle*, n. Hasselskov». NGIndl u. *hasl*.

hjell m. [OF] «4) en Terrasse, en flad Forhøining paa Jorden. ... Hertil adskillige Stedsnavne: *Hjelle, Hjellen, Hjellarne*; ofte feilagtigt skrevne 'Gjelle' o. s. v.»». NGIndl *hjallr*.

hol m. [OF] «Hertil mange Gaardsnavne: *Hole* (Dativ), *Holen, Holarne* (*Holom*)»». NGIndl *hóll*.

holm (holme) m. «Hertil mangfoldige Stedsnavne»». NGIndl *holmr*.

holt m. «Høi, Bakke, en stenig og ujævn Forhøining. ... Hertil adskillige Gaardsnavne (*Holte, Holtarne*); imidlertid synes dette Ord at være en Afgrening af det foregaaende [*holt* n. 'Skovstykke, Lund, en liden Skov']». 1840. NGIndl *holt*.

hom m. «en Huulning, som er omringet af Bjerge eller Bakker; en liden Dal. ... (Hertil adskillige Gaardsnavne). Synes at være det samme som *Kvam*, og maa isaafald tidlig have adskilt sig fra G. N. *hvammr*»». NGIndl u. *hvammr*.

horg f. «2, Bjergknold, Bjergtop (mest som Navn paa enkelte store Fjelde)»». NGIndl *hörgr*.

horn n. [OF *honn*] «4) en Bjergspids, en smal Fjeldtop. Hertil mangfoldige Navne paa Fjelde»». NGIndl *horn*.

høv n. [OF] «en Forhøining paa Jorden, en liden Høi (*Haug*) ... Fordum: et Offersted fra Hedenskabet (G. N. *hof*); hertil en Mængde Gaardsnavne: *Hov, Hove, Hovland, Hovslund*; i Sammensætning ofte forvansket ved en uheldig Skrivemaade, saasom *Frøshaug* (for *Frøyshov*), *Torshoug* (*Tors-hov*), *Norderhoug* (*Njardar-* el. *Nerdar-hov*)»». NGIndl *hof*.

hovde m. «2) Bjergpynt, fremragende Bjerg i et Dalføre eller paa et Næs ved Vandet. ... Hertil mange Stedsnavne»». NGIndl u. *höfuð*.

hø f. «en Forhøining, Høide, Bakke paa en Bjergryg; ogsaa en rundagtig Fjeldtop. ... Hertil mange Stedsnavne»».

hå adj. «i nogle Stedsnavne, som: *Haaland, Haavoll, Haanes, Haaøy, Haabøle*, – er en ældre Form for *høg* (= *haag*)»».

jadar m. [OF *jar*] «Landskabet 'Jæderen' ved Stavanger (...) benævnes sædvanlig med Formen: *Jær* (*Jæren*)»». NGIndl *jaðarr*.

kil m. [OF] «en smal Vig eller Bugt, som gaar dybt ind i Landet. ... Hertil adskillige Gaardsnavne (*Kilen, Kile*), ogsaa i de nordlige Egne»». NGIndl *kíll*.

kinn f. «2) en Bjergside, en høi Skraaning. ... Ellers i nogle Stedsnavne». NGIndl *kinn*.

kjos m. «Findes vel ogsaa i Formen *Kjøss*, da enkelte Gaarde have dette Navn». NGIndl *kjóss*.

klepp m. «2) en Bjergknold, Fjeldpynt. ... Hertil nogle Stedsnavne». NGIndl *kleppr*.

knaus m. «Nogle St. *Gnaus* og *Naus*, især som Stedsnavn». NGIndl *knauss*.

koll m. «2) en rund Top paa Jorden, en Knold, Bjergtop; en stor Høi. ... Hertil mange Stedsnavne».

køs f. «3) et Jordstykke, som er tilberedet ved Brænding af Træer og derefter tilsaaet. ... Hertil adskillige Stedsnavne, tildeels skrevne *Kaas* eller *Koss*». NGIndl *kös*.

kråk m. (u. *kråka* f.) «synes forudsat i nogle Stedsnavne som *Kraakstad*, *Kraaker-øy*» NGIndl u. *kråka*.

kvam m. [OF] «Hertil mange Stedsnavne: *Kvam*, *Kvame*, *Kvamen*, *Kvamsøy* etc.». Jf. *hom*. NGIndl *hvammr*.

kvarv n. [OF] «I nogle Stedsnavne synes *Kvarv* at betyde en Krog eller Vinkel». NGIndl *hvarf*.

kvile n. «2) Hvilested paa en Vei. ... Hertil enkelte Stedsnavne».

kvål m. (u. *kval*) [OF *kval*] «Et andet *Kval* (eller ogs. *Kvaal*) forefindes i Stedsnavne og synes at betyde en langagtig Høi, G. N. *hváll*; jf. *Hol*». NGIndl u. *hóll*.

land n. «5) Jordstykke, som Eiendom. ... Hertil en Mængde Gaardsnavne; fornemmelig i Egnen ved Stavanger; f. Ex. *Høyland*, *Haaland*, *Haugland* o. s. v.». NGIndl *land*.

lein f. «1) Skraaning, Hældning, skraatliggende Plan paa Siden af en Bjergryg. ... Hertil adskillige Stedsnavne, tildeels i Fleertal *Leinar* (*Leinanne*, Sdm.)». NGIndl *lein*.

leite n. [OF] «I enkelte Stedsnavne synes *Leite* at betegne et Samlingssted for Kreaturene, omtrent som Malkeplads». NGIndl *leiti*.

lid f. «Hertil mange Stedsnavne. I Sammensætn. *Lidar* (*Lia*), f. Ex. *Lidargarden* (*Liagaren*)». NGIndl *líð*.

lo f. [OF] «2, Græsplan, Engslette (?). I Tel. (Skafsaa) med Fleertal *Loer*, om enkelte lavtliggende Engstykker ved Vandbredden; maaskee nærmest som Stedsnavn. (...) Ellers med uvis Betydning i en Mængde af Gaardsnavne, som *Langelo*, *Bjorlo*, *Lyselø*, *Marlo*, *Hafslo*, *Stavlo*. I Gbr. som Landskabsnavn *Lom*, i Stedet for *paa Loom* (Dativ Fl.)». NGIndl *ló*.

løg m. «som Egennavn bruges *Logen* (*Logjen*, o') om den Elv, som gaar igjennem Nummedal; hertil Bynavnet *Larvik* for *Lagarvik* (nu skrevet *Laurvig*)». NGIndl *lögr*.

mark f. «Ellers som Stedsnavn om enkelte afsidesliggende Bygder». NGIndl *mörk*.

medel n. «Det gamle *medal* findes ellers i mange Stedsnavne, hvor det er forkortet til *mel* (*e*'), saasom: *Melby, Meldal, Melgard, Melhus, Melland*. (Den mellemste af Gaardene Diset i Østerd. kaldes deels *Melgar'n*, deels *Mel-Desæt*)».

mèl m. «1) Sandbakke, høi Bakke som har dannet sig ved Nedstyrtning af Sand og Jord, især langs et Vand eller Elveløb. ... I Berg. Stift som Gaardsnavn *Mele* (Dativ), med Genitiv *Mels*». NGIndl *melr*.

midgard m. «Som Stedsnavn er *Midgarden* den mellemste af tre eller flere Gaarde».

mo m. [OF] «1, Flade, Slette; især en tør og sandig Flade langs et Vanddrag; ogsaa en flad Skovmark. ... Hertil mange Gaardsnavne: *Mo, Moen, Moarne*». NGIndl *mór*.

mor f. «I Østerd. er et Stedsnavn *Mor*, f. som synes at betyde: Skov, Skovland».

mork f. [OF; jf. *mark*] «2, Skovmark, Skovstrækning, en stor Skov. ... Hertil høre adskillige Gaardsnavne». NGIndl *mörk*.

mun m. «I Stedsnavne ogsaa en Munding; f. Ex. *Dalsmunn*».

mykel adj. (u. *myken*) [OF] «En ældre Form **mykel** findes i Stedsnavne som *Mykleby, Myklebø, Myklestad*».

mynne n. Her vantar opplysninga «Stedsnavn»: «*Lustramynne, Aardalsmynne* og fl.»

[**Møre** (u. *mør* m. «Indbygger af Møre»). «Landsnavnet, som i daglig Tale altid lyder forkortet: *Nordmør, Sunnmør* (*Synnør*), henføres af Egilsson (Lex. poet. 580) til et gammelt *Mør* (*mærr*, f.): Tørvjord, Myr».]

nerd (?) [subst.] «et Ord som forekommer i Stedsnavne, og som nu sædvanlig udtales *nær*, saasom i *Nærheim* (*Nærem*), *Nærland, Nærøy*, men som i gamle Skrifter hedder *Njard* (*Njardheim, Njardarland, Njardøy*) og saaledes hører til det gamle *Njørd*, Navnet paa Søens Guddom i Heden-skabet».

nès n. «Hertil mange Stedsnavne». NGIndl *nes*.

nipa f. [OF] «Paa Sdm. mest som Stedsnavn».

nor n. (m.) «Ellers i flere Stedsnavne, tildeels feilagtig skrevet *Nord*. I Sogn som Fleertal: *Norarne* (*Noradne*), hvoraf **Nører**, pl. som Navn paa Stedets Indbyggere». NGIndl *nór*.

nøs f. «2) en smal Brink eller Bakke, en fremragende brat Forhøining. ... Hertil nogle Stedsnavne». NGIndl *nös*.

nup m. [OF] «mest som Stedsnavn».

Oden m., gudenamn. «Brugt i Sammensætning i forkortet Form: *Oen* el. *On*; saaledes i Ordet *Onsdag*, og i nogle Stedsnavne, som *Onsaaker, Onshov, Onsland, Onstad, Onsøy*».

os m. [OF] «1) Flodmunding, Udløb, Sted hvor en Elv løber ud i en Fjord eller Indsø; ... Hertil mange Stedsnavne: *Ose* (Dativ); *Osen, Osarne*». NGIndl *óss*.

ovre m. «et Stedsnavn med uvis Betydning, formod. det samme som Ang. *ofer*, Holl. *oever*, T. *Ufer*: en Strandbred».

rad n. (f.?) «en stor Banke af gruset eller stenig Jord; en jævn og langstrakt Jordryg. Jarlsberg og Smaal. i Formen *Ra*, dog mest som Stedsnavn».

ramn m. «i Sammensætn., især Stedsnavne, lyder det ofte som *Ramm*, f. Ex. *Rambjørg*, *Ramklo*, *Ramsøy*».

raum (u. *rauma* f.) «Dette Navn bruges ellers kun i Sammensætning og lyder derfor uklart som *Romm*; saaledes: **Romsdøling**, m. Indbygger af Romsdal (paa Sdm. tildeels: *Raangsdal*), og **Rommeriking**, m. Indbygger af 'Rommerike' (egentl. *Raumerike*). Jf. det østlandske: *Tom*, *Flom*, *Strom*, for: *Taum*, *Flaum*, *Straum*.»

reit m. «Hertil adskillige Gaardsnavne». NGIndl *reitr*.

rud n. «Kun paa Østl. i en Mængde Gaardsnavne, som *Haugerud*, *Hellerud*, *Linderud*; og mest i Forbindelse med et Mandsnavn, f. Ex. *Ellingsrud*, *Tolleivsrud*, *Steinsrud*, *Ormsrud*. Hertil ogsaa nogle Navne med *Rød*, egentl. *Ryd* (y'), som *Ulfsrød*, *Grimsrød*, *Helgerød*». NGIndl *rud*.

rust f. «1) en liden Skov, Lund, Samling af Træer (især Løvtræer). ... (Hertil nogle Gaardsnavne, som ere skrevne: *Røst*, *Røsten*, *Røste*)». 1840. NGIndl *rust*.

ryd n. [jf. *rud*] «Om *Ryd* i Stedsnavne, s. *Rud*».

rye m. «Hertil enkelte Stedsnavne».

røyne «i nogle Stedsnavne, som *Røyneberg*, *Røynestad*, *Røynestrand*, er formod. et gammelt *Røyne*, n. (Rønneskov), af *Raun*». NGIndl u. *raun*.

sal m. «Synes ogsaa at betyde Bygning, s. *Veggjesal*. (Jf. Gaardsnavnet *Uppsalar*)». NGIndl *salr*.

sand m. «Gaardsnavnet *Sande* er en gammel Dativform». NGIndl *sandr*.

sjo m. «5) en Indsø. Kun i de sydlige Egne og mest som Stedsnavn eller Egennavn; tildeels i Formen *Sjaa* og *Sæ*, som: *Norrsjaa*, *Tinnsjaa*, *Vigde-sjaa*; *Langsæ*, *Bordsæ*, *Ormsæ*. (Tel. og Rbg.). ... Den gamle Form *Sæ* findes i Stedsnavne som: *Sæbø*, *Sæheim*, *Sævik* (jf. *Særvoll* for *Sævarvoll*), og tillige i Personnavne som *Sæbjørn*, *Sæmund*, *Sævald*». NGIndl *sær*.

skard n. [OF *skar*] «3) en Bjergkløft, en Fordybning i en Fjeldryg eller imellem to Bjergtoppe. ... Hertil mangfoldige Stedsnavne». NGIndl *skarð*.

skarv n. «1, en nøgen Klippe, et Bjerg hvorpaa intet voxer. ... Især om stenige Høider paa Fjeldene. ... Hertil flere Stedsnavne, f. Ex. *Halling-skarvet*».

skør f. [OF] «1) Afsats i en Bjergside, en liden Flade under en steil Klippe. ... Ogsaa om en større Flade ved Foden af et Bjerg. ... Hertil adskillige Gaardsnavne, sædvanlig skrevne *Skaar*». NGIndl *skor*.

skorpa f. «Skorpe, skrumpen Hinde. Ogsaa et Stedsnavn, vistnok med en anden Betydning, men uvist hvilken».

stad m. [OF] «Ved Trondhjem forekommer *Sto'om* i Stedsnavne, f. Ex. paa *Vallstoom*, paa *Riksstoom*. (Ork.). I de mangfoldige Gaardsnavne med

Stad, for Ex. *Bjørnstad*, *Finnstad*, *Haakonstad* etc. pleier Ordet ellers at staae ubøieligt og uden Fleertal». NGIndl *staðr*.

sted(j)e m. «Formen *Steie* synes at grunde sig paa et gammelt *Stedje* som ellers ogsaa er et Stedsnavn, udtalt som *Steie*. (I Sogn)».

straum m. [OF] «2) et Sted hvor der er Strøm; Sund eller Hældning med strømmende Vand. Hertil adskillige Gaardsnavne: *Straumen* og *Straume* (Dativ)».

stød f. «Endeel Stedsnavne med *Stod* (o') eller *Sto'*, som *Eidssto'*, *Apallsto'*, *Gaukssto'* (i Tel.), høre vel ogsaa hertil (jf. *Pramstod*); dog kunde dette *Sto* ogsaa være en Forkortning av *Stodo*, for *Stodom* (o'), Dativ Fl. af *Stad*». NGIndl *stöð*.

sul f. «I nogle Stedsnavne dunkelt».

svida f. [OF *svi(d)a*] «en sveden Plet, et Stykke Jord som er ryddet ved Afbrænding. ... Hertil nogle Gaardsnavne, sædvanlig skrevne *Svee*. – Adskilt herfra er et **Svid**, n. som synes at betyde en aaben eller rummelig Plads (ligt Isl. *svið*), men ellers kun betragtes som et Stedsnavn. Indh. (i Formen *Sve*)». NGIndl *sviða*.

sylt [subst.] «Et andet *Sylt* (eller *Sylte*) bruges kun som Stedsnavn og synes at betyde en fugtig Grund nær ved Søen». NGIndl *sult*.

sæter n. [OF *sæt*] «Bosted (?). Brugt som Gaardsnavn i Formen *Sætre* (Dativ), tildeels med et Genitiv *Sæts* (*Sæss*), for *Sæters*, f. Ex. *Sæssfolkj'e*,): Familien paa Gaarden *Sætre*. (B. Stift og fl.). G. N. *setr* (*sætr*), n. Opholdssted. – Ved Siden heraf er der en anden Form **Sæt**, som kun bruges i Sammensætning, f. Ex. *Aarsæt*, *Forsæt*, *Grundsæt*, *Melsæt*, *Steinsæt*, *Torsæt* o. s. v. Denne Form skrives sædvanlig *set*, og i gamle Dokumenter findes baade *sæter* og *seter*; men imidlertid udtales det overalt som *sæt* og synes snarest at støtte sig til det foranførte *Sæte*». NGIndl *setr*.

tind m. [OF] «2) en spids Fjeldtop, en Tinde. (Hertil mange Fjeldes Navne)».

Tor (m.) gudenamn. «Af Stedsnavne, som høre hertil, mærkes *Torshov* (*Tosau*, *Tose*); andre Navne ere tvivlsomme, da de hellere kunde høre til et Mandsnavn *Tore* (*Þórir*) eller *Tord* (*Þordr*)».

torp n. (m.) «Hertil adskillige Stedsnavne». NGIndl *þorp*.

trøda f. «2) en indhæget Plads (s. *Trøde*). ... Hertil nogle Stedsnavne, tildeels med Fleertal *Trøa*, *Trøann*».

tveit m. [OF] «Her maa ogsaa mærkes, at *Tveit* (m.) er et i de sydlige Egne ofte forekommende Gaardsnavn, deels enkelt som *Tveit*, *Tveiten*, el. *Tveite* (Dativ?), deels sammensat, som *Aastveit*, *Bjørntveit*, *Breidtveit*, *Grøntveit*, *Haatveit* etc. Ofte skrevet *Tved*, *Tvedt* og *Tvet*». NGIndl *þveit*.

Ty gudenamn (u. *tysdag*). «Til Navnet *Ty* hører vel ... maaskee enkelte Stedsnavne, som *Tysnes*, hvilket dog synes tvivlsomt».

Ullen (m.) «et gammelt Ord i Stedsnavne, som *Ullensvang*, *Ullensaaker* (fordum *Ullenshof*); formod. et gammelt Gudenavn, hvorom nærmere

Oplysning mangler. – Et andet Navn er **Ull** (...), i nogle Stedsnavne som *Ullareng, Ullarland, Ullarøy*».

urd f. [OF *ur*] «Hertil mange Stedsnavne». NGIndl *urð*.

vang m. [OF] «Hertil mange Stedsnavne». NGIndl *vangr*.

vatn n. [OF] «Den gamle Dativform er bleven staande i Gaardsnavnet *Vatne*». NGIndl *vatn*.

vatsende m. (u. *vatsos*) «Det sidste [d.e. *Vatsende*] er et sædvanligt Stedsnavn, som især i de vestlige Egne oftest betegner Vandets nederste Ende».

ve (n.) «Ordet findes vistnok ogsaa i mange Stedsnavne, som *Vesæt, Vestad, Veøy*, men er ofte vanskeligt at adskille fra *Vid* (: Skov), som ogsaa mangesteds udtales som *Ve*». NGIndl *vé*.

vidheim m. «Tildeels brugt som et Stedsnavn, saaledes paa Sdm. ‘Han bur paa Videim’, om en hjemløs, omflakkende Person».

vig [subst.] «i enkelte Navne som *Vignes, Vigstad, Vigstein*, er maaskee G. N. *víg* n. (Kamp, Slag), men er noget usikkert»

vik f. [OF] «Hertil mange Stedsnavne: *Vik, Viki, Vikarne*». NGIndl *vík*.

vin f. (?) «et gammelt Ord, som egentlig skal betyde Eng eller Græsgang (Goth. *vinja*, f.), findes i mange Stedsnavne, deels i en Fleertalsform *Vinjar* (*Vinja, Vinje*) og deels i Sammensætning som *Hov-vin, Berg-vin (Berven), Sand-ven*; men ofte forkortet til *vi* el. *ve* (saaledes paa Voss: *Lekve, Sundve, Helleve* etc.), eller endog til *en, in* og *i*, hvorved Ordet bliver ukjendeligt eller usikkert, især forsaavidt Navnet ikke findes i gamle Dokumenter». NGIndl *vin*.

vite m. [OF] «2) Baun, Varde; Bjergtop hvor man forud holdt Vagt i Krigstider. Nu mest brugeligt som Stedsnavn». NGIndl *viti*.

vòdul m. «Som Stedsnavn betegner *Vaul* ogsaa et grundt Vandløb, et Sund hvor man til visse Tider kan vade over». NGIndl *vaðill*.

voll m. [OF] «En Dativform *Velle* er paa mange Steder bleven staaende som Gaardsnavn, tildeels med et Genitiv *Valla(r)* ved Siden, saaledes paa Sdm. *Valla-Folkj'e*,): Folket paa Gaarden Velle. Et andet Stedsnavn *Valle* synes udgaaet fra det gamle Fleertals Genitiv *valla*, da Formen *Vall* ellers kun forekommer i Sammensætning, som *vallgro, Vallhøy, Vallmark*». NGIndl *völlr*.

vorda f. «1, en Bjergryg, et Fjeld. Østerd. og Trondh. i Formen *Vola* eller *Vol'* (med tykt *L*), mest i Sammensætning som Navn, f. Ex. *Kvitvola, Stolvola* etc.».

vær n. [OF] «Hertil mangfoldige Stedsnavne, som *Helgevær, Lyngvær, Molvær, Utvær, Espevær* etc.».

[**væring** m. [OF] «Ofte sammensat med Stedsnavne, som *Saltværing, Ranværing, Rissværing, Stadsværing, Eikværing, Spindværing*».]

våg m. [OF] «Hertil mange Stedsnavne: *Vaagen, Vaagarne, Vaage* (udtalt *Vaagje*, egentl. Dativ)». NGIndl *vágr*.

vål m. «Til dette Ord hører vel Stedsnavnene *Vaale* og *Vaaler* (G. N. *Váilir, Válar*)». NGIndl *váll*.

øy f. [OF] «desuden findes ogsaa baade i de sydlige og nordlige Egne enkelte Gaarde, som have Navnet *Øy* og dog ikke ere ganske omgivne af Vand». NGIndl *øy*.

øydegard m. «Ellers forekommer ogsaa i det Vestenfjeldske adskillige Gaarde med Navnet *Øygar* eller *Øggar'en*, endskjønt nogen Anledning til Navnet ikke er bekjendt. I Matrikulen har det faaet Formen 'Ødegaard'».

øyr f. [OF] «Hertil mange Stedsnavne: *Øyr, Øyri, Øyrarne*». 1840. NGIndl *øyrr*.

å f. «Af de mange Stedsnavne med *Aar* maa formodentlig en Deel henføres hertil (nemlig til det gamle Genitiv: *Aar*), saasom: *Aardal, Aarheim, Aaros, Aarstad, Aarvoll*. Ogsaa Navnet *Aam* hører vel hertil som Dativ i Fleertal (for *Aaom*), hvis det ikke er forkortet af *Aaheim*». NGIndl *á*.

åk [subst.] «*Aak* i Stedsnavne, som *Berkaak, Maraak* og fl., er vel nærmest at henføre til *Aaker*».

åker m. «*Aak* og *Ak* i adskillige Stedsnavne (som *Maraak, Gravaraak; Bandak, Aarak, Asak*) er vel kun en stærk forkortning af *Aaker*». NGIndl *akr*.

ål m. «3) Rende, dyb Fure i Bunden af en Elv eller Bugt. ... I Stedsnavne synes det ogsaa at betyde Dal eller Vanddrag». NGIndl *áll*.

ås m. «3) Bjergryg, langstrakt Bjerg, lang Forhøining af betydeligt Omfang. ... Hertil mangfoldige Stedsnavne». NGIndl *áss*.

Ord nemnde som fyrstelekk:

bjor, byrke, eike, elter, eskje, espe, Frøy, fyre, gaut, hav, hesle, hòv, hå, kråk, kvam, lid, løg, medel, mykel, nerd, Oden, ramn, raum, røyne, sjo, Tor, Ty, Ullen, ve, vig, å

Ord nemnde som andrelekk:

ang, berk, bolstad, bu, by, bø, eige, fylke, gjerde, heim, herad, hòv, land, lo, mynne, rud, sal, sjo, skarv, stad, stød, sæter, tveit, vin, vorda, vær, åk/åker

Avrunding

Ein kan undrast på om Aasen har funne denne namneinteressa i eigen hug. Det er visstnok stadnamnopplysningar hjå Molbech, men dei er kje mange. Eg fann desse døma der: **hals** subst. «hvoraf nogle Steders og Byers Navne» (tyding 3) (1859), **holt** subst. 'skog' «hvoraf nogle Skove og Landsbyer have deres Navne» (1833), **næs** subst. «især i Stednavne» (1859). Aasen har i minsto gjort mykje meir utav det.

Aasen skil ikkje mellom naturnamn og bustadnamn. Han nyttar helst termen «Stedsnavn», stundom «Gaardsnavn». Av den grunn er det ikkje klårt om t.d. *Espe* av *osp* kan vera eit bustadnamn.

Han nemner heller ikkje kulturnamn i NO endå om han i 1840 har vore inne på emnet, «Navn som hentyde paa Stedets Bebyggelse eller Opdyrking»: *Hus'tad, Støvset, Gjære, Reite, Åkre* (1987, s. 88). Fylgjande døme i NO er slike: *bolstad, brenna, bu, by, bø, gjerde, reit, rud, rust, ryd, stad, svìda, sæter, åker*.

Aasen var ikkje stadnamngranskar i vår meining. Men han må ha sett på stadnamna som verdfulle utfyllingar til tyding og bruk på ord. Vel 300 tilvisingar til stadnamn i NO er lite ved sida av dei vel 35 000 orda som den boka inneheld. Når han tek med so utførlege opplysningar om utdøydde namnelekkar som *vin* og *rud*, må det ha samanheng med interesse for busetnadshistoria.

Litteratur

- Molbech, Christian. 1833. *Dansk Ordbog ...* Bd. I–II. Kiöbenhavn.
- . 1859. *Dansk Ordbog ...* Bd. I–II. 2. utg. Kiöbenhavn.
- Rygh, Oluf. 1898. *Norske Gaardnavne. Oplysninger samlede til Brug ved Matrikelens Revision. Forord og Indledning*. Kristiania.
- Aasen, Ivar. 1848. *Det norske Folkesprogs Grammatik*. Christiania.
- . 1850. *Ordbog over det norske Folkesprog (= OF)*. Christiania. (Ny utg. ved Kristoffer Kruken og Terje Aarset, Oslo 2000.)
- . 1864. *Norsk Grammatik*. Christiania.
- . 1873. *Norsk Ordbog med dansk Forklaring (= NO)*. Christiania. (Ny utg. ved Kristoffer Kruken og Terje Aarset, Oslo 2003.)
- . 1911. *Skrifter i samling*. Bd. I. Kristiania.
- . 1925. *Norsk maalbunad. Samanstilling av norske ord etter umgrip og tyding*. Utg. Sigurd Kolsrud. Oslo.
- . 1957–60. *Brev og dagbøker (= BD)*. Utg. Reidar Djupedal. Bd. I–III. Oslo.
- . 1987. *Søndmørske Stedsnavne*. Utg. av Peter Hallaråker, Arne Kruse og Terje Aarset. *Namn og Nemne* 4, s. 85–107.
- . 1992. *Sunnmørsgrammatikkane av Ivar Aasen*. (Skrifter frå Ivar Aasen-selskapet. Serie A. Tekster nr. 1.) Utg. Jarle Bondevik, Oddvar Nes og Terje Aarset. Bergen.
- . 1994. *Målsamlingar frå Sunnmøre av Ivar Aasen*. (Skrifter frå Ivar Aasen-selskapet. Serie A. Tekster nr. 2.) Utg. Jarle Bondevik, Oddvar Nes og Terje Aarset. Bergen.

Magne Myhren,
Oslo

*Lista er gjennomsedd og supplert
av Klaus Johan Myrvoll.*

EIT KJELDESKRIFT FRÅ 1624

I 2004 gav Odd Arne Helleberg ut ei jordebok med ein viss alder – frå 1624 – på prent. Denne jordeboki, d.v.s. den handskrivne originalen, ligg i Riksarkivet i Oslo. Ho høyrer til Statthaldararkivet D IX, nr. 9, men originalen hev ikkje vore ukjend for tidlegare granskarar som hev drive med lokal-sogur for bygd og by. Frå Telemark er det soleis prenta nokre slike sogur fyre utgjevingi i 2004. I denne samanhengen kann det ikkje opplysast um alle bokskrivarane som hev gjort bruk av den jordeboki, for dette – attåt mange sidesprang – vil krevja so stort rom. Her vert berre fem nemnde.

Fyrst kjem ein frå Bø, Gregar O. Nordbø (1856–1940), som gjorde store samlingar til ei bygdesoge for Bøherad, nytta Statthaldararkivet 1624, og i 1921 fann han opplysningar um godset til ekkja Aslaug Erikstein og Einar Staurheim i det skriftet (Nordbø 1955, s. 20–21). Jf. Helleberg (2004, s. 49–50).

I 1936–38 fekk Hans Halvorsen Holta (1859–1941) ut eit bokverk um gardar og ætter i Sauherad med Nes, og fleire stader i det finst opplysningar etter kjelda frå 1624.

I tidi 1971–85 kom det eit stort tribandsverk um Gjerpen av Terje Christensen. Dette verket merkjer seg serleg ut med tilvisingar til fleire ulike kjeldeskrifter, og der er òg jordeboki frå 1624 med i ei yversyn.

Asbjørn Ragnvald Bakken (1903–73) var den som fekk i stand bygdesoga for Siljan, og han er den fjerde av desse bokmennene. Ho kom ut i åtte band i åri 1969–75, og sonen Jon fullførde verket. Hjø Bakken (1969–75, bd. 3, s. 208) går me åt fylgjande: «På listene 1624 til 26 står Jens Gurholt som eier av ½ Hud i denne gård, og Tollef Hollum i Gjerpen eier 1 H. 3 sk.» Dette galdt Gonsholt i Siljan. Helleberg (2004, s. 17, 20) hev same opplysningane, og me ser òg at årstali 1624 til 26 høver med dei på tittel-sida til den utgåva.

Hjø Helleberg (2004, s. 19, jf. faksimilen) ser me det gamle namnet på Siljan (<Slemdall>), og nedst på same sida finn me ein mann som heiter Tøger Nilsen (<Tøgger Nielsen>); han åtte ein lut i garden Serkland i 1624 (Bakken 1969–75, bd. 4, s. 260). Same året hadde Jens Gurholt ei halv hud i den garden (*loc.cit.*, jf. Helleberg 2004, s. 20). Jens Gurholt er òg nemnd ein annan stad hjå Bakken (1969–75, bd. 4, s. 241).

So kjem me til garden Kvisla (Bakken 1969–75, bd. 1, s. 28), og der budde Reier Gjestsøn. Me les fylgjande etter Bakken (*loc.cit.*): «Denne Reier eide ikke bare Kvisla. Han står med i listen over dem som eide ‘gods’, det vil si flere gårder som han måtte skatte av. Foruten Kvisla var det Kvisladalen, en part i Austad, en part i Rød i Kvelle, en part i Odberg,

en part i Auen, og en halv hud i Lunder i Sannidal ...» Litt seinare i same bandet (*op.cit.*, s. 35) er eit stykke um Kvisladalen, og her stend det m.a.: «Gården eies i 1624 av Reier Kvisla.» Det kann sjå ut som det er opplysningar frå jordeboki som her ligg til grunn.

På garden Gonsholt nordre er det nemnt (Bakken 1969–75, bd. 3, s. 219) ein kar med namnet Ole eller Oluf Gulbrandsen, og der verka han fram til 1635. Årstalet 1624 er med, men der er det opplyst um ein Halvor på Gonsholt nordre. Dette høver ikkje med jordeboki 1624; då er Halvor ikkje med, men me finn Oluf Gonsholt som må vera den same som Ole eller Oluf Gulbrandsen. Me kann berre samanlikna med Helleberg (2004, s. 19, jf. faksimilen).

Ettersom Halvor like vel er på Gonsholt nordre og skattar fram til 1624, kann det vera grunn til å tenkja seg at dette skriv seg frå ei skatteliste frå same året som jordeboki. Denne skattelista skulde vera det næraste grunnlaget for jordeboki 1624, som kom i stand etter ein nøgnare revisjon. I innleiingi si gjer Helleberg (2004, s. 9) vidare greide for korleis jordeboki vart oppsett.

Hjå Bakken (1969–75, bd. 7, s. 489) les me um ein mann som heitte Erik; han var brukar på garden Skilbred, og der skatta han fram til 1630. Me les vidare at Erik òg skatta av 1 ½ hud i Høgset, ein annan gard i Siljan. Årstalet 1624 er ikkje nemnt i bygdesoga, men i jordeboki frå det året (Helleberg 2004, s. 19, jf. faksimilen) finn me ut at Erik Skilbred heilt rett åtte 1 ½ hud i Høgset.

Hjå Bakken (1969–75, bd. 1, s. 21) les me um garden Naphaug: «Gården er en del av Orm Moholts 'gods'.» Her finn me òg årstalet 1624, og i bygdesoga les me dette um Orm Moholt (*op.cit.*, s. 10): «Orm eide både Moholt, Naphaug og Nes og må ha vært en velstående og innflytelsesrik mann.» Hjå Helleberg (2004, s. 19, jf. faksimilen) les me «Orum Moholt».

Hjå Bakken (1969–75, bd. 6, s. 468) kjem dette: «Vi vet at Kolbjørn Dyrkold i Gjerpen eier en hud i Høgset.» Her ser me ikkje noko årstal, men opplysningi er den same som hjå Helleberg (2004, s. 18).

Bakken (1969–75, bd. 3, s. 230) nemner Guldbland som åleine på garden Nistua, Rød, frå 1624 til 1641. I jordeboki finn me namnet hans (Helleberg 2004, s. 20). Vidare er det ein annan Guldbland, på garden Engelstad (Bakken 1969–75, bd. 4, s. 270), og der les me: «Guldbland Engelstad følger vi frem til 1625. Gårdens samlede skyld på den tid er 4 ½ hud, herav eier Guldbland bare 1 hud.» Ja, me finn han att med éi hud i jordeboki òg (Helleberg 2004, s. 20), dèr med styttingi «1 h».

Og so er det tvo karar der i bygdi med namni Gjest Kiste og Jon Austad (Bakken 1969–75, høvesvis bd. 2, s. 101, og bd. 3, s. 161). Den fyrste er ikkje nemnd fyrr i 1627, medan den andre, Jon, var eigar på Austad i 1618. Jon Austad åtte gardane Gonsholt og Odberg òg, og i dei tvo var det partar

som var pantegods. Dette høver stort sett med opplysningane hjå Helleberg (2004, s. 20), dei um Jon Austad, men mindre dei um Gjest Kiste.

Hjå Bakken (1969–75, bd. 1, s. 28) såg me gardsbruket Auen som Reidar Gjestson Kvisla åtte ein part av, og det namnet vert sagt *æu'en* med einstavingstone. Her kjenner me gamle skriftformer frå år 1400, rett nok i avskrift frå 1680, og det er slike som <Audhene> og <Audhenom>. Dette skriftstykket er prenta i *Diplomatarium Norvegicum* (bd. XXI, nr. 219). Det same stykket er òg med i bygdeboki for Siljan (Bakken 1969–75, bd. 2, s. 116–117). Tydingi av gardsnamnet frå gamalt av må ha vore um ein stad som låg øyde. Staden er òg nemnd 1398 i biskop Eysteins jordebok (RB, s. 22).

Me hadde skrivemåten <Hollum> her i stad, som er det same som *Holm*, ein av gardane i Gjerpen, og i nærleiken der er det kjend ein stad som heiter *Skreken*. Dette namnet er sagt med einstavingstone, som i bundi form *streken* (av *strek*), og med lang *e* i *Skre-*. Det er vandt å få tak i tydingi av namnet, men det er skriftfest i 1685, 1687 og 1690 i kyrkjeboki for Gjerpen (Kyrkjebok for Gjerpen, Telemark, 1681–1696, s. 9, 11, 16). Det må ha vore bustad der, men årstalet 1624 kjem ikkje fram. Like vel kann *Skreken* ha levt som namn ei stund fyre 1685. Eg kann ikkje segja noko visst um alder og opphavsform elles.

Me hev gardsnamnet *Sortedal* i Siljan, og so kjem fylgjande hjå Bakken (1969–75, bd. 2, s. 109): «Jon Sortedal er lagrettesmann i 1628.» Meir fær me ikkje vita um honom. Men her går me åt den merkelege tingen at det samstundes fanst ein Jon på Sortedal i Bamble. C. S. Schilbred opplyser um honom i *Bygdebok for Bamble* (Schilbred 1968, s. 77–78, 84), og han segjer (*op.cit.*, s. 77) millom anna at denne Jon-en var lagrettesmann i 1628. Soleis vart det tvo karar med same namnet i same vervet og i same året – i tvo ulike bygdelag! Forklaringi må vera den at Sortedal – som me såg – finst som gardsnamn i Siljan med, og at bablemannen Jon Sortedal ved eit mistak vart teken for å ha vore «slemdøling».

Schilbred gjev elles opplysningar frå jordeboki 1624 til Sortedal (*op.cit.*, s. 78), og det same gjev han òg til fleire gardar i Bamble som han skildrar i bygdeboki si. Og med C. S. Schilbred hev eg nemnt den femte av desse bokskrivarane.

Det er eit samvitsfullt og fyreseggjort arbeid som Odd Arne Helleberg hev lagt ned i utgåva frå 2004. Den gamle jordeboki 1624 er dimed meir tilgjengeleg for dei granskarane som arbeider med bøker um gard og ætt. Ho er vorti eit viktugt kjeldeskrift. Helleberg fortel (2004, s. 11) at jordebokutgåva er framlagd so bokstavrett etter originalen som råd er, og det er ikkje det minst viktuge. Rett nok er det gjort ei viss tilmåting i talsystemet og andre serskilde brigde (teiknsetjing osb.). Men Helleberg hev gjort seg fyre å få alt det andre i gamal skriftform i utgåva si. Denne jordeboki kann gjeva innsyn i målvoksteren i fyrste helvti av 1600-åri; det syner seg i skri-

vemåten av person- og stadnamn. I mange høve er namneformer og andre ord med danske endingar, men dei kann òg gjeva oss eit rettskrivingshistorisk bilæte som er forvitnelegt.

19

	Olluff Engraff	
Odals goedtzs	Skiellagh i Lundherit j Thellemark	1/2 t korn
	Gunner Søllen	
Odals goedtzs	Bøen i Haffgiord sogen i Thonnsberigh lhen	4 lpd miell
	Kleppen der samestedtzs	1/2 lpd miell
	Slemdall	
	Thorgier Øffuerbøe och Engebredt Kliffue j Sollum herrit	
NB Odals godtzs	Thormusrud	2 1/2 h 3 sk
	Orum Moholt	
Odals goedtzs	Wdj Mohollt	2 h
	Naphugh	1/2 h
	Suartang i Quille sougen i Brunlaur lhen	1/2 h
	Wdj Neß	9 sk
	Olluff Gundisholt	
Odals goedtzs	Nordre Gundisholt	1 h 3 sk
	Kolbiørn Kløffuerud	
Odals goedtzs	Wdj Kløffuerued	2 h
	Erich Skelbred	
Odals goedtzs	HøgBedt	1 1/2 h
	Reyer Quidtzens	
Odals goedtzs	Quisedallen	1/2 h
	Oustad	2 sk
	Røe i Quelsougen i Brunlau lehn	1 1/2 sk
	Oudberigh i Huerningsogen	1/2 sk
	Aaden	1/2 h
	Lunde j Sannichedall	1/2 h
	Tøgger Nielsen	
Odals goedtzs	Serekelannd	1 h 3 sk

Faksimile av Helleberg 2004, s. 19. Her ser me mange av dei gardane og personane som er nemnde i artikkelen. Jordebokutgåva til Helleberg gjev eit skiftande bilæte av skriveformer frå 1624. Her fær me nokre glyttar av eldre dansk og norsk rettskriving (um emnet, sjå Kolsrud 1956, Schulze 1988, 2000, og Venås 2005). Skriftformi av namnet *Kvisla* merkjer seg tydeleg ut. I sanning ei upphoping av bokstavar!

Litteratur

- Bakken, Asbjørn [Ragnvald]. 1969–75. *Siljan. Gårdene. Slektene. Trekk fra bygdelivet*. Bd. 1–8 [fullført av Jon Bakken]. Utg. av Siljan kommune.
- Christensen, Terje. 1971–85. *Gjerpen bygds historie. Bygdehistorie*. Bd. I–III. Utg. av Skien kommune.
- Diplomatarium Norvegicum. Oldbreve til Kundskab om Norges indre og ydre Forhold, Sprog, Slægter, Sæder, Lovgivning og Rettergang i Midlalderen*. Utg. C. R. Unger, Chr. C. A. Lange, H. J. Huitfeldt-Kaas, Gustav Storm, Alexander Bugge, Chr. Brinchmann, Oluf Kolsrud og Hallvard Magerøy. Bd. I–XXII. Christiania/Kristiania/Oslo 1847–.
- Helleberg, Odd Arne (utg.). 2004. *Stattholderskapets jordebok over Telemark 1624. Stattholderarkivet. Jordebøker 1624–26. D IX. XXIX[:] Bratsberg, Skien*. Riksarkivet, Oslo. Skrive ut og tilrettelagt av Odd Arne Helleberg 2004. [Kongsberg].
- Holta, Hans Halvorsen. 1936–38. *Bidrag til gårds- og slektshistorie for Sauherad og Nesherad før 1700*. Bd. 1–3. [Tillegg til Årsskrift. Historielaget for Telemark og Grenland.] Skien.
- RB = *Biskop Eysteins Jordebog (Den røde Bog). Fortegnelse over det geistlige Gods i Oslo Bispedømme omkring Aar 1400*. Utg. H. J. Huitfeldt-Kaas. Christiania 1879 [1873].
- Kolsrud, Sigurd. 1956. Eldre rettskriving. I *Festskrift til Peter Skautrup 21. januar 1956*, red. Svend Aakjær et al., s. 143–148. Aarhus.
- [Kyrkjebok for Gjerpen, Telemark, 1681–1696] = *Kirke=Bogen for Gerpen indrettet i Fest.-Asc. Ch. 1681 til Udgangen aff Anno 1698*. Statsarkivet i Kongsberg. Skanna og tilgjengeleg i Arkivverket, Digitalarkivet, Ministerialbok nr. 1, 1681–1746, www.arkivverket.no/URN:kb_read.
- Nordbø, Gregar O. 1955. *Borgen-ætten 1350–1955*. Bø.
- Schilbred, C. S. 1968. *Gårdenes historie til omkring 1814*. [= *Bygdebok for Bamble*, bd. 1.] Bamble.
- Schulze, Johan A[nton]. 1988. Frå granskingi av gamle rettskrivingsformer. *Maal og Minne* 1988, s. 1–2, 59–73.
- . 2000. Norske ord frå 1500-, 1600- og 1700-talet. *Talatrusten* 34, s. 4–18.
- Venås, Kjell. 2005. *Sigurd Kolsrud*. Oslo.

Johan Anton Schulze,
Oslo

BOKOMTALAR

RAPPORT FRA NORNA-SYMPOSIET PÅ BORNHOLM I 2006

Nordiske navnes centralitet og regionalitet. Rapport fra NORNA's 35. symposium på Bornholm 4.–7. maj 2006. Red. av Birgit Eggert, Bente Holmberg og Bent Jørgensen. (NORNA-rapporter 82.) NORNA-förlaget, Uppsala 2007. 238 sider.

I mai i 2006 møttes 29 nordiske navneforskere på Bornholms højskole for å drøfte *Nordiske navnes centralitet og regionalitet*, som også er blitt tittelen på boka, nr. 82 i serien *NORNA-rapporter*, redigert av Birgit Eggert, Bente Holmberg og Bent Jørgensen og utgitt i 2007.

Det er en kjent sak at såvel navn som enkelte navneledd kan være utbredt over et større eller mindre område, og ulike teorier har vært satt fram for å forklare dette. I de tolv foredragene som er publisert i denne boka (hvorav ingen norske!), kastes det lys over flere av disse. Alle typer navn skulle i utgangspunktet kunne omfattes av symposieemnet, men de aller fleste artiklene tar for seg stedsnavn. Ett unntak er Susanne Vogts veldokumenterte og godt illustrerte artikkel «På sporet av *Alborg* – et eksempel på små centre perifert i Danmark». *Alborg* er et eksempel på et uvanlig navn med stor utbredelse innenfor et geografisk sterkt avgrenset område. Bente Holmberg tar også opp personnavn – fornavn så vel som etternavn – og gir også en viktig lokal koloritt til symposiet gjennom sitt bidrag, «Centralitet og regionalitet i Bornholms sted- og personnavne». Slik tittelen avslører, er det her ikke et spørsmål om enten–eller. Navnefloraen på Bornholm viser rett nok klare særpreg, men «både sted- og personnavne tyder dog på at bornholmerne har haft god kontakt med det øvrige Danmark og det sydlige Sverige» (s. 103).

Som så ofte var det også på dette symposiet arrangørlandet som var sterkest representert, og foruten de to nevnte er det ytterligere fem danske bidrag i rapporten. Likesom Bente Holmberg har Michael Lerche Nielsen tatt for seg det bornholmske, men han konsentrerer seg om stedsnavn og om én navnetype: «Bornholmske *torp*-navne. Centralstatus eller periferi?». Lars Hellberg (*Namn och bygd* 1954) trakk, som kjent, disse navnene inn i argumentasjonen for sitt syn på de skandinaviske *torp*-navnenes opphav, at det dreier seg om et eldre lag med et naturbetegnende hovedledd og et yngre lag med betydningen 'utflytterbebyggelse', som i vikingtida spredte seg fra kontinentet gjennom Danmark til Sverige (og så vidt inn i Norge) (Lerche Nielsen s. 151 f.). Lerche Nielsen stiller seg svært kritisk til Hellberg og argumenterer for at «de mellem- og nordskandinaviske *-torp*-navne

med centralstatus skal forklares som (tidlige) forløbere for den massive *-torp*-navngivning» (s. 162), mens de bornholmske navnene heller enn å representere et reliktområde, slik Hellberg mente, avspeiler «en levende lokalkultur» (s. 163).

Lisbeth Eilersgaard Christensen skriver om «Stednavne som kilde til yngre jernalders samfundsstruktur», og artikkelen knyttes opp til hennes doktorgradsarbeid med samme arbeidstitel. Tanken er at visse navn og navnegrupper kan være «centralpladsindikatorer», d.v.s. bidra til å peke ut visse områder som sentra i jernalderen. Artikkelen peker fram mot emnet for symposiet på Fyn i mai 2009, «Navnemiljøer og samfund i jernalder og vikingetid». Peder Dam og Johnny Gøgsig Jakobsen viser i «Danske middelalderlige rydningsbebyggelser» den geografiske utbredelsen av navn på *-rød*, *-tved*, *-holt*, *-skov* og *-torp* og undersøker denne i forhold til utbredelsen av skog i Danmark i eldre tid. Artikkelen er rikt illustrert med instruktive kart og tabeller og viser bl.a. klare konsentrasjonsområder av visse navnetyper, mens særlig det umåtelig frekvente *torp* finnes forholdsvis jevnt spredt over hele landet. Birgit Eggert konsentrerer seg om én av disse navnetypene og viser «Utbredelsen af danske stednavne på *-holt*», et emne hun mer kortfattet hadde tatt opp i sin ph.d.-avhandling fra 2006, *Danske stednavne på holt* (s. 252–256). Spesielt interessant i symposierapporten – og med direkte relevans også for norske navn – er avsnittene om endringene fra *-holt* til *-elt* eller *-alt*. Bent Jørgensen stiller spørsmålet «Korreponderer høj og lav navneledsfrekvens med centrum og periferi?», og ser kritisk på enkelte, særlig eldre tolkninger av utbredelseskart. Selv konkluderer han med at det er «viktigt at være opmærksom på, hvor lidt eller meget (især lidt) fordelingen af tætliggende og spredte forekomster faktisk tillader af slutninger» (s. 120).

Sverige er representert med to artikler i rapporten. Nært knyttet til symposiets hovedtema er Eva Nymans «Några suffixavledda ortnamnstyper i Norden. Reflexioner utifrån spridningsbilderna», der disse «bilderna» vises på fem utbredelseskart, hvorav de tre første karakteriseres som «preliminära» (*-s-*, *-str-* og *-n-*avledninger), mens de to gjenværende er hentet fra hennes avhandling *Nordiska ortnamn på -und* (2000) og må anses som fullstendige. Kartene viser påtakelige ulikheter, og avslutningsvis reflekterer Nyman over hvorfor en navnetype spres, «och varför sprids den till en viss diffus gräns och inte längre?».

Mens Eva Nyman har lagt alle de tre sentralskandinaviske land under lupen, konsentrerer Ola Svensson seg om ett landskap i artikkelen «Skånska ortnamn i anslutning til rättsutövning», som med fordel kan ses i sammenheng med Lisbeth Eilersgaard Christensens arbeid om sentralplasser. Også dette er en pilotstudie. Som særlig velegnet for sitt formål valgte hun å ta for seg navn på *-sal*, mens Svensson kan trekke fram og bygge på en lang rekke ord – «rättsord» – som kan tenkes å inngå i hva man kunne kalle

judisielle navn. De klart dominerende ordene er imidlertid *ting*, *galge* og – om enn i noe mindre grad – *stegel*, og disse tre gjennomgås i større detalj, før de prøves på to geografisk adskilte herreder. Ola Svensson kan gjennom navnene påvise en type sentralitet og mer enn antyder at han ønsker å gå videre med en større studie av dette kulturhistorisk svært interessante materialet; noe han så absolutt bør gjøre.

De tre finske bidragene er ganske ulike. I rapportens første artikkel, Terhi Ainialas «Ortnamns utbredningsområden beskrivna i en ortnamns-atlas», får vi presentert en rekke årsaker til at navn har ulik utbredelse: «naturförhållanden och regional kultur, bosättningshistoria och flyttningsrörelser, dialektskillnader och namngivningsmodeller» (s. 14). Den viktigste årsaken er likevel den selvsagte, skriver Ainiala, at et navns utbredelse følger utbredelsen av appellativet som inngår i navnet. Drøftingen av navnespredningen bygger på en navnedatabase som inneholder 92 000 forekomster av 250 ulike finske navn eller navneledd. Antti Leino drøfter «Regional variation in Finnish lake and hill names» på grunnlag av (de finskspråklige) navnene på den finske hovedkartserien i målestokken 1:20 000. Materialet omfatter navn på 58 000 sjøer og 86 000 høyder, som altså ligger til grunn for denne utradisjonelle navnestudien, som – så vidt jeg forstår – i bunn og grunn går ut på å finne en egnet måte å vise distribusjonen av store datamengder og variasjonen mellom ulike geografiske områder. Resultatet er 24 fargelagte kart samt en kort forklaring til resultatene for seks finske landskap. Mer tradisjonell er Gunilla Harling-Krancks «Täcknamn *Kalkutta*», der forfatteren gir eksempler på det velkjente forholdet at enkelte navn umulig kan forklares uten heimelsfolks forklaring. Ja, selv da kan den saklige begrunnelsen for navnevalget eller navnedannelsen ofte forbli dunkel – som i tilfellet *Kalkutta*, om et vassbol der noen hadde produsert heimebrent. *Kalkutta* var et dekknavn, og forfatteren går videre med å trekke fram noen dekknavn gitt i krigstid. Også de er ofte eksotiske og uforklarlige, men – og det er det lett å si seg enig i – «som fenomen er emellertid täcknamnen intressanta».

NORNA-rapporter nr. 82 ble publisert allerede året etter symposiet på Bornholm; det er i seg selv fortjenestefullt. Dette er også en pen og velutstyrt bok med en rekke fargeillustrasjoner. Boka synes nærmest fri for trykkfeil, og at den dessverre ikke omfatter alle foredragene fra symposiet, og at et par artikler nok faller litt perifert i forhold til symposiets hovedtema, kan neppe legges redaktørene til last.

Tom Schmidt
tom.schmidt@iln.uio.no

NAMN OG MINORITETSSPRÅK

Namn i flerspråkiga och mångkulturella miljöer. Handlingar från NORNA:s 36:e symposium i Umeå den 16–18 november 2006. Red. av Lars-Erik Edlund og Susanne Haugen. (NORNA-rapporter 83.) Institutionen för nordiska språk, Umeå 2009. 177 sider.

Boka er ein rapport frå NORNAs 36. konferanse i november 2006 med elleve av dei fjorten føredraga som vart haldne om emne innanfor hovudtemaet i tittelen på konferansen, med fokus på teori og metode både innanfor stadnamn og personnamn i eldre og nyare tid. Berre to av artiklane er skrivne på eit anna språk enn svensk, begge på norsk frå fagmiljøet i Tromsø. Aud-Kirsti Pedersen skriv om «Haldningar til offentleg bruk av minoritetsspråklege stadnamn i Noreg», og Guro Reisæter tek for seg mellomnamn og etternamn i fleirspråklege familiar.

I ein artikkel med hovudfokus utanfor Norden skriv Staffan Nyström om minoritetar og stadnamn i Australia, Canada og USA, som alle har urfolk og vesteuropeisk innvandring i nyare tid, og stiller spørsmålet om me kan læra noko av arbeidet i andre land. Det er berre sjeldan at ei problemstilling er så nasjonal at eit internasjonalt sideblikk ikkje har noko for seg; slik er det også når det gjeld normering og val av minoritetsspråklege namneformer m.a. på kart. Det er vel verdt å setja seg inn i det omfattande arbeidet desse landa med enorme areal og stor folkemengd legg ned i kartfesting og tilrettelegging, også digitalt, av eit komplekst namnetilfang som har røter i eit mylder av språk, i Australia 260 og Canada 51. Nyström listar opp heile 28 nettadresser som det er nyttig å kikka på. Han strekar under at også i Norden bør den multimediale teknikken takast i bruk i større omfang enn i dag for å lyfta fram og illustrera den kunnskapen me har om minoritetsnamn i Norden. Idear finst i rik mon på internettet.

Aud-Kirsti Pedersen har undersøkt kva gjennomslag nye lover og føresegner har fått i bruken av stadnamn på samisk og kvensk i statsetatar, kommunar og fylke, og kva haldningar byråkratane har til dei. Statens kartverk kjem best ut, medan det går seinare med omlegging av namneverket i kommunar og på vegskilt. Den trege gjennomføringa av nye lover botnar oftast i passivitet, tungrodd byråkrati, fåkunne eller rett og slett vrangvilje. Språkendingar krev haldningsendingar, og endringar i haldning til bruk av minoritetsnamn tek si tid, men forfattaren ser gjennomføringa av stadnamnlova frå 2006 som eit viktig steg vidare i prosessen.

Pedersen strekar under at eit gjennomgåande trekk er manglande kunnskap om lovendingane og følgjene for bruken av minoritetsspråka lokalt.

Denne artikkelen burde vera obligatorisk lesnad for saksbehandlarar på fleire nivå.

Guro Reisæter har undersøkt bruken av mellomnamn og etternamn i fleirspråklege familiar i Tromsø med grunnlag i eit register over namn på 808 born fødde i Tromsø 1977–1996, og så langt det var mogleg også motiva for namnevalet. Innvandrarane representerer så mange ulike språk og namneskikkar at det moderne Noreg til liks med andre land har vanskeleg for å tilpassa lovverk og offentlege registreringssystem til det nye mangfaldet. I Noreg vart ei revidert lov om personnamn innført så seint som i 2003.

Reisæter registrerer namnebruken i tre grupper: gruppe I med begge foreldra frå Norden, gruppe II med éin forelder frå Norden og den andre frå eit ikkje-nordisk land, gruppe III med begge foreldra frå eit ikkje-nordisk land.

Undersøkinga syner at skikken med mellomnamn er eit nordisk fenomen som har auka i omfang med den nye liberale namnelova som tillèt mest alle slektskombinasjonar av mellomnamn og etternamn. Dominansen av dei meir identitetsnøytrale patronyma i Danmark har gjort mellomnamn meir populære her enn i dei andre nordiske landa, som også kjem tydeleg fram av denne undersøkinga. Mellomnamnstypen er ikkje utbreidd internasjonalt og kan såleis verka forvirrande på utlendingar.

Valet av etternamn i gruppene er meir tradisjonelt enn ein skulle venta. Heile 82 prosent av borna i gruppe I får etternamnet til far, men ofte med mors namn som mellomnamn. Fordelinga er om lag den same i gruppe II med 79 prosent. Også i gruppe III har dei aller fleste etternamnet til far og utan mellomnamn.

Reisæter går nærare inn på namneskikken i andre kulturar, m.a. spansk og somalisk kultur med namneskikkar som ikkje er lette å tilpassa eit tradisjonelt norsk namneskjema. Sidan 1990-åra har islandsk namneskikk med førenamn og ekte patronym vore godteken, og alle barna med slike patronym i registeret har begge eller ein forelder frå Island.

Eva Brylla går gjennom svensk etternamnskikk, historisk og i dag, i artikkelen «*Johannes, Lillienstedt och Mohammed*». I det historiske oversynet over innlånte namneformer, like frå engelske, keltiske og tyske namn på runesteinar og fram til i dag, syner ho at utanlandske innslag i namneverket slett ikkje er noko nytt, frå ein straum av kristne namn frå 1000-talet av, tyske mot slutten av mellomalderen, franske på 1700-talet og anglo-amerikanske frå slutten av 1800-talet til den bølga som i dag toppar seg i namnefloraen i mediasamfunnet. I dette perspektivet fell *Mohammed* like godt inn som *Johannes, Charlotte* og *Kevin*. Det er ikkje vanskeleg i dette oversynet å dra historiske parallellar til norsk namnekultur, men ein manglande norsk adel har dempa verknadene av den utanlandske påverknaden hjå oss.

Brylla kommenterer også nylaga etternamn med usvensk form etter liberaliseringa av regelverket, av typen *Beachman* (anglifisering av *Strandman*), *Mortaigne*, *Melkemichel*, *Goldenstone*. Ein slik tendens til å velja nylaga etternamn av utanlandsk språkstoff, ofte engelsk, har me førebels ikkje registrert her i landet. Gardsnamntypen står framleis sterkt når folk endrar etternamn. Godkjenninga av slike nylagingar kallar Brylla «helt i linje med det svenska efternamnsskickets utveckling», og hennar syn på den generelle utviklinga i svensk namneverk kjem klart fram i siste setninga, som ei avslutning på artikkelen: «Mångfalden berikar vårt namnbestånd.»

Dei andre sju artiklane handlar om bustadnamn i Gällivare, lyd- og tydingslikskap i fleirspråklege typonym, folks oppfatning av nordiske gatenamn i ein bydel i Stockholm, samiske namn med *savdi-* og *savdu-* og bruken av furebork, namneleddet **alma* og eit samisk lånord, sjøar med finske namn i Sverige og Finland og utviklingstrekk i samisk namneskikk.

Boka er velredigert og gjennomarbeidd i språk og layout, trykkfeil har eg ikkje oppdaga, og papir og trykk er av god kvalitet. Artiklane har samandrag og nøkkelord på engelsk, men eit samla register over omtalte namn manglar. Det er ein uskikk å gje ut fagbøker utan eit skikkeleg register.

Olav Veka
olav.veka@gmail.com

TRADISJON OG FORNYELSE I NORDISKE NAVN

Norraæn nöfn – Nöfn á Norðurlöndum. Hefðir og endurnýjun / Nordiska namn – Namn i Norden. Tradition och förnyelse. Handlingar från Den fjortonde nordiska namnforskarkongressen i Borgarnes 11–14 augusti 2007. Red. av Guðrún Kvaran, Hallgrímur J. Ámundason, Jónína Hafsteinsdóttir och Svavar Sigmundsson. (NORNA-rapporter 84.) NORNA-förlaget, Uppsala 2008. 537 sider.

Med sine over et halvt tusen sider rager Borgarnes-rapporten godt i volum. Så mye som 43 artikler har plass mellom permene, alle basert på innlegg som ble holdt i løpet av de fem augustdagene i 2007. Innholdet viser stor variasjon og bredde, og alle deler av Norden er godt representert.

Fra Norge har åtte artikler kommet med. To handler om stedsnavn. Tom Schmidt tar for seg norske bostedsnavn på *-holt*, som er en betydelig klasse i størrelse, men fremdeles lite utforsket. I artikkelen ser Schmidt særlig på forleddstyper og han diskuterer særskilt en datering. Botolv Helleland drøfter genustilordningen i våre eldste gamle vassførenavn, et fenomen som

ikke er sikkert forklart. I artikkelen mener Helleland at genustilordningen skyldes analogiske krefter, men av et annet slag enn de analogiene enkelte lingvister mener å finne i den generelle genustilordningen i moderne norsk språk.

To av de norske bidragene handler om personnavn. Gulbrand Alhaug og Minna Saarelma har med grunnlag i folketellingen 1900 sett på navn hos den norske befolkningen som er oppført med finsk etnisitet. Geografisk og bosetningshistorisk fordeler materialet seg på to atskilte områder, et i det nordlige Nord-Norge og et i Grue i Hedmark, der det sistnevnte området representerer en tidligere innvandring. Resultatet viser store forskjeller i fornavnsmønsteret. I Nord-Norge er det et betydelig innslag av finske fornavn, mens dette ikke er tilfellet i Grue. En annen undersøkelse om bruk av fornavn gjelder barn født i Norge av islandske foreldre. Guro Reisæter har tatt for seg navn på barn i åtte–ni familier i Tromsø, og hun viser hvordan den islandske identiteten gir svært tydelige utslag i navnevalget, også om bare én av foreldrene er islandsk.

Ole-Jørgen Johannessens bidrag bærer tittelen «Skipsnavn i oljevirksomheten». I navngivningen av denne typen skip har det utviklet seg en internasjonal praksis som ikke samsvarer med den tradisjonelle i de gamle norske rederiene. I artikkelen viser Johannessen hvordan denne motsetningen slår ut i navn på skip involvert i norsk oljevirksomhet. Benedicta Windts bidrag, «Islandske navn i Sigrid Undsets verk», er noe mer enn det tittelen signaliserer. Ved siden av å gjøre utførlig greie for valget av navn i et litterært verk gir artikkelen en fin innføring i emnet litterær onomastikk, og den er utformet slik at den burde være velegnet som pensumstoff for studenter. Her har lærere i navnegransking noe å hente.

Av en annen karakter er Ola Stemshaugs «Inndeling av det norske namneforrådet». Stemshaug forteller om et arbeid med en regional språkhistorie for Nordmøre og Trøndelag, der framstillingen er slik at den tar utgangspunkt i nåtida og går bakover. Verket tar også for seg utviklingen av namneforrådet (alle typer navn). Forfatteren har i dette arbeidet funnet det hensiktsmessig å operere med en inndeling av namneforrådet i seks perioder.

Under overskriften «Tradisjonsrike navn – ny formidling» forteller Eli Ellingsve om et internettbasert kurs i navnegransking utviklet ved NTNU. Undervisningen foregikk via nettet høsten 2001 og våren 2002. Et stort praktisk problem studentene møtte, var at nettet var omtrent tomt når det gjaldt faglitteratur. Viktige tidsskrifter finnes bare i papirversjon, og konklusjonen er at «det fortsatt synes å være vanskelig å finne frem til forskningsresultat innenfor nordisk navnegransking via Internett» (s. 144). Dette mener Ellingsve det er på høy tid å gjøre noe med, i et kort innlegg som hun lar avslutte med parolen «Digitaliser eller stagner» (s. 147).

Et tema som har fått stor plass i denne rapporten, er navn i moderne urbane miljøer. Her har Finland og Sverige atskillige bidragsytere. Dan-

mark er sterkt representert innenfor et emneområde vi kan kalle historisk onomastikk. Noen danske forskere kombinerer navneforskningen med arkeologisk materiale, andre går inn i eldre kildetilfang for å belyse ulike problemstillinger. I og med at konferansen ble avholdt på Island, er det ikke unaturlig at vertslandet stiller mannssterkt. Islands bidrag er sju artikler, med stor spennvidde i emneområder.

Artiklene varierer i sidetallet. Mange er forholdsvis korte rapporteringer fra forskningsprosjekter som pågår. Blant forfattere fra andre nordiske land som denne gangen har bidratt med mer fyldige tekster, kan nevnes Terhi Ainiala, Peder Dam, Lennart Dehlin, Birgit Eggert, Peder Gammeltoft/Torben Egeberg, Anfinnur Johansen, Bent Jørgensen, Guðrún Bjarkadóttir, Guðrún Kvaran, Kristin Magnussen, Leif Nilsson, Eva Nyman, Rúna Tetzschner, Þórhallur Vilmundarson og Susanne Vogt. Nevnes spesielt bør dessuten et par kortere artikler av teoretisk-metodisk art: Lennart Hagåsens om fonotaktiske restriksjoner i navngivning og Per Vikstrands interessante drøfting av fenomenet «folkeetymologier».

Med tre–fire unntak fordeler artikkelinnholdet seg på to de store hovedområdene, personnavn og stedsnavn. Verdt å merke seg er det at fordelingen i dette tilfellet er blitt svært jevn. Artiklene om personnavn er altså mange og dessuten svært varierte. Her leser vi om både fornavn, etternavn og kallenavn. Med tanke på det volumet denne rapporten har, skulle det være gode grunner for å hevde at nordisk personnavnforskning med dette har fått et betydelig løft framover.

Vidar Haslum
vidar.haslum@uis.no

STADNAMNA I KALMAR LÄN

Per Vikstrand: *Ortnamnen i Kalmar län 7. Mörbylånga kommun. Bebyggelsenamn*. (Skrifter utgivna av Institutet för språk och folkminnen. Namnavdelningen. Serie A: Sveriges ortnamn.) Uppsala 2007. 239 sider.

Ei ny bok i serien *Sveriges bebyggelsenamn* har kome ut med Per Vikstrand som forfattar. Boka tek for seg bustadnamna i kommunen Mörbylånga, som utgjer den sørlege halvta av Öland i Austersjøen. Eg trur nok at dei som tek denne boka i hand og interesserer seg for fortida, vil finna opningsorda på baksideteksten appetittvekkjande: «Ortnamn kan beskrivas som små, tätt komprimerade texter, som berättar om landskapet och om de människor som levt och verkat där.» Men forfattaren skundar seg med å leggja til at utan inngående kjennskap til gamle skriftformer og språkhisto-

rie er det vanskeleg å tolka dette materialet. Ei slik innsikt demonstrerer han sjølv til fulle.

Etter ei innleiing om den busetnadshistoriske bakgrunnen kjem ei kort innføring i det gamle målføret, som ser ut til å ha vore påverka av måla både i nord, sør og vest på fastlandet. Talemålet i dag karakteriserer forfattaren som eit regionalt farga riksspråk. I kap. 3 vert namnet *Öland* drøft, som svarar til norrønt *eyland*, engelsk *island*, som rett og slett tyder ‘øy’. Forfattaren kommenterer her òg den mellomalderlege inndelinga av *Öland* i *Södra motet*, *Norra motet*, av *mot* ‘møte, samkome av menneske’, svarande til latin *synodus* ‘synode, kyrkjemøte’. Ein reknar med at *mot* her har bakgrunn i ei eldre kyrkjeleg inndeling.

I kap. 4 tek forfattaren for seg heradsinndelinga og dei sju heradsnamna i *Södra motet*. Deretter drøfter han dei vanlegaste eldre bustadnamntypene (-by, -inge, -lunda, -lösa, -löv, -rum, -stad, -säter, -torp). Av *inge*-namna reknar han t.d. med åtte i det undersøkte området. Her vil eg gjerne sitera den korte og klåre forklaringa av denne namnetypen som er så typisk for det sørlege Sverige og Danmark (men som knappast finst i Noreg):

Till grund ligger vanligen plurala inbyggarbeteckningar på *-ingar* eller *-ungar* bildade till ortnamn eller andra, vanligen terrängbetecknande, ord. Till dessa inbyggarbeteckningar har, genom tillägg av en urnordisk ändelse *-ia*, bildats ett namn för att beteckna själva boplatsen (Ståhle 1946, Andersson 2006b). Äändelsen motsvaras av ett *e* i den moderna namnformen. De som bodde vid en mosse – fsv. *musi* – kunde således kallas **mysingar*. Övergången av *u* till *y* beror på s.k. *i*-omljud, vilket är karakteristiskt för *inge*-namnen. Till inbyggarbeteckningen **mysingar* bildades sedan ett ortnamn **Mysingia* för att beteckna mysingarnas boplats. **Mysingia* utvecklades så småningom till dagens *Mysinge* (s. 36).

Hovuddelen av boka er samla i det store kapittel 6. Etter ei instruktiv forklaring på korleis ein skal lesa dei einskilte artiklane, vert bustadnamna diskuterte på alfabetisk plass under kvar av dei 18 soknene, men då likevel slik at soknenamnet kjem fyrst i oppstillinga. Til samanlikning kan det nemnast at i det norske bustadnamnprosjektet vert namna ordna etter matrikelnummer (gards- og bruksnummer).

Redigeringsmåten er den som er vanleg for slike namnebøker: Normalisert oppslagsform, uttale (her attgjeven i det svenske landsmålalfabetet), eldre skriftformer og drøfting med tilvising til anna relevant namnemateriale og reale tilhøve. Forfattaren strekar under at uttaleopplysingane hovudsakleg byggjer på oppskrifter frå rundt 1910, 1930 og 1946 men at han stundom sjølv har supplert med oppteikningar frå 2007. Såleis vert uttalen i stor grad eit historisk fenomen, noko som meir og meir vert tilfellet i takt med regionaliseringa av språket, og det ikkje berre i Sverige. Utan å ha

teke tida til å gå grundig gjennom alle artiklane fortonar dette arbeidet seg som eit verdfullt tilskot til kunnskapen om dei svenske bustadnamna. Mange kart og fotografi fordelte gjennom heile boka aukar leseglede ytterlegare.

Botolv Helleland
botolv.helleland@iln.uio.no

FJERDE BANDET FRÅ ICOS-KONFERANSEN I UPPSALA 2002

Proceedings of the 21st International Congress of Onomastic Sciences. Uppsala 19–24 August 2002. Bd. 4. Red. av Eva Brylla og Mats Wahlberg i samarbeid med Dieter Kremer og Botolv Helleland. Institutet för språk och folkminnen, Uppsala 2008. 420 sider.

Det fjerde av fem band frå ICOS-kongressen i Uppsala 2002 ligg no føre. Det første bandet kom i 2004 (omtala i *Nytt om namn* 41), det andre i 2006 (omtala i *Nytt om namn* 45), og det tredje i 2007 (omtala i *Nytt om namn* 46). Band 4 dekkjer to seksjonar: «*Section 4: Name dictionaries and name projects*» (24 foredrag pluss ei innleiing ved Dieter Kremer) og «*Section 5: Name treatment and name planning*» (21 foredrag pluss ei innleiing ved Botolv Helleland).

Seksjon 4 hadde elleve foredrag på tysk, ti på engelsk og tre på fransk, og foredragshaldarane kom frå seksten land. Norden var representert med éin foredragshaldar frå Sverige, éin frå Island og éin frå Færøyane, men berre Svavar Sigmundsson frå Island snakka om eit nordisk emne (ei planlagd islandsk stadnamnordbok). 15 av foredraga handla om stadnamn, 8 om personnamn, 1 om begge.

Seksjon 5 hadde seksten foredrag på engelsk, tre på tysk og to på fransk, og foredragshaldarane kom frå tolv land. Her var det nordiske innslaget sterkare: seks foredragshaldarar frå Sverige, to frå Noreg og to frå Finland, til saman ti. Dei to norske foredraga vart haldne av Kaisa Rautio Helander («*Sámi settlement names in oral tradition and in official use*») og Terje Larsen («*Reaktion auf die Namenstandardisierung nach dem norwegischen Ortsnamengesetz*»). I denne seksjonen gjeld 16 bidrag stadnamn (inklusive namn på oljefelt i Canada) og 5 personnamn (inklusive vern av etternamn og varemerke i Sverige). Skulle eg heilt subjektivt framheve ein artikkel som ein særskilt levande og spennande «rapport frå fronten», må det bli Staffan Nyströms «*Place-name planning in a large city (Stockholm)*».

Lars S. Vikør
l.s.vikor@iln.uio.no

HEDERSSKRIFT TIL ODDVAR NES

Nes om namn. Heidersskrift til Oddvar Nes på 70-årsdagen 27. desember 2008. Red. av Jarle Bondevik og Ole-Jørgen Johannessen. Norsk Bokreidingslag, Bergen 2008.

Da professor Oddvar Nes i Bergen gikk av for aldersgrensen tidligere i år, var det en høgt verdsatt fagperson og kollega som tok steget over i emeritenes rekker. For ti år siden, ved fylte 60 år, ble han hedret med en antologi skrevet av gode kolleger i inn- og utland. Nå i år får han enda et hedersskrift. Denne nye boka, med tittelen *Nes om namn*, rommer ti artikler som Oddvar Nes tidligere har publisert. Dessuten inneholder boka viktig nytt: En bibliografi over de trykte arbeidene til Oddvar Nes, fra 1959 til 2008.

Denne omfangsrike bibliografien viser en forfatter med inngående kjennskap til mange felter av språkvitenskapen. Spesielt for Oddvar Nes er at han innenfor de forskjellige disiplinene markerer seg på ulikt vis, og det gir et helhetsbilde fargerikt som få. Oddvar Nes er sterkt interessert i faghistorie, og dette kommer til uttrykk gjennom edisjonsfilologisk arbeid med skrifter etter Ivar Aasen, i et langt og fint samarbeid med Jarle Bondevik og Terje Aarset. Oddvar Nes har et godt øye for bibliografi og dokumentarisk arbeid, noe verket *Norsk dialektbibliografi* blant mye annet vitner om. Leksikografi har han alltid likt. Studier av enkeltord har gjennom årenes løp frembrakt en rekke mindre artikler. Ellers har denne interessen gitt utslag i flere grundige og skarpsindige meldinger av ordbøker.

Hvis vi forlater bibliografien bakerst og blar til den siste artikkelen, får vi der kjennskap til en annen side ved Oddvar Nes: hans store sans for fonetikk og talemålsvariasjon. Den nest bakerste viser, ved siden av den bibliografiske interessen, en særskilt tanke for mennesket bak verket. Ellers favner artikkelstoffet om det feltet hvor Oddvar Nes først og fremst har gjort seg bemerket som en nyskapende forsker: etymologi og navnetolkning.

Vi som er så heldige å ha hatt Oddvar Nes som læremester, vil huske hvordan han vektlegger *både* det å kjenne forskningsfronten *og* forskningshistorien. I den første artikkelen, «Stadnamn som er laga til ei germansk stamme **streun-*» (1970), diskuterer han fjordnavnet *Stryn* og kommer til at en avledning til ei indoeuropeisk rot **sreu-* ‘strøyme’ som den mest rimelige etymologien. En alternativ tolkning har vært en germansk rot *strēon, med betydning ‘fangst, vinning’, som kunne sikte til fiskerikdom. Denne ble i sin tid lansert av P. A. Munch, uten særlige motforestillinger fra seinere navnegranskere. Under arbeidet forteller Nes at en liten overraskelse kom for dagen da han oppdaget at Martin Arnesen alt i 1867 (etter å ha lest Förstemanns pionerverk fra 1860) tenker seg et samband mellom

*Strjón og den indoeuropeiske rota **sru-* (lågsteget av **sreu-*) ‘strøyme’. Forfatteren nevner så en rekke andre navn som kan føres tilbake til **sreun-*: *Strømstad*, *Strønstad*, *Strøno*, *Stronsay* (Orknøyane), *Strynø* (Danmark), *Strijen* (Syd-Holland), og noen engelske navn.

Neste artikkel er «Den germ. rota **geul-* i ein del stadnamn» (1971). En mengde navn med ord som *gøl*, *gil*, *gul* og *gaul* kan svare til ei indoeuropeisk rot med betydningen ‘gap’. *Gulen* har vært tolket som ‘sterk vind’, men Nes mener saklige forhold taler mot en slik tolkning, fordi navnebærerne er nokså innelukka fjorder. *Gaula* har vært tolket som ‘den som gauler, skriker’. Nes mener at det bedre lar seg tolke som et terrengord, beslektet med *gjel*.

«Nokre øynamn laga til germansk **hī-*» (1974) følger så. Både i Norge og Sverige finnes der mange naturnavn som begynner på *His-*; navn som helst har vært antatt å inneholde et ord for dyrehi. Oddvar Nes mener at noen øynavn i gruppen sikkert er svært gamle, og argumenterer godt for at disse trolig er sammensatt med et gammelgermansk ord med betydning ‘avskjæring, et avskåret stykke’. Tre øynavn dette gjelder, er *Hisøya* ved Arendal, *Hising* i Sverige og *Hisargafl* (nå *Hisarøy* i Gulen i Sogn). Artikkelen er forsynt med kartskisser av øyfigurene, som alle framtrer som klart avskårne stykker fra fastlandet like inntil. Den topografiske likheten er i alle tre tilfeller slående. Men Nes gir seg ikke med dette; han vil videre se øynavnene *Hidra* og *Hitra* som danna av samme rota, som kan gå tilbake på et indoeuropeisk ord for ‘å splitte i to’. Karakteristisk for disse øyene er at de framtrer som omtrent delte på midten. Nes stiller mot slutten spørsmålet om *Hinn* i det dunkle navnet *Hinnøya* kan inneholde samme rota, men her blir det mer spekulativt.

«Fjordnamnet *Salten* og ymse andre *Salt*-namn har med omsyn til etymologi i lange tider vore eit crux for stadnamngranskarane.» Slik åpner artikkelen «*Salta*-namnet» (1975). Nes viser hvordan granskere har kommet med en rekke fantasifulle og temmelig usannsynlige tolkningsforslag. I artikkelen omtales ni navn med *salt*, og alle stedene er karakterisert ved en relativt strid strøm i vannet. Deretter forsøker han å begrunne en slik tolkning etymologisk.

Oddvar Nes har gjentatte ganger hevdet at mange av våre eldste naturnavn, særlig elvenavn, fjordnavn og øynavn, må gå så langt tilbake i tida at de best lar seg tolke ut ifra en fellesgermansk eller indoeuropeisk språktilstand. «Gamle vassførenamn *Inn og **Lemund-*» (1985) går med all tyngde inn på dette problemområdet. Teksten åpner enkelt, men noen kloke og velformulerte betraktninger om det å tolke navn, før en avansert etymologisk drøfting settes inn, med en etterfølgende realprøve. De navnene som i første rekke søkes tolket, er to elvenavn *Inna* (norrønr *Inn) og to innsjønavn *Lemonsjøen* i Vågå og *Lomunda*, ei elv i Rindal. Nes tenker seg et germansk ord *Isnō, av ei indoeuropeisk rot *eis, om noe som beveger seg

hurtig. Dette er nemlig to svært urolige vassdrag. Første stavelse i de to andre navnene blir tolket som sammensatt med *lím*, et ordelement som finnes i flere innsjønavn, der betydningsinnholdet trolig er «noko relativt seinflytande eller seigt, stillvetne» (s. 94).

I den sjette artikkelen «Namnetolkning» (1987) kommer den stødige metodikeren til syne på en særlig klar og oversiktlig måte, og den representerer således et viktig bidrag i produksjonen. For dem som ikke er så kjent med Nes' navneetymologiske forskning og metode, kan dette være et greitt sted å begynne.

«Nokre norske stadnamn. *Fister, Luster* og *Oster*» (1989) er en kort artikkel, som viser en egenskap ved Oddvar Nes som jeg har merket meg at etymologer i andre land gjerne framhever: hans innsikt i fellesgermanske avledningssuffikser.

«Matre» (1992) er et bygdenavn som forekommer to forskjellige steder i Hordaland. Forfatteren skriver at begge disse bostedene utmerker seg blant de mest nedbørsrike i fylket, og han mener at *Matre* kan inneholde et ord med betydning 'våt stad'. Resonnementet er lagt opp etter noenlunde samme mønster som artikkel nr. 3, «Nokre øynamn ...», men i dette siste tilfellet synes argumentene svakere og tolkningen mer usikker. Nes legger heller ikke skjul på dette: «Om kontinentet er **Matr*-laust, er enno uklart.» Slik er tekstens siste ord. Ikke desto mindre er den kritikken som her framsettes mot eldre tolkninger, interessant og prinsipielt viktig. Tidligere granskere har villet se **Matr* som et opphavlig fjordnavn, der 'mat' her skulle ha den overførte betydningen 'fiskerikdom'. Nes skriver: «Eit namn med så abstrakt tyding kan eg vanskeleg førestelle meg.» Det samme argumentet er ett av flere han bruker for å gå imot tidligere tolkninger av navnet *Stryn*, i den første artikkelen i boka.

De to siste arbeidene som er tatt med her, tilhører litt andre emneområder. Den ene er en grundig, bibliografisk artikkel «Etymologiske ordbøker over germanske språk» (1999). I de foregående artiklene, som omhandler navn av høy alder som er vanskelige å tolke, blir det å leite opp mulige ordformer en sentral del av arbeidet. At nettopp denne artikkelen også har fått plass i boka, er et godt valg. Her blir vi bedre kjent med de kildene forfatteren særlig foretrekker å bruke, og vi kan få bedre forståelse av hvorfor. Artikkelen viser dessuten Nes' særskilte blikk for biografiske detaljer. Her blir liv og verk koblet sammen på en måte som overrasker og som gir teksten et originalt og underholdende preg.

Ett av Oddvar Nes' tallrike interesseområder er fonetikken. Det tiende og siste arbeidet her, «Storms lydskriftsystem (med tillegg)» (1982), går først inn på fonetikken generelle faghistorie, deretter spesielt om Johan Storms arbeid. Siste del er en oversikt over lydskrifttegnene, presentert slik at Storms symboler blir sammenliknet med – og definert ut fra – IPA-systemet.

Nes om namn åpner med et kortfattet (men innholdsrikt og velskrevet) forord av Ole-Jørgen Johannessen. Deretter følger en fyldig Tabula Gratulatoria. Så de ti artiklene. Boka avsluttes som nevnt med en bibliografi over de trykte arbeidene til Oddvar Nes. Denne er utarbeidd av Jarle Bondevik og Ole-Jørgen Johannessen og gjennomlest av Terje Aarset.

Som navnegranskende språkforsker framstår Oddvar Nes som en uvanlig fin metodiker. Allerede i de tidligste etymologiske arbeidene er resonnementene nøye avstemt etter moderne vitenskapsteori og hypotetisk-deduktiv metode – og så overbevisende at vitenskapsfilosofisk retorikk ikke kjennes nødvendig. Ved et slikt arbeidsopplegg blir styrker og svakheter servert og blottlagt. Vi kan si at forskeren stiller seg lagelig til for hogg. Innenfor en så vanskelig disiplin som etymologi skal det stor faglig styrke til å kunne opptre med slike forpliktelser. Oddvar Nes er en av dem som klarer det.

Stadig er det av stor viktighet at studenter og granskere får lett tilgang på nyskapende forskning som samtidig er gode metodologiske forbilder. Ved å samle disse velskrevne fagtekstene mellom to permer – sammen med en bibliografi – har redaktørene Jarle Bondevik og Ole-Jørgen Johannessen gjort det norske og nordiske navnegranskermiljøet en stor tjeneste av varig verdi.

Boka kan bestilles ved henvendelse til Norsk Bokreidingslag, Bergen.

Vidar Haslum
vidar.haslum@uis.no

KONGENS FORTENESTEMEDALJE TIL ODDVAR NES

Det høver her å nemna at professor emeritus Oddvar Nes, som gjekk av for aldersgrensa i 2008, har fått kongens fortenestemedalje i sylv for sitt samfunnsnyttige forskingsarbeid, mellom anna med stadnamn. Medaljen vart utdelt ved ei tilstelling på Universitetet i Bergen 12. mars 2009. Prisvinnaren vart tilsett ved dette universitetet i 1964 og har gjennom åra markert seg som ein vyrd namnegranskar i det nordiske fagmiljøet. Han har gjeve ut ei lang rekkje namnevitskaplege arbeid med særleg vekt på etymologiske problemstillingar. Han var òg ein av redaktørane av dei tretten fyrste årgangane av *Namn og Nemne*. Sidan 1991 har han vore (og er framleis) ein av statens namnekonsulentar for Vestlandet. Elles har han arbeidd med leksikografi, målføre, språkhistorie og fonetikk. Han har òg eit omfattande vitskapleg arbeid bak seg som medutgjevar av dei etterlatne skriftene av Ivar Aasen.

Nytt om namn gratulerer prisvinnaren og ynskjer god helse og enno mange aktive år som målgranskar.

NASJONALE KONFERANSAR I NAMNEGRANSKING KONFERANSERAPPORTAR

1. Nasjonal konferanse i namnegransking. Foredrag og diskusjon frå ein konferanse på Blindern 23. oktober 1981. Institutt for namnegransking, Universitetet i Oslo 1982. (Hovudemne: Samiske namnearkiv og utgjeving av bustadnamn.) 68 sider.
2. Den 2. nasjonale konferansen i namnegransking. Blindern 19. november 1982. Foredrag og diskusjon. Institutt for namnegransking, Universitetet i Oslo 1983. (Hovudemne: Databehandling av stadnamn og personnamn.) 93 sider.
3. Den 3. nasjonale konferansen i namnegransking. Blindern 18. november 1983. Innleiingar og diskusjon. Institutt for namnegransking, Universitetet i Oslo 1984. (Hovudemne: Etterreformatoriske kjelder i namnegransking.) 120 sider.
4. Den 4. nasjonale konferansen i namnegransking. Blindern 22. november 1985. Innleiingar og diskusjon. Institutt for namnegransking, Universitetet i Oslo 1987. (Hovudemne: Lydskrift, særleg ved stadnamnregistrering.) 194 sider.
5. Den 5. nasjonale konferansen i namnegransking. Blindern 18. november 1988. Innleiingar og diskusjon. Avdeling for namnegransking, Universitetet i Oslo 1991. (Hovudemne: Skriftleg og munnleg normering av stadnamn.) 149 sider.
6. Den 6. nasjonale konferansen i namnegransking. Blindern 23. november 1990. Innleiingar og diskusjon. Avdeling for namnegransking, Universitetet i Oslo 1991. (Hovudemne: Vitskaplege prosjekt i namnegransking.) 146 sider.
7. Den 7. nasjonale konferansen i namnegransking. Blindern 19. november 1993. Stadnamn og kulturlandskapet. Avdeling for namnegransking, Universitetet i Oslo 1995.
8. Den 8. nasjonale konferansen i namnegransking. Blindern 22. november 1996. Namnegransking som studie- og undervisningsfag. Seksjon for namnegransking. Institutt for nordstikk og litteraturvitskap. Universitetet i Oslo 1997. 169 sider.
9. Den 9. nasjonale konferansen i namnegransking, Blindern 11. – 12. mai 2000. Namn gjennom 2000 år – namn i år 2000. Seksjon for namnegransking, Institutt for nordstikk og litteraturvitskap, Universitetet i Oslo 2000. 226 sider.
10. Den 10. nasjonale konferansen i namnegransking. Blindern 9. mai 2003. Gustav Indrebø og norsk namnegransking. Seksjon for namnegransking, Institutt for nordstikk og litteraturvitskap, Universitetet i Oslo. 130 sider.
11. Den 11. nasjonale konferansen i namnegransking. Blindern 10. november 2006. Personnamn og personnamnbruk i kronologisk, geografisk og sosialt perspektiv. Føredraga trykte i *Nytt om namn* nr. 44, s. 8–51, og nr. 45, s. 51–53.

Rapportane frå dei åtte fyrste konferansane kostar kr 60,-, rapporten frå den niande kostar kr 100,- og rapporten frå den tiande kostar kr 70,-. Kan tingast frå Institutt for lingvistiske og nordiske studium, Postboks 1102 Blindern, 0315 Oslo. Tlf. 22 85 43 75, faks 22 85 43 81, e-post: kristoffer.kruken@iln.uio.no.

NYTTIGE E-POSTADRESSER OG VEV-SIDER

Norsk namnelag har denne heimesida:

www.norsknarnnelag.no

Vil du ha e-post-kontakt med redaksjonen av *Namn og Nemne*, så er adressa denne: **gunnstein.akselberg@lle.uib.no**

Vil du tinga bøker og skrifter frå Seksjon for namnegransking, kan du skriva, ringja, faksa eller senda e-brev til:

Institutt for lingvistiske og nordiske studium, Boks 1102 Blindern, 0315 Oslo
Tlf. 22 85 43 75, faks 22 85 43 81, e-post: **kristoffer.kruken@iln.uio.no**

Seksjonen har denne heimesida:

www.hf.uio.no/iln/forskning/forskergrupper/namn/

Dokumentasjonsprosjektet har denne heimesida:

www.dokpro.uio.no

Statens kartverk, Hønefoss, har denne heimesida:

www.statkart.no

Sentralt stadnamnregister:

ngis2.statkart.no/norgesglasset/default.html

Internettadresse for dei viktigaste nordiske namneinstitutta og kartverka:

Danmark: **navneforskning.ku.dk**, **www.kms.dk**

Færøyane: **www.setur.fo/00474**, **www.matrikul.fo**

Finland: **www.kotus.fi/svenska**, **www.nls.fi**

Island: **nefnir.is**, **www.lmi.is**

Sverige: **www.sofi.se**, **www.lantmateriet.se**

Heimesida åt NORNA (Nordisk samarbeidskomité for namnegransking):

www.norna.org

Heimesida åt ICOS (International Centre of Onomastics):

fuzzy.arts.kuleuven.ac.be/icosweb/

Heimesida åt UNGEGN (United Nations Group of Experts on Geographical Names):

unstats.un.org/unsd/geoinfo/